Sayı : 69 Şubat 1968 2 Lira

Barış Dünyası

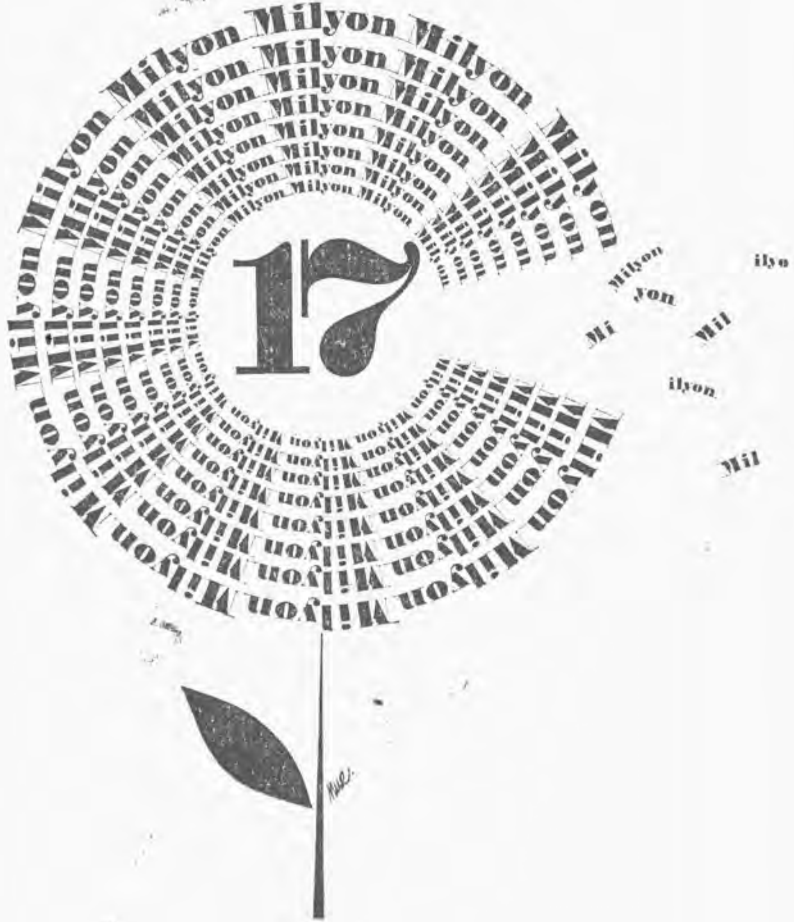
AYLIK SİYASÎ FİKİR MECMUASI

Türkiye kendine özgü Bir yol bulamazsa KALKINAMAZ...

Kanun ve Kadro Demokrasiden Yana mıdır?..

Plânlı Kalkınmanın Sorunları: BÖLGE KALKINMASI

Kıbrıs Davâsı ancak BARIŞ yoliyle çözümlenebilir...

17

Barış DÜNYASI

AYLIK SIYASI FİKİR MECMUASI

Sahibi ve Başyazarı
Ahmet Hamdi BAŞAR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Günay ALOK

İdare Müdürü
Lütfi ÇULPAN

Dış münasebetler Şefi :
Raif BALCI

Ankara Temsilcisi :
Niyazi ACUN
Basın Sitesi, E-8
Çankaya
TEL : 12 48 91

İdare yeri: Cağaloğlu Himayei Etfâl Sokak, Aydoğmuş Han 18-19
Tel. : 22 08 91
47 25 38

Mektup adresi :
P.K. 478 — İstanbul

Abone : Yıllığı 24 TL.
Sayısı : 2 TL.

İlân: Tam sayfa: 600 TL. santimi 15 TL.

Basıldığı tarih: 27 - 1 - 1968

Basıldığı Yer : Türkiye Basımevi

Sayı: 69 — Cilt: 7
Şubat — 1968

İÇİNDEKİLER

Sayfa:

OLAYLAR - YORUMLAR :

IDEOLOJI :

İNCELEMELER :

AÇIK OTURUM :

SOSYAL KONULAR :

DIŞ ÂLEM :

ÇEŞİTLİ YAZILAR :

HATIRALAR :

Olaylar - Yorumlar

Kıbrıs Dâvası Ancak Ada'da Yaşayan İki Cemaati Bir Millet Şuuru İçinde Birleştirmek Yolu Bulunursa Çözümlenebilir

BUNDAN üç sene kadar evvel de aynı tezi savunmuştuk: Kıbrıs'ta bağımsız bir devlet kurulacaksa o zaman, birbirine düşman iki cemaati bir millet şuuru içinde birleştirmeye çalışmak lâzımdır. Millet olmadan devlet olmaz. Olur da biri çoğunlukta öteki azınlıkta iki cemaat birbirine düşman olmakta devam ederse, azınlığın ezilmesini önleyecek hiç bir kuvvet yoktur. O devletin dışındaki siyasal ve sosyal güçler her iki tarafı etkili şekilde destekleyebildikleri takdirde ise, iç savaş ve aşırı huzursuzluk sürer gider. Savaş çoğunluğu ve azınlığı ayrı ayrı destekleyen dış siyasal gruplara sirayet etmese dahi iç huzursuzluğun sürüp gitmesi, ekonomik gücü fazla olanı daha güçlü ve zayıf olanı da daha zaıf duruma sokarak ergeç sonuç aynı olur: Çoğunluğun azınlığı tasfiye etmesi...

İnsanlar henüz Darven'in bulup ortaya çıkardığı bu Tabiat kanununu yürürlükten kaldıracak, tarihî olayları bu yönde akmaktan alıkoyacak hiç birşey keşfedememişlerdir. Üstün kuvvetlerle, zorbalıklarla geçici bir süre sosyolojiye de tıpatıp uygulanan bu kanun, hükümsüz bırakılabilir; ama yürürlükten kaldırılamaz.

Kıbrıs, bizim için millî dâva olarak ancak siyasal yönde Londra ve Zürih Anlaşmalarını yürürlüğe koyma çerçevesinden ele alınmaktadır. Vakıa bu kadarını da elde etmek başarı sayılabilirse de, sadece hukuk kurallarına dayanmak, meselâ Türk azınlığına tanınacak kanunî haklarla yetinmek bu dâvanın çözümünü Darvenizme terketmek olacaktır. Eğer Kıbrıs'taki 100 bini aşkın soydaşlarımızın Ada'yı kendilerine ebedî olarak vatan yapmasını ve orada yaşayıp kalmalarını istiyorsak o zaman, dâvanın çözümü için hukuk kurallarına göre anlaşmalar yaparken, herşeyden önce Ada'daki iki düşman cemaati bir tek millet şuuru içinde barıştıracak ve birleştirecek yollar üzerinde kesinlikle ısrar etmemiz, ve her ne bahasına olursa olsun, bu yolların açılması ve tıkanması için gerekli hükümleri, milletlerarası garantilere de bağlayarak, andlaşmalara koydurmamız gerekirdi. Bugün de varacağımız hedef ancak bu olmalıdır.

Londra ve Zürih anlaşmaları ne sağladı?

Londra ve Zürih Anlaşmaları bu bakımdan, parlak gösterişine rağmen, du dâvanın Türkiye ve Ada'daki Türkler için kaybolduğunun kesin belgesi olarak tarihe geçecektir. Bu andlaşmalar anlaşmazlığın nesini halletti? Hiç birşeyini... Üstelik anlaşmazlığı büsbütün arttıracak ortamı hazırladı. Anlaşmalara göre, Kıbrıs'ta bağımsız bir cumhuriyet kurulacaktı. Bu devletin bir Cumhurbaşkanı, parlamentosu, bir hükümeti olacaktı. Zaten başka türlü cumhuriyet te olamazdı. Dünyada her parlamentolu cumhuriyeti çoğunluk idare eder. Ama bu Cumhuriyette çoğunluk kararı azınlığın vetosiyle kaldırabilecekti. Cumhurbaşkanı Rumlardan, yardımcısı da Türklerden olacaktı. Anlaşmalarla cumhurbaşkanı yardımcısına veto hakkı tanınmış olduğu için, düşman olan çoğunluğun azınlığı ezemiyeceğine, tasfiye edemiyeceğine gönül rahatlığiyle inanmış ve dâvayı çözdük diye bayram etmiştik. Bu çocukça sevincimizin, bir bayram balonu gibi sönüp gitmesini uzun boylu beklemeye bile lüzum kalmadı, Londra ve Zürih Anlaşmalariyle

kurulan rejim, bir yıl bile yaşayamadı. Olayları bir bir sıralamaya lüzum yok. Makaryos bu anlaşmaları tanımadı ve tek taraflı olarak yürülükten kaldırdı. Bunun üzerine biz ve Ada'daki Türk cemaati de bu tanımayı tanımayarak, anlaşmalrı yürürlükte saydık.

Sonuç meydanda... Ada'daki son facialar üzerine hükümetimiz enerjik hareket etti. Ada'yı işgale hazırlandı ve Yunanistan'la harbe tutuşmayı da göze aldı. Makaryos idaresi - ki bağımsız Kıbrıs devleti kurulmazdan evvel Ada'yı Yunanistan'a katmak ideali uğruna kanun dışı yaptıkları mücadeleyi bundan sonra devlet gücüne dayanarak şiddetlendiren insanlardı - bu tehdit karşısında sindi, ve Enonisten vaz geçmiş göründü. Ama bir türlü Zurih ve Londra anlaşmalarını yürürlükten kaldırma kararını geri almadı. Bunun üzerine bizim Türk cemaati de tek taraflı olarak bir çeşit devletimsi geçici idare kurduklarını ilân ettiler.

Şimdi Kıbrıs dâvasının, Makaryos idaresinin Londra ve Zürih andlaşmalarını kabul etmesi şeklinde bir çözüm yoluna bağlanmasına çalışılmaktadır. Kanaatimizce bu olursa, dâva bitmemiş, yeniden başlamış olacaktır. Cemaatler arasında düşmanlık sürüp gider ve azıtırsa, böyle bir devlet yaşamaz. Çoğunluğun çıkardığı kanunu tanımayan, kendi başına devletimsi idareler kuran, vergi vermeyen, askere gitmeyen bir azınlığın diktası altında da bağımsız devlet olamaz. Bir devletin kurulup yaşaması için, aynı topraklarda tek bayrak altında, gönül rızasiyle yaşamayı kabul etmiş bir milletin bulunması lâzımdır. Kıbrıs'ta bu yoktur. İşte dâva, yapılacak anlaşmalarla, Kıbrıs'ta böyle bir millet yaratmaktır; ve bizce bu - güç olmakla beraber - mümkündür.

Türklerse fakir, Rumlar ise zengin

Türkler, Kıbrıs'ta yalnız sayı bakımından değil ekonomik güç bakımından da azınlıktadırlar. Millî gelirden Türklere adam başına yılda ancak 260-270 dolar düştüğü halde, Rumların gelirleri 730-740 dolar civarındadır. İngiliz idaresi zamanında arada bu derece büyük dengesizlik yoktu. Eski Planlama Müsteşarı Memduh Aytür'ün yaptığı hesaba göre (1), 1950 yılları başlarında gelir dağılımı ve Rum Türk nüfusu arasında pek farklı değildi. Nüfusun % 20 sini dolduran Türkler millî gelirden bu yüzdeye yakın pay alıyorlardı. Bugün bu oran % 7 olarak tahmin edilmektedir. Rum istatistiklerine göre, Türklerin çiftçilik ürünlerindeki gelir payları % 12.6, hayvancılıkta % 14, bağcılıkta % 15, sanayide Rumların % 24.1 ine karşılık yalnız % 1.2 den ibarettir.

Yine Rum kaynaklarına göre, köy ve kasabalar halkının % 62.9 u salt Rum, % 19.1 i salt Türk % 18 i de karışıktır. Türklerin çoğu karışık yaşanan yerlerden göç ederek Türk kesimine sığınmış, istihsalden yoksun bırakılmış ve sefaletin kucağına sürüklenmiş olduklarından, bugün millî gelirden kendilerine düşen payın daha da azalmış olduğunu düşünmek gerekir. Türkler bu sefaleti, Anavatan'dan aldıkları yılda 10 milyon dolarlık yardımla karşılamaya çalışmaktadırlar.

Kıbrıs Rumları, her yıl artan millî gelirden, Türklerinkinin azalmasına karşılık, daha da fazla pay almaktadırlar. Rum idarecileri de bütün yardımları Rumlara yapmakta, Türkler her türlü kamu hizmetlerinden ve yardımlarından yoksun bırakılmaktadır. Rum kesiminde imar ve refah, Türk kesiminde ise harabî ve sefalet hâkimdir. Bütün yollar asfaltlanmış olduğu halde Türk kesimindeki yollar geçilmez durumdadır. Amerikan Nevs-Week dergisinin yazdığına göre Türklerden 35 bin kişi işsizdir ve Türkiye'den gelen yardımlarla maaş alarak geçinmektedir.

Dâvanın tek çözüm yolu: Kıbrıs'ta azınlıkta olan Türkleri iktisadî sefaletten kurtararak, refahlarını Rumların seviyesine yaklaştıracak, onlara vatandaş muamelesi yaparak şefkat kucağını açacak bir devlete kavuşturmak. Bunun ilk yolu Türk-Rum cemaatleri arasındaki düşmanlığı kökünden silecek, her ikisini - ırk ve din farklarına rağmen - bir millet şuuru içinde birleştirecek yollar aramaktır... Bugün Kıbrıs'ta her iki cemaatin mektepleri, işleri, kulüpleri, herşeyi ayrıdır. Bu ayrılığı kaldırmak, komiteci olmayan, insancı olan

(1) Cumhuriyet gazetesi, 8 ve 9 Ocak 1968

bir devletin vazifesidir. Oysa ki bağımsız Kıbrıs devleti Makaryos'un başkanlığında kurulduktan sonra ayrılık, büsbütün körüklenmiş, şiddetlenmiştir. Makarios, Türk halkının Ada'dan göçüp gitmesi, ya da kendiliğinden eriyip çökmesi yollarını belirli bir program altında haince aramış ve uygulamıştır. Zaten Londra ve Zürih andlaşmalarının bir Rum-Yunan tedhişi ve baskısı altında Türk azınlığını en kısa zamanda tasfiyeye âlet olma vastası haline konmasında başlıca âmil, boynundaki haçı ve üstündeki papas kıyafetiyle komiteci bir papasın devlet başkanı olmasına yol açmasiydi. Dünyanın neresinde, hangi lâik devletinde bir din adamının - kisvesini değiştirmeden ve kilisedeki vazifesini bırakmadan - Cumhurbaşkanı olduğu görülmüştür?

Makaryos'un Cumhurbaşkanı olması dâvaya karşı işlenmiş büyük bir ihanet olmuştur. Bu ruhanî reis, bağımsız devlet kurulduktan sonra, lâik cumhuriyetlerde dinle dünyanın tamamen ayrılması prensipine uyarak, kilisesindeki kutsal mevkiine çekilecek yaradılışta bir adam değildi. Enosis dâvasında Yunan ve Rum kiliselerinin yaptığı haçlı mücadelenin en ileri gelen simasıydı, ve mücadelesini, Kıbrıs devleti kurulduktan sonra devlete dayanarak yapmakta devam etti.

Dâvanın çözüm yolu

Bu büyük ihanet karşısında, Fazıl Küçük gibi, Türklerin nefis müdafaası dâvasında önderlik etmiş militan bir adamın da Cumhurbaşkanı yardımcısı olması bir hata olarak gösterilemez. Bu devletin kurulmasında samimî bir arzu bulunsaydı Londra ve Zürih anlaşmalarının en önemli maddesi, kurulacak devletin her iki tarafın ateşli militanları eline geçmemesi için hükümler koydurmak olurdu.

Şimdi yeniden bu anlaşmaların yürürlüğe konması için, geçirilen tecrübelerin ışığı altında Türk ve Yunan hükümetleri belirli prensipler etrafında samimî olarak anlaşma ve birleşmeye çalışmalı ve bu konuda Birleşmiş Milletlerle dost devletlerin geniş yardımı da sağlanmalıdır:

1— Önce Yunanlılar, Tarih akışı ve realiteler karşısında bizim Turancılık ideali gibi zararlı bir hayal olan Megalo-İdea'dan kesin ve samimî olarak vazgeçmeli; Yunan-Türk dostluğu idealine bağlanmalıdırlar.

2— Sonra da Kıbrıs'ta bağımsız bir devletin kurulması ve yaşatılması hedefinin bu dostluğun temeli olduğuna yine samimî olarak Yunanlılar inanmalıdırlar.

Bu devlet, askerî bakımdan garanti altına alınmalı; kendisini savunmaya mecbur kalmamalı; fakat bağımsızlığa ve tarafsızlığına da kimse dokunmamaldr.

3— Kıbrıs Akdeniz'de bütün dünyanın sükûn ve huzur yuvası haline gelmelidir. Yalnız bunun sağlanması Ada halkının refahına fazlasiyle yeter.

4— Kıbrıs'ta iktisadî, turistik ve kültürel kalkınmayı desteklemek üzere Türk-Yunan devletleriyle milletlerarası teşekküllerin elbirliğiyle kuruluşlar yapılmalı; kalkınma planları ve uygulamalar bu kuruluşlar tarafından kontrol edilmelidir.

5— İki cemaat arasında vatandaşlık sevgisini ve bağlarını yaratacak ve kuvvetlendirecek geniş çapta kültürel bir plan hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Din ve ırk farkı hiç bir yerde gözetilmemesinin sağlanması mutlak şarttır.

6— Bir yandan demokratik ilkelere, öbür yandan da azınlık haklarının korunma teminatına dayanacak yeni anlaşma ile kurulacak bağımsız devletin başına ve idaresine her iki tarafın mücahit ve militanlarının geçmemesi mutlaka sağlanmalıdır.

Biz bu dâvanın ancak bu şekilde çözümlenebileceğine inanmaktayız.

1968 BÜTÇESİNİN ÖZELLİKLERİ

1968 malî yılı bütçesi bu ay içinde Büyük Millet Meclisinde görüşülerek onaylanacaktır. Karma bütçe komisyonunda enine boyuna incelenen bu bütçe, geçen yıldan % 13 fazlalık gösteriyor. Konsolide bütçe gelirleri 21 buçuk milyardır; ve 1967 yılına oranla 2 milyardan fazla artış vardır. Bu artış millî gelirde 1968 yılı için öngörülen % 7 yi aşmaktadır.

Bütçe gerekçesinde, Türk ekonomisinin

çeşitli sektörlerindeki gelişmelerle ilgili olarak açıklanan rakamlara göre, 1963-1966 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Planın ilk dört yıllık döneminde, devre ortalaması olarak safi millî hasılada % 6.5 oranında bir artış hızı sağlanmıştır. Tarım sektöründeki gelişmenin 1963-1966 yıllarında iklim ve hava şartlarına uygun bir seyir takip etmiş ve plan hedeflerine ulaşamamış; buna karşılık sanayi sektöründe daha istikrarlı ve hızlı bir kalkınma sağlanmıştır.

Maliye Bakanının Bütçe Karma Komisyonunda verdiği bilgiye göre, 1966 da bütün sektörlerde 1965'e nazaran önemli artışlar kaydedilmiştir. Yatırımların gerçekleşme oranı % 93.3 tür. 30 Eylül 1967 tarihi itibariyle kamu sektöründe yatırımları gerçekleştirme oranı 1966 nın aynı devresindeki % 56 ya karşılık % 58.3 tür. Maliye Bakanı fiat istikrarının korunduğunu ve hükümetin bu konuyu devamlı şekilde takip ettiğini de söylemiştir.

Harcamaların millî gelir artışını aştığı her yerde fiat artışı önlenemez bir zarurettir. Bakanın bu bilinen ve görünen gerçeği inkâr etmesi düşünülemez. Fiatlarda istikrarı sağlama konusu hükümetçe devamlı şekilde takip edilmiş dahi olsa, ekonominin bu değişmez kanunu hükmünü yapacaktır. Nitekim toptan eşya fiatlarında son iki sene arasındaki artış % 5 ten aşağı değildir. Kalkınan her memlekette fiat artışları normaldir. Ancak üretim ile harcama arasında denge kuran bazı sınırlayıcı tedbirler sayesinde artış hızının azaltılması mümkündür. Hükümetin konuyu takip etmesi lâzımdır.

İhracatta ve ithalâtta artış

Maliye Bakanı, ödemeler dengesi mevzuu üzerinde de durarak 1966 da ihracat ve ithalâtımızda 1965 e nazaran artışlar olduğunu, 1967 yılı Ocak - Ekim devresi ihracatında geçen yılın aynı devresine kıyasla yüzde 3.3 oranında bir artış, buna karşılık ithalâtta yüzde 4.4 oranında bir azalma meydana geldiğini belirtmiş; müteakiben ödemelerin görünmeyen kalemleri ile sermaye hareketleri konusunda bilgi vermiştir.

Para ve kredi konusunda da izahlarda bulunan Bakan, 1966 yılı sonuçlarına kısaca değindikten sonra, 1967 yılına ait en yeni rakamların, bu yıl nisbeten özel sektöre yönelen Merkez Bankası kredilerinin 10 ayda yüzde 22 oranında (1966 nın aynı döneminde 32) artarak 8 milyar 121 milyon liraya ulaştığını, banka kredilerinin ise Eylül ayı sonuna kadar 1 milyar 629 milyn lira artarak 21 milyar 820 milyon liraya çıktığını, büyük kısmını tasarruf mevduatının teşkil ettiği bankalar nezdindeki toplam mevduatın 388 milyon lira fazlasıyla 18 milyar 874 milyon liraya yükseldiğini ve gerek kredi gerek mevduattaki bu gelişmelerin (13 bankadan 14 il itibariyle alınan bilgilere göre) Kasım ayı ortasına kadar devam ettiğini, ayrıca, 9 ayda 450 milyon lira artan para arzının 20 milyar 236 milyon liraya baliğ olduğunu ifade etmiştir.

Devlet borçları

Türkiye'nin dövizle tediyesi zorunlu toplam dış borcu, 1 milyar 329 milyon dolardır. Bu miktara devlet bütçesinden ödenecek borçlar ile birlikte, bütçe dışı kamu sektörü, özel sektör ve konsolide ticarî borçlar da dahil bulunmaktadır. Dış borçların devlet bütçesine konacak ödenekler ile ödenecek kısmı ise 885 milyon 300 bin dolardır.

Türk lirası ile ödenecek dış borçlarımızın miktarı da 3 milyar 317 milyon lira olup bunun 1 milyar 603 milyon lirası devlet bütçesine, 552 milyon 900 bin lirası bütçe dışı kamu sektörüne, 1 milyar 161 milyonu özel sektöre ait bulunmaktadır.

Birinci 5 Yıllık Kalkınma Planının dış finansman ihtiyacını karşılamak üzere konsorsiyom üyelerince taahhüt edilen kredi miktarı, program, borç tecili ve refinansman ve proje kredisi olmak üzere toplucа 1 milyar 538 milyon dolara ulaşmaktadır.

Konsorsiyom Türkiye'ye güveniyor

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile konsorsiyom faaliyetleri hussuunda, 6 Aralık 1967 tarihinde Paris'te konsorsiyuma üye memleketlerle bir toplantı yapılmıştır. Maliye Bakanı; toplantı sonunda yayınlanan bültende, konsorsiyumun «Birinci beş yıllık kalkınma planı devresinde elde edilen neticelerin tatminkâr olduğu ve Türkiye'nin İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planını başarma gücünün arttığı inancının belirtildiğini» ifade etmiştir.

İktisadî devlet teşekküllerinin 1968 yılında yatırım miktarının 3 milyar 65 milyon lira olarak programlanmıştır.

31 Ekim 1967 tarihi itibariyle 1967 genel bütçesinin 8 aylık uygulama sonuçları şöyledir:

— **Genel bütçe ödenekleri toplamı: (özel kanunları gereğince bütçeye gelir ve ödenek kaydedilen miktarlar da dahil olmak üzere) 20 milyar 173 milyon lira,**

— Genel bütçe harcamaları (özeller hariç) 11 milyar 994 milyon lira,

— Genel bütçe gelirlerinden yine aynı dönem itibariyle, yapılan tahsilât ise, 9 milyar 698 milyonu vergi geliri, 521 milyonu vergi dışı normal gelirler, 1 milyar 728 milyonu özel gelirler ve fonlara ait olmak üzere, cem'an 11 milyar 947 milyon liradır.

Genel ve katma bütçeler bir arada olmak üzere, konsolide devlet bütçesi için teklif edilen toplam ödenek, 22 milyar 412 milyon 193 bin 557 lira olup bu miktarın:

— 11 milyar 296 milyon 895 bin 980 lirası, carî,

— 6 milyar 174 milyon 897 bin 312 lirası, yatırım,

— 4 milyar 940 milyon 400 bin 265 lirası sermaye teşkili ve transfer harcamaları ile ilgili ödeneklere aittir.

Bu duruma göre, 1968 malî yılı konsolide devlet bütçesi için teklif olunan ödenek miktarı, 1967 konsolide bütçesine nazaran, 2 milyar 625 milyon 827 bin 589 lira tutarında ve yüzde 13,77 oranında bir artışı temsil etmektedir.

1968 malî yılı konsolide bütçe gelirleri

Maliye Bakanı, konsolide bütçe gelir rakamlarının tahliline girişmeden önce gelir tahminlerine etki yapan ekonomik, sosyal ve psikolojik nitelikteki bir takım önemli temel unsurlar üzerinde durmak istediğini belirtmiştir.

Bilgehan'ın ifade ettiğine göre, vergi sistemimizin kamu sektörünün gelir ihtiyacına cevap verecek nitelikte olmasına önem verilmekle beraber bunun sosyal adalet ilkelerine yer veren ve iktisadî kalkınmayı gerçekleştirmek için lüzumlu tasarruf ve yatırımların yapılmasını kolaylaştıracak bir bünyeye kavuşmasına çalışılmaktadır.

Bu istikamette alınacak tedbirler meyanında, «930 sayılı Tasarruf Bonoları Kanunu ve halen müzakeresi yapılmakta olan asgarî geçim indirimi tasarısı, vergi politikası yolu ile düşük gelir gruplarına 800 milyon lira civarında bir ferahlık sağlamaktadır.»

Maliye Bakanı, gelir tahminlerinin istinat ettiği temel unsurları hakkındaki açıklamalarını tâkiben gelir rakamlariyle ilgili izahlarına geçmiştir. Verilen bilgiye nazaran 1968 malî yılı konsolide bütçe gelirleri toplamı 1 milyar 512 milyon 193 bin 557 liradır. Bu duruma göre, tahmin olunan gelirin miktarı 1967 yılı gelir tahminlerinden 2 milyar 225 milyon 827 bin 589 lira tutarında ve yüzde 11,54 oranında bir fazlalığı haiz bulunmaktadır.

Açık, iç istikrazla karşılanacak

Bakan, konsolide bütçe ödenekleri ile tahmin olunan gelir arasındaki 900 milyon liralık farkın 400 milyon liralık kısmının otomatikman tasarrufu mümkün zahiri bir açığa tekabül ettiğini ifade etmiştir. Bu itibarla, gelir ile gider arasındaki gerçek fark 500 milyon lira olup bu da iç istikraz ile karşılanacaktır.

Maliye Bakanı, 968 malî yılı bütçe tasarılarının ikinci beş yıllık kalkınma planının ilk uygulama yılına ait bulunmaları dolayısiyle büyük bir önem taşıdığını ve komisyonun kıymetli tenkit ve telkinleri ile daha da mükemmel hale geleceğini belirterek sözlerini bitirmiştir.

Kaçan Dövizlerimiz

Tarık İsmet ERDEM

ALMANYA'DA çalışan işçilerimiz, yılbaşı tatillerini geçirmek üzere yurda geldiler. Bunlardan bir kısmı ihtiyaçlarına yetecek kadar dövizlerini bozdurduklarını gazetelerde okumuştuk. Günlük gazetelerin Halk sütununda bir vatandaşımızın yazdıklarının bir parçasını, ilgi çe-

Trafik Kazalarında Dünya Birincisiyiz

DÜNYA yüzünde hiç bir memlekette bizde olduğu kadar, hattâ yarısı kadar trafik kazası olmuyormuş. Büyük farklarla dünya birinciliği bizde.

Geçen bayram bir arkadaşımız İzmir'e giderken bindiği otobüse Karamürsel'de koskoca bir kamyon gelip çarpmış. Hem kamyonun hem de otobüsün şoförü ile beş altı kişi ölmüş; birçok yolcu da ağır yaralanmış. Arkadaşımız da kol ve bacağı kırıldığı için ağır sayılan yaralılar arasnda...

Bu fâcianın sebebi, kamyon şoförünün altı gün ve gecedir iş başında olması, fırsat bulunca arasıra konaklarda ve bazen de direksiyon başında uyuklamasıymış. Kaza dolayısiyle yapılan tahkikatta şoförler arasında esrar kullananlar olduğu gibi akşam olunca rakı şişesini yanından ayırmayanlar da çokmuş...

Bu kadar düzensiz ve disiplinsiz, kontrolsuz trafik dünyanın hiç bir yerinde yok... Yapamayacaksak bari motorlu vasıta kullanmayı yasaklayalım. Her yıl onbinlerce can, yüz milyonlarca mal kaybına katlanmaya tahammülümüz yok. İstemiyoruz motorlu vasıta; trenler, yaylı arabalar, atlar ve eşekler nemize yetmez?...

Kendi Kendine Konuşanlar

DOSTUMUZ Mithat Perin, çıkardığı Durum dergisinde geçen yılın blânçosunu yaparken, prensiplerinden söz ediyor ve diyor ki:

«Bizi artık iyiden iyiye tanıyan okuyucularımıza değil, kamu oyuna yeni yıl münasebetiyle söyleyeceklerimiz var...»

Peki ama, okuyucularınıza değil de kam oyuna söyleyecekleriniz varsa sesinizi Derginizde duyurabilir misiniz? Bu, boşluğa haykırmak, kendi kendine konuşmak, ya da karanlıkta göz kırpmak gibi birşey olmaz mı? Merak ettik te!...

kici olması bakımndan, aynen aşağya alıyorum:

«Özel trenle gelen 570 işçinin ancak (236) sı bir milyon altı yüz Mark bozdurmuş. (334) işçimiz ise marklarını bozduramamışlardır. Sebep ne? Gayet açık. İşçi kuru (285) kuruş. Alman bankaları (310) kuruştan mark bozduklarını ilân ederler; bizim maliyeciler hâlâ harekete geçmezler. Maliyecilere sesleniyorum: Sizler bu modası geçmiş zihniyetinizi değiştirmedikçe Türkiye'de hiç bir iktidarın muvaffak olmasına imkân yoktur. Gelmiş geçmiş hükümet başkanlarını her zaman uyutuyorsunuz. Neyle mi? 1567 sayılı Türk Parasını Koruma Kanunu, ona müstenit çıkan para koruma kararnameleriyle. Büyük büyük lâflar, hiç bir zaman tatbik kabiliyeti olmayan hükümler, şartlar. Maliyecilerimizin tutumları yüzünden hükümetler her sene sınıfta kalan öğrenciler gibidir.»

Bu vatandaş, ayrıca sayın Başbakana da seslenip şöyle devam ediyor:

«Batı Almanya'da yüz binden fazla işçimiz vardır ve her yıl artmaktadır. Her bir işçi ayda (100) DM gönderse (10.000.000) on milyon DM. eder. Eğer alış kuru değişirse, Almanya'da çalışanların para alanları dahi ayda en az (200) DM.lile yurda gönderir. 300-400 mark gönderenleri de olur. Nihayet yurda kat'î olarak avdet ederken bütün tasarrufunu da beraberinde getirmiş olur. Bu millî kararı alırken bir dolar döviz sağlayabilmek için (30) kg. şeker ihraç ettiğimizi unutmayalım. Bir mark döviz için (7.5) kg. şeker ihraç etmek lâzımdır.»

Kanaatımızca bu vatandaşımız yerden göğe kadar haklıdır. Bu Dergide müteaddit defalar belirtmiş olduğumuz gibi, bu memleket ne çekiyorsa, bizim dar görüşlü, kendini hâlâ Osmanlı zihniyetinden sıyıramamış, dünyanın gidişini takipten yoksun, maliyecilerimiz yüzünden çekmektedir. İpe sapa gelmez birtakım ahkâmla, Tabiat kanunlarına karşı gelerek Türk parasının değerini koruyacağım diye bu değeri büsbütün düşüren bu zavallıların bu memlekete ne kadar pahalıya mal oldukları bu vatandaşın satırlarında açık olarak okunmaktadır.

Her amelin behemehal bir aksülameli olacağı Tabiat kanunu gerçeğine karşı gelinemez. Birçok malî suçlar ilmî bir tahlile tâbi tutulmuş olsa, bunların başlıca sorumlularının acayip malî ahkâmımız ve bu ahkâmı hazırlayanlar olduğu hakikatı ile karşılaşmamız pek muhtemeldir. Vatandaşı hiç bir zaman aptal yerine koymamalı. İşçi dövizleri için tesbit edilen fiat, gerçeğe uymamaktadır. Kontrolu mümkün olmayan dövizleri almak istiyorsak, onlara piyasa değerini vermeliyiz. Sayın maliyecilerimiz aldıkları anormal tedbirlerle karaborsayı, kanun dışı davranışları yine kendileri yaratmaktadırlar. Elbetteki bu şartlar karşısında vatandaş imkân bulduğu takdirde kendi elindeki dövizini değer fiatında kıymetlendirmek için her fırsatı kollayacak, her çareyi araştıracaktır.

Bir memleketin kalkınmasında başlıca müessir faktör, döviz kaynaklarının gelişmesi ve bu kaynakların süratle artmasıdır.

İstihsalin ve millî gelirin artışı da buna bağlıdır. Döviz sağlayamayan istihsal artışı da buna bağlıdır. Döviz sağlamayan istihsal artışı, kendi kendine yeterliği sağlamaktan, fazlası ise stok olarak çürütülmekten ileri gidemez, ve neticede iç piyasada

iktisadî krizler yaratır. Kaldıki, millî gelir teraneleri de hakikatı ifade etmekten uzaktır. Şöyleki, doların zoraki kıymeti ile hesaplanan millî gelirin fiilî kıymet ile hesaplanınca birdenbire büyük bir düşüş göstereceği tabiidir. Böylece zoraki ve indî kıymetlerle, birçok işlerimizde olduğu gibi, kalkınma hesaplarımızda da kendi kendimizi avutmaktan öteye gidememekteyiz.

Planlama teşkilâtımızın, herşeyden evvel, bugünkü durumu ile realitelerden uzak ve yanlış netice ve kanaatlara sürükleyen bozuk düzen içindeki mer'î malî mevzuatımızı gözden geçirerek bu sahada gerçeklere uygun köklü bir reform konusunda çalışması birinci vazifeleri olmalıdır.

İnşaat Mühendisleri Odası'nın Yeni Yöneticileri

İNŞAAT Mühendisleri Odası İstanbul Şubesinin 5 Ocak Cumartesi günü yapılan yıllık Kongresinde Yeni Yönetim Kuruluna: Seyfi Gürçay, Teoman Sipaher, Melih Köknel, Ercüment Özargun, Talha Ermiş, Enver Altınok, Orhan Pekin seçilmişlerdir.

Yapılan İş bölümünde Oda Başkanlığına Orhan Pekin, Sekreter Üyeliğe Enver Altıok ve Muhasip Üyeliğe de Talha Ermiş getirilmişlerdir.

İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Memleket ve Bölge çapında değerli hizmetler yapan, dinamik hamleleriyle dikkati üzerine çken bir meslekî teşekkülümüzdür. Geçen yıl Nisan ayında toplanan İstanbul Bölge Kalkınma Kongresine sunduğu tebliğlerle Kongre çalışmalarında kendisine seçkin bir yer ayırmıştır. Başkanlığa seçilen Yüksek Mühendis Orhan Pekin, özellikle Türk Parası konusunda yayınladığı kitap ve birçok makaleleriyle bir fikir mücadelesine girişmiş olduğu, okuyucularımızca da bilinmektedir. Sekreter Üye Enver Altınok, Muhasip Üye Talha Ermiş ve Yönetim Kuruluna seçilmiş diğer üyelerle birlikte kurulan yeni ekibin Sayın Orhan Pekin Başkanlığında daha geniş çalışmalara koyulacağını umar ve başarı dileklerimizle tebriklerimizi sunarız.

Planlama'nın özel sektör toplantıları

ÖZEL sektör teşvik ediliyor. Fakat Planlama hedeflerine aykırı olarak kurulmuş tesisler yeni kurulacakların lehine teşvikten yoksun bırakılmaktadır.

PLANLAMA yetkilileriyle özel sektör temsilcileri arasında, geçen yılın sonlarına doğru (26-27 Aralık 1967 günleri) İstanbul'da iki taraf için de hayli yararlı geçen iki toplantı oldu. İkinci Beş Yıllık kalkınma planını özel sektöre tanıtma amaciyle düzenlenen bu toplantı, Bursa'dan başlayarak diğer illerimizde de tekrarlandı.

Planlama Müstaşrı sayın Turgut Özal, yaptığı açış konuşmasında, Planın özelliğini anlattı ve İkinci Beş Yıllık Planın özel sektöre büyük ölçüde kolaylıklar sağladığını ve bu yüzden bu sektör yatırımlarının plan hedeflerine uygun şekilde gelişmesi için ortada artık hiç bir engel kalmadığını anlattı. Bu plan döneminde teşvik tedbirleri, Birinci Beş Yıllık Plan dönemindeki tecrübenin ışığı altında genişlemiştir. Kabul

edilen politik hedeflere göre, teşvik politikası şu ilkelere dayanmaktadır:

1) Özel sektör yatırımları kalkınma planının ekonomik ve sosyal ilkeleri çerçevesinde teşvik olunacak ve,

2) Özel sektörün teşviki ve yönlendirilmesi amaciyle geliştirilmiş bulunan tedbirler dağınıklıktan kurtarılacak; formaliteler basitleştirilecek ve uygulamada hızlı işleyen açık bir mekanizma kurulacaktır.

Bu ilkeler çerçevesi içinde uygulama, Planlama teşkilâtının yüksek kademedeki yetkilileri tarafından ayrı ayrı açıklanmış; bu arada özel sektör temsilcilerinin sordukları sorular ve ortaya attıkları bazı teklifler cevaplandırılmıştır.

Yıllık programlar ve Finansman Şubesi Müdürü Sadullah Aygün, Sektör programları Müdürü Neşet Omay, Sosyal Planlama Şubesi Müdürü Turgut Can ve Koordinasyon İdaresi Başkanı Ekrem Seyhun ilk gün; Müşavir Doç. Dr. Yılmaz Ergenekon ile Uzman Güngör Uras da ikinci gün konuşarak İkinci Beş Yıllık Planın temel ilkeleri, sektörlerde ana politikalar, istihdam ve çalışma sorunları, koordinasyon, son kanunun özel sektöre sağladığı teşvik imkânları üzerinde gerekli bilgileri vermişlerdir.

Yetki Kanununu Uygulama

BİLİNDİĞİ üzere 28.7.1967 tarihli ve 933 sayılı (Kalkınma Planının uygulanması esaslarına dair) kanunla, ki kısaca Yetki Kanunu denilmektedir, uygulama yeni esaslara bağlanmıştır. Birçok Bakanlıkları ve kuruluşları ayrı ayrı ilgilendiren ve her birinden aylarca muameleye tâbi tutularak bir türlü sonuçlandırılamayan birçok işler, şimdi Başbakanlığa bağlı ve Planlama Müsteşarlığı tarafından yöneltilen bir dairede toplanmıştır. Bu kanunun uygulanmasında İkinci Beş Yıllık Planın ilk dilimi olan 1968 yılı programiyle başlanmaktadır.

Kredi yönünde yapılacak teşvik tedbirleri, orta vâdeli kredi, selektif kredi, işletme rehni, fon'dan yardımlar, sanayici ve ihracatçı senetlerinin düşük faizle reeskont imkânı' Sınai Kalkınma Bankasının desteklemesi, dış kredi kaynaklarından özel sektöre tahsisler yapılması, proje kredisi olarak yapılacak tahsislerden ibarettir. 1968 Programı için teşvik fonuna genel ve kat-

Planlama Heyeti
(Soldan ikinci müsteşar Turgut ÖZAL)

ma bütçelerden 47 milyon ve dış kaynaklardan da 198 milyon, ki toplam olarak 454 milyon lira ayrılmıştır. Buna geçen yılda transfer yapılamamış 200 milyon lira kadar bir miktar daha eklenebilecektir. Fonların özel sektöre transferi belirli bankalar vasıtasiyle ve faiz % 3 ten başlayarak en çok % 9 olacaktır. Vâde 10, hattâ turizmde 12 yıla kadar uzayabilecektir. Merkez Bankası sanayicinin 5 yıl vâdeli senetlerini de iskonto edebilecektir.

Kredi dışında malî teşvik tedbirleri de şunlardır:

1— Yatırım indirimi,

2— Gümrük ve nisbetlerinde değişiklik yapılması,

3— Gümrük vergisi ve buna bağlı vergi ve resimlerin taksitlendirilmesi,

4— Vergi istisna ve muaflıkları,

5— Yatırım malları ve ham maddelerde gümrük muaflığı,

6— Geri kalmış bölgeler için özel rejim.

Malî Teşvik Tedbirleri

1968 programının malî teşvik tedbirleri konusunda getirdiği başlıca yenilik, bu tedbirlerin uygulanmasında koordinasyonun sağlanması; müteşebbise, tek bir sorumlu kuruluşa tek bir müracaatla değişik teşvik araçlarından topluca yararlanma imkânının sağlanmasıdır.

Özel teşvik tedbirlerinin etken ve koordine bir şekilde uygulanmasını sağlamak

amaciyle, daha önceki yıllar programlarında yer alan ve yatırım projelerinin bu konuda görevlendirilecek bir teknik komitece değerlendirilmesinden sonra verilecek tek bir belge ile müteşebbisin çeşitli kolaylıklardan yararlanmasını sağlayacak kuruluşunu öngören tedbir, yatırımları ve ihracatı geliştirme ve teşvik Bürosunun kurulmasiyle gerçekleşecektir.

Bu Büro, vergi yatırım ve gümrük indirimini ve muaflığını ve başka kanunlarda belirtilmiş teşvik tedbirlerini uygulamak, bu maksatla gerekli belgeleri müteşebbise vermekle görevlendirilmiştir. Büro kurulduğu için ihracatta vergi iadesi işi için kurulmuş olan İVİK kaldırılmış, ve Gelir Vergisi Kanununa göre yatırım indiriminin uygulanması ile ilgili olarak Maliye Bakanlığının teşkilâtınca yürütülmekte olan işlemler Büroya intikal etmiştir.

Yatırım indirimi, kalkınma planı ve yıllık programlara uygun her çeşit yatırımlarda indirimden yararlanacak yatırım miktarının % 30 u, ziraî yatırımlarda % 40 ıdır. Genel indirim dışında 1968 program döneminde teşviki öngörülen sektör ve üretim kollarında özel ve farklı indirimler yapılacaktır. Bunlar % 50 den başlayarak % 80'e kadar yükselmekte olup, cins ve miktarları hayli kabarıktır. Geri kalmış bölgeler, ki Doğu'da 22 ili kapsamına almaktadır, yatırım indirimi % 80 dir.

Vergi Yoliyle Teşvik

BU YIL programı, vergi konusunda, özel sektörün teşviki amaciyle şu tedbirleri getirmiştir:

1— Halka açık anonim şirketler daha düşük oranda Kurumlar vergisi ödeyecektir,

2— Gemi inşa ve tamir yerleri ile Yurt içinde yaptırılan gemilerin amortisman nispeti yükseltilecektir,

3— Türkiye ile yabancı limanlar arasında ya da yabancı limanlar arasında döviz karşılığı yapılan taşıma hizmetlerinden elde edilen kazançlar Gelir ve Kurumlar vergisinden istisna edilecektir,

4— Bölgeler arası gelişme farklarını azaltmak amaciyle düşünülen tedbirleri uygulama alanı olarak seçilen illerde yapılacak yatırımlardan elde edilen kazançlar, 5 yıl süre ile Gelir ve Kurumlar vergisinden istisna edilecektir.

1968 program döneminde yatırım mallarında ve ham maddelerde gümrük vergi ve resimleri ile ithalâttan alınan diğer vergi ve resimlerde de % 60 dan başlayarak % 100'e kadar indirim yapılacaktır. Meselâ, ihracata yönelmiş gıda sanayiinde % 80; sunî gübre, demir-çelik, alüminyum, gemi inşa sanayii, frigorifik taşıt; dizel motor tesislerinde bu indirim % 100 dür.

Gümrüklerde, kalkınma plan ve yıllık programlarda muaflık usulünün uygulanabilmesi için yatırımların dünya pazarlarında, özellikle Avrupa İktisadî Topluluğunda rekabet yeteneği olabilecek güçte bir sanayiin kurulması amaciyle yapılmış olması zorunludur. Bu amacın gerçekleşmesinden sonra teşvik kesilecektir.

1968 yılı teşvik tedbirleri uygulanmasında şu 22 ilimiz, geri kalmış olarak kabul edilmiştir: Adıyaman, Ağrı, Artvin, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Erzincan, Erzurum, Elâzığ, Gaziantep, Hakkâri, Kars; Malatya, Maraş; Mardin, Muş, Sivas, Siirt, Tunceli, Urfa, Van.

Bu illerde yatırım indirimi % 80 dir, faiz haddi % 2 düşüktür. Ödemesiz devre iki misli, yatırımlarda öz kaynak % 30 ve kredi % 7 dir.

Diğer Teşvik Tedbirleri

BİLİNDİĞİ üzere, 933 sayılı Uygulama Kanunu Bakanlar Kuruluna kararname ile sanayi bölgeleri ve turistik bölgeler kurma ve düzenleme ve bu maksatla gerektiğinde arazi kamulaştırma yetkisini vermiştir.

Bu bölgelerde kanalizasyon, elektrik, su ve yol gibi altyapı tesisleri yaptırıldıktan sonra gayrimenkul, buralarda plan ve program hedeflerine uygun olarak tesis kuracaklara belirli faiz ve vâde ile ilgili bakanlıklarca verilebilecektir.

Yeni rejimin getirdiği önemli yeniliklerden biri de formalitelerin basitleştirilmesidir. Bir sanayi tesisinin kurulması, herşey yolunda ise, en azından 72 günlük formalitenin tamamlanmasına bağlıdır. Her Bakanlık ve kuruluş müracaatı ayrı ayrı ve çoğu aynı maksatla incelerler. Umumî Hıfzısıhha Kanunu, iş kanunları, Mahallî idareler kanunları ve diğer mevzuatta her

türlü yatırımlar (özellikle endüstri kuruluş ve işletmelerine) ait ruhsat formalitelerini çabuklaştırmak ve yetkili mercileri bir arada çalıştırmak için hazırlık yapılmakta ve kararnamenin 1968 yılında çıkarılmasına çalışılmaktadır.

Uzun süren ve güç sonuçlandırılan işlerden biri de, yabancı sermaye müracaatlarıydı. Bu müracaatlar çeşitli Bakanlıklar ve Kuruluşların temsilcilerinin bulunduğu bir komitede incelenirdi. Bu usul çok sakattı. Şimdi Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanuniyle ilgili uygulama sorumluluğu Devlet Planlama teşkilâtına geçmiştir. Bu suretle işlerin daha çabuk ve açıklıkla yürütülmesine imkân verileceği gibi, yabancı sermayenin teşvik kanunları sınırları içindeki işlemlerinin de aynı zamanda sonuçlandırılması sağlanmış olacaktır.

Teşvik tedbirlerinin amacı, özel sektörün büyük projelere yönelmesidir. Bu, memleketimizde dünya pazarları ile rekabet edebilecek sanayiin kurulması bakımından Planlamaca önemli görülmektedir. Yatırım toplamı 10 milyon Türk lirasının ve dış finansman ihtiyacının da 200 bin doların üstündeki projeler, sahipleri tarafından istenirse Planlamaca ön değerlendirmeye tâbi tutulacaktır. Teşviki öngörülen projelere verilecek belge, projenin hangi teşvik tedbirlerinden yararlanabileceği bildirilecek; projesini gerçekleştirme safhasında müteşebbis iç ve dış kaynaklardan sağlanacak kredi imkânlarından ve proje kredilerinden, yatırım kotalarından yapılacak tahsislerden ve diğer teşvik tedbirlerinden öncelikle yararlanma hakkı tanınacaktır.

Aynı zamanda gelişen teknolojik sevk ve idare konularında temel bilgilerin verilmesi, yatırım yapacağı sahaların seçiminde yardımcı olunması, yatırım ve yönetim konusunda ihtiyaç duyacağı istatistik bilgilerinin sağlanması, pazar bilgisinin geliştirilmesi için, bu konularla ilgili çalışmalarda bulunan kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanacaktır.

Tenkit ve Dilekler

İŞTE Planlama Teşkilâtının özel sektör temsilcilerine açıkladıkları teşvik tedbirleri özetle bunlardan ibaretti. Özel sektöre mensup belli başlı simaların bulunduğu bu toplantılarda, yöneltilen sorularla bu arada ileri sürülen bazı teklifler ve dileklerden plancılarımızın yararlanacağını umuyoruz. Hepsi genç, fakat memleket realitelerine tam inememiş iş hayatının içyüzünü ve sorunlarını gereği gibi tanıyamamış olan plancılarımız, sık sık böyle toplantılar yaparlarsa, hem özel sektörü uyarmak ve hem de kendileri bazı bakımlardan hayli yararlanmış ve aydınlanmış olurlar.

Bazı konularda önyargıya saplanmak ve buna göre plan yapmak hatalı sonuçlara varmak olur. Meselâ, İkinci Beş Yıllık Plan sonunda neden dolayı ihracatın kalkınma hızının planda öngörüle % 7 kalkınma hızından çok daha düşük olacağının oranlandığını soran bir özel sektör temsilcisine Planlama Müsteşarının verdiği cevap, kontrol edilmemiş önyargıların değişmez gerçekler gibi kabul edildiğini gösteren bir örnektir.

Sayın Müsteşar bu soruya şöyle cevap verdi:

«2 nci Beş Yıllık Plan dönemi sonunda 200 milyon dolar kadar ihracatta artış var. Bu artış mamul maddeler ihracatından olacaktır. Geleneksel tarım ihracatımızda bir artış olacağını ummuyoruz.»

Böyle bir düşünüş, ekonomik gelişmemiz ve planlamaya temel lan hedefler bakımından tehlikelidir. Türkiye tarımsal maddeler ihracatını (hele içine yaş meyve ve sebze gibi yeni çeşitler koymak, yarı mamul ve konserve ile balık üzerinde önemle durmak şartiyle) kıymet bakımından bugünkü seviyesi İkinci Plan döneminde bile önemli nispetlerde artabilir.

Kalkınma Planı hedefleri üzerinde kontrol edilmemiş bazı önyargıların etken olduğu anlaşılmaktadır. Meselâ, yeni kurulacak sanayie geniş muafiyetler ve teşvik tedbirleri tanınmasına karşılık, eski kurulanların bunlardan yararlandırılmaması, kurulacak büyük ünitelerin desteklenmesi gibi konulardaki hedefler bu arada zikrolunabilir. Yeni ve eski, büyük ve küçük kuruluşlar arasında birinciler lehine planın yaptığı ayırım, haksızlıklar ve adaletsizlikler doğurabileceği gibi, ekonomi ilminin kurallarına da aykırıdır. Serbest piyasa ve rekabet hâkim olacaksa, plan uygulaması bu

düzeni sarsacak ve bozacak davranışlardan kesin olarak sakınmalıdır. Muafiyetler ve teşvik tedbirleri genel olmalı ve işletmelerin hepsi için eşit şekilde uygulanmalıdır.

Planlamanın kendi kuruluş maksadını aşarak yeni kanunla bir icra organı durumuna girmesi ve sorumlu Bakanlıkların kuruluş kanunlariyle taşıdıkları yetkileri eline alması ise başlı başına tenkit edilecek bir konudur. Planlı kalkınmanın ilk başlangıç döneminde karşılaştığı bu gibi sorunlar önemsenmezse, bu dâvamızın tehlikeli aksaklıklara ve buhranlara doğru sürüklenmesinden kaygı duymaktayız.

Türkiye kendine Özgü bir yol bulamazsa Kalkınamaz...

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

TÜRKİYE gibi geri kalmış memleketlerde demokrasinin de, kalkınmanın da bu memleketlere özgü bir yolu bulunamazsa, ne demokratik bir rejimin kurulup yaşaması ve ne de kalkınma mümkün değildir. Bu, 30 seneyi aşkın fikir mücadelemizin temel doktrinidir. Oturup uydurmıyacağız; aklımıza eseni yapmaya gitmiyeceğiz; bir şahsa bağlanıp ona teslim olmayacağız; düşüneceğiz, göreceğiz ve çalışacağız. Erişmek istediğimiz Batı dünyasını bütün ruh ve mânâsiyle kavrayacağız. Onun ilmini ve tekniğini, hayat görüşünü benimsiyeceğiz. Sonra kendi yolumuzu bulacağız. Yoksa rejimi, ilmi, ahlâkı ve herşeyiyle Batıyı kutsallaştırarak aynen kopya etmek, bu yolda devrimler yapmak batılılılaşamamanın,doğulu kalmanın,kalkınamamanın tek yoludur. Herşeyden önce buna inanmalıyız.

Türk fikir hayatında bu gerçeği kavramanın, bu uğurda çaba harcamanın henüz eşiğindeyiz. Şimdiye kadar ve hattâ şimdi dahi, Batıda eskimiş, modası geçmiş rejim kavgaları içinde; yok devletçiymiş, yok sosyalistmiş, yok özelciymiş diye birbirimizin gırtlağına sarılmış, çekişip duruyoruz. Niye hâlâ kendimize gelemiyoruz? Niye, ayni zamanda hem daha ileri devletçi, hem daha geniş sosyalist ve hem de daha aşırı özelci olmamızın mümkün ve zarurî olduğunu kabul edemiyoruz? Evet; Türkiye'de bugünkünden çok daha kuvvetli, çok daha sosyalizan, fakat aynı zamanda çok daha ileri bir özelci rejime ihtiyacımız var. Bunu iddia edenlere şimdiye kadar bütün kulaklar tıkalıydı. Türkiye'ye özgü yollar arama ve bulma çabasına kapılmış tek tük insanlarımız çıkmış ve fikir âleminde seslerini duyurmaya çalışmışsa, bunlar Şark tembelliği ve miskinliği içinde, Batıda gördüklerinden işittiklerinden başka hiç bir fikre inanmayan ve kendilerini ileri aydın sanan çevrelerin her zaman hücumuna uğramışlardır.Neymiş demokrasinin bize özgü şekli? Böyle şey mi olurmuş? Hangi memlekette görülmüş böyle şey? İleri devletçi ve ileri özelci bir rejim aynı zamanda nasıl düşünülebilir?... Böyle düşünceler demokrasiye inanmayan ve iktisat bilmeyip onu uyduran insanların kafasından doğar. (1)

---

(1) 1931 de bir kitabım dolayısiyle ben de bu yolda hücumlara uğramıştım. 1967 sonlarında genç bir solcu fıkra yazarı da «Önce kalkınalım, sağ-sol çarpışmalarına sonra girişelim» diyenleri «sosyal bilimlerin alfabesini bilmeyenler» diye göstermiştir.

ARTIK yeter. Bu hayhuy, bu birbirimizin boğazına sarılarak nefeslerimizi kesmeye çalışmamız; bu Batıyı içten anlamayıp dış gösterilerine hayran ve teslim olmamız devri artık kapanmalıdır.

Türkiye ve benzeri geri kalmış memelketlerin demokratik rejime kavuşmaları ve kalkınmaları tarihte yepyeni bir olaydır. Herşey kendiliğinden olamaz bu memleketlerde. Tabiatın kendiliğinden yaratıp meydana getirdiklerini ve yaşattıklarını bizler, bu oluşun seyrini ve kanunlarını iyice anladıktan sonra, aynı şartları devrimci yollarla hazırlayacak ve yaratacağız. Türkiye'de de herşey, insan, toprak, ahlâk, düzen herşey, kendiliğinden oldu. Şimdi biz bu oluşu düzelteceğiz; yepyeni, Batı memleketlerindeki oluşlar haline koyarak değiştireceğiz. Meselâ köylerimiz, meselâ şehirlerimiz gecekondu kuruluşlar halindedir. Köy toplulukları yaşadığımız tarihî dönemlere uygundu; ama bugüne, ulaşmak istediğimiz Batı medeniyet dünyasının kalıbına asla uymamaktadır. Kağnı ve kara sabanla, kapalı aile ekonomisinin hâkim olduğu; yolsuz asayişsiz, susuz ve herşeyiyle bakımsız bir devrin zorunlu kıldığı köy kuruluşlarını olduğu gibi mi bırakacağız? «Her köye yol, her köye ışık, her köye su, her köye mektep» deyip bunları yapınca köy dâvasını çözdüğümüze mi inanacağız? Yoksa köy dediğimiz gecekondu topluluklarını kökünden ortadan kaldıracak; köyü tarım işletmelerine bölüp parçalayacak; geleneksel tarım yerine modern tarım usullerini koyacak, şehirleşmenin merkezleri küçücük kasabalarla yepyeni, Batı örneği bir tarımsal iskân bölgeleri mi yaratacağız?

Şehirlerimiz de gecekondu, eskilerin hüdayi nâbit dedikleri gibi, kendiliğinden olmuş. İstanbul başta olmak üzere hepsi koskoca bir imparatorluğun çöküş devrinin bıraktığı sefaleti, fakirliği, geriliği ve çirkinliği içinde,büyükten küçüğe, iyiden kötüye, zevkliden zevksize doğru dehşetli bir dekadans geçirmiş. Şimdi sık sık söylüyorlar: Ankara halkının, İstanbul halkının yarıdan çoğu gecekondularda oturuyor, gözümüzü dört açalım, diye tehlike çanları çalıyorlar. A efendim; Ankara'da da, İstanbul'da da halkın yarısından falzası değil, tamamına yakını eskiden gecekondularda otururdu. Şimdi önemli bir kısmı bu durumdan kurtulmuş, modern apartmanlara, evlere yerleşmişse sevinelim.

Şehirlerimiz ve kasabalarımız da köylerimiz gibi kalkınan ve modernleşen bir memleketin istediği biçimlerde yeniden kurulacak. Kalkınma, memleket çapında, büyük yeni olaylar doğuruyor. Köyler boşalıyor, ve şehirlere akınlar gittikçe fazlalaşıyor. Sanayileşme, iş çeşitlerinde değişmeler dolayısiyle her şehir ve kasaba sadece şehircilik bakımından bile birçok problemlerle karşı karşıyadır. Ne kadar büyüyecek ve nasıl büyüyecek? Gelişme ve değişme hüdayı nâbit, kendiliğinden mi olacak? Yoksa memleket çapında herşeyi bir arada düşünülmüş uzun vâdeli planlara

Sağlam Kafa

BÜYÜKÇE iş adamlarımızdan biriyle konuşuyorduk. Memleket meseleleri, rejim meseleleri, demokrasinin geleceği gibi konulardan söz ettikçe ilgilenir gibi oluyordu. *«Filân kimsenin şu kitabını gördünüz mü? Bizim filân yazımızı okudunuz mu?»* kabilinden sorularımıza aldığımız cevap bizi ürküttü:

«— Vallahi beyim; ben hiç kitap, ya da yazı okumam. Yalnız kotaları incelerim. Gazetelerdeki önemli haberlere şöyle bir göz atarım...

«— Okumaya vaktiniz yok da ondan olacak...

«— Yok; vaktim var ama, fazla okumak insanı mangafa eder. Bizim iş için sağlam kafa lâzım!...»

mı uydurulacak? İstanbul bu gidişle on onbeş sene içinde 4 milyon nüfuslu bir şehir olacağı anlaşılıyor. Olsun mu istiyoruz? Yoksa önlememiz mi gerekir?

İşte önümüze bir sürü mesele serilmiştir. Sanki herşey kendiliğinden olan, hürriyet içinde şeklini bulan bir oluş içindeymişiz gibi, aynı zamanda her meseleyi tek tek ele alıp çözmekle dâvalarımızı halledebilirmişiz gibi düşündükçe, ne şehirlerimizi imar etmemiz, ne de başımızı belâdan kurtarmamız imkânı yoktur.

TÜRKİYE'NİN bugünkü kalkınma temposu ve hızı yeterli değildir. Daha fazlasını, daha çok fazlasını başarmaya mecburuz: Bütün imkânlar harekete getirilememiştir. Milyonlarca iş gücü boş duruyor; yine milyonlarcası verim bakımından çok düşük çalışıyor. İnsan potansiyelinin aldığı verim bakımından henüz dörtte birini kullanan, dörtte üçünü boşuna harcayan ya da boş bırakan bir milletiz. Nasıl imkânlarımızın hepsini harekete getirebiliriz? Nasıl insanlarımızı çalıştırabiliriz? Bu konuda da Batı'nın klâsik yollarından herhangi birini seçip uygulayarak, sadece özelci ya da sadece toplumcu bir görüşle bu büyük problemimimizi çözemeyiz. Kendimize özgü bir görüşümüz, bir yönümüz olmalıdır. Sonuna kadar özelci ve sonuna kadar toplumcu olmak, iki ucun her ikisine de bağlanmak zorundayız.

Bu nasıl olur? Kolay değil; Evet; buna şüphe yok. Fakat bu yolun bulunması da imkânsız değildir. «Armut piş, ağzıma düş» deyip beklemekten, Şark tembelliği içinde Batının ne olduğunu anlamadan onun yollarından birine saplanıp kalmaktan kurtulalım; ve aklı eren insanlarımız kafalarını çalıştırsınlar; heyecanla, imanla araştırsınlar; elbet bu yolu bulacaklakdır.

ADAM çalıştırmak, adam yetiştirmek toplu bir görüş ve program altında henüz tüm olarak ele almadığımız bir meseledir. Sermayesi olsa belki çalışacak adam vardır. Adam bulsa çalıştıracak sermeya sahibi de vardır. İş arayan, ayda 2-3 yüz liraya çalışmaya razı olan milyonlarca insanın yanında, 2-3 bin liraya dahi istediği insanı bulamayanlar da vardır. İşsizleri bol ve gittikçe fazlalaşan bu memlekette, iş yerlerinde kalifiye işçi bulmak bir meseledir. En basit teknik bilgi ve maharetle başarılabilecek olan nice iş, adamını beklemektedir. Bırakacağız; hepsi ihtiyaçların zorlamasiyle kendiliğinden mi olsun? Şartlarımıza ve bünyemize uygun yollar bularak devrimci bir müdahale ile bütün bu meselelerimizi çözmemiz mümkün değil midir?

İşte yine fikir hayatımızın üzerinde durmadığı, durmaya lüzum görmediği problemlerinden biri. Çözüm için çok çalışmamız, çok şey bilmemiz lâzım. Biz daha insanımızı bile bilmiyoruz. Çalışmaktan pek hoşlanmayan tembel tarafımız hepimize hâkim. Neden bu böyle? Araştırıp sebebini bulmuş değiliz ki, bu hastalık tedavi edilebilsin. Aramızda istisnalar çıkıyor; didinip duruyor, gecesini gündüzünü, rahatını huzurunu feda ediyor, iş tutup zengin oluyor;sonunda herkesin gözüne batıyor. Bizde zengin düşmanlığını doğuran faktörler arasında, tembelliğin yarattığı kıskançlık duygusu önemli yer tutmaktadır. Zenginlere ateş püskürenler arasında, kendini işe vermek ve riske katlanmak nedir bilmeyenlerin de bulunması bundandır.

KAZANMA arzusunu ve hırsını çoğaltmaya çalışmalıyız. Ancak özel teşebbüse dayanan bir rejimde kazançların normal ve meşru yollardan sağlanması şarttır. Aklı eren, parası olan, iş bilen, çalışan kazanacaktır. Bunun için de rekabetin serbest olması; fiatların ekonomik kanunlara göre tâyin edilebilmesi, yani piyasa ekonomisinin hâkim olması lâzımdır. Bu yerlerde devletin vazifesi, sermaye tahakkümüne dayanarak serbest rekabeti ve piyasa ekonomisini engel-

lemeyi önlemektir. İleri memleketlerde antitröst kanunlar gibi tedbirlerle buna çalışılıyor, fakat başarı derecesi az çok şüphelidir. Bu da bizim için bir ders olabilir.

Bizim gibi geri kalmış memleketlerde serbest rekabet kurallarına göre başlangıçta bir piyasa ekonomisini tam ve kâmil şekilde kurmaya imkân yoktur. Çünkü ekonomi, serbest şartların yaşamasına uygun değildir. Mutlaka kısıtlayıcı devlet müdahaleleri olacaktır. Bundan dolayı ilk sermaye birikimi döneminde - ki bu birikim bir bakıma piyasa ekonomisinin tam ve kâmil şekilde kurulamamış olmasının da neticesidir - devlet kapitalizmi bir zaruret olarak ortaya çıkmaktadır. Zaten devlet kapitalizmi özelci kapitalizmin doğması ve serpilip gelişmesinin de ön şartıdır. Bundan dolayı özel sermayenin hızlı kalkınmayı tek başına başaramaması karşısında, devletin de piyasa yatırımları yapması ve işletmeleri kurup idare etmesi bir zaruret olmuştur.

İşte konunun burasında biri kamu öteki de özel olmak üzere birbirine hudutlarını kapamış iki ayrı sektörün aynı zamanda bulunması yerine, devletin daha çok sermaye koyma, özel sektörün de kendi koyabildiği sermaye ile birlikte daha çok devlet sermayesini işletme fonksiyonlarını aralarında paylaşmaları mümkündür. Çeşitli yazılarımızda savunduğumuz bu karma ekonomi anlayışı, ki bize özgü birşey olacaktır, sayesinde hem kalkınma hızının çok artacağına, hem de piyasa ekonomisine sermayedar ve yönetici olarak devletin de iştirak etmiş bulunması dolayısiyle, birçok haksız iktisapların ve bu arada vergi kaçakçılığının da önleneceğine şüphe etmiyoruz.

İskân, istihdam ve yatırım gibi üç büyük problem, bünyemize ve şartlarımıza uygun, kopyacı olmayan orijinal çözüm yollarına bağlanabilirse o zaman Türkiye'nin tek sorunu, toplum yapısını normal oluşuna bırakma hedefine bağlı reformlara girişmekten ibaret kalır.

Her zaman söylediğimizi şimdi bir daha tekrarlıyoruz:

Türkiye'de bugünkü durumumuz-

Biz Neden Böyleyiz ?

GÜNEY Afrika'da bir doktor iki ölü kalbini iki diri adama nakletti... Dünya şaşkınlıktan, hayretten, takdirden birbirine giriyor. Bu ameliyatı yapan Prof. Bernard, haklı olarak, yılın adamı oldu. Radyolar, televizyonlar, üniversiteler hep bu doktorun peşindeler. Tıpta, insanlık tarihinde yeni bir devir açıldı diyorlar.

Olayın sansasyonelliği Basının da işine yarıyor. Buna değinen haberleri okuyucular ilgi ve hattâ heyecanla okuyorlar. Bundan dolayı bizde de büyük gündelik gazetelerimizden biri, okuyucuya daha enteresan bir çeşni vermek için ünlü doktorlarımıza baş vurarak bu dünya çapında önemli olay hakkında fikirlerini sormuş. Aldığı cevaplar şunlar:

«— *Bu ameliyat güç bir tekniği icap ettirmiyor. Bütün mesele kan grupları gibi doku gruplarının iyi şekilde ayrılabilmesidir. Gerekli şartlar temin edildiğinde Türkiye'de bir kaç ay içinde kalb değiştirme ameliyatını görmek mümkündür. Kalb değiştirme açık bir kalb ameliyatı yapılan her yerde yapılabilir. Prof. Bernard'ın yaptığı bir tıp harikası değil, büyük bir cesaretten ve temiz bir teknikten ibarettir... Eğer dokuların uyuşmazlığı olduğu halde kalb nakli için çalışıyorsa iki kişiyi tıp için kurban etmiş demektir. Transplantasyonda insanın karşılaşacağı enfeksiyonları tespit için iki hasta bir deneme tahtası olarak kullanılmıştır.*»

Güney Afrika'da bir doktor büyük şöhret kazanırsa, bizim doktorlarımızın değeri mi eksilir? Anlayamadık doğrusu!...

da normal oluşuna bırakarak ne demokrasiyi, ne modern devleti kurmak ve ne de kalkınmak imkânı yoktur. Millet hayatında uzun sayılamayacak bir süre, belki 25 ve belki de 40 sene, - tabiatın serbest havasında yetişemeyen fidanların önce serlerde yetiştirilmesi ve tabiata alıştırılması gibi bir metodla - normalleşmeye yönelmiş devrimci bir müdahaleye ihtiyaç vardır.

Hemen şunu açıklamak isteriz ki, biz devrimci müdahaleyi Prof. Âfet İnan gibi zor kullanma mânâsına almıyoruz. Zor kullanmanın da yeri olacağına şüphe yoktur. Bir doktorun hastasına şunu ye bunu yeme, yataktan kalkma demesi zor kullanmak değildir; sağlığa ve hürriyete kavuşturmak için ilmin gösterdiği yolda ve yerinde aldığı tedbirdir. Hastaya doktorun bu müdahalesini yadırgamıyoruz da henüz hürriyet havasına bünyesi tahammül etmeyen bir toplumda devleti yıkmaya kadar gidebilecek halk ayaklandırmalarını önleyici tedbirler alınmasına «Anayasa çiğneniyor, hürriyet elden gidiyor» diye feryat ediyoruz. Ancak eğer doktor, hastalığın ne olduğunu, nasıl tedavi edileceğini bilmiyor, ya da hastasını yatağa mıhlayıp ondan durmadan para çekmeyi düşünüyorsa o başka... Ama, durum böyle de olsa, doktoru değiştirecek yerde, yatakta kalması gereken hastaya «kalk ne istersen yap» demek, onu ölüme mahkûm etmektir.

Toplumların hastalandıkları da oluyor: Büyük buhran zamanları, harpler bu devrelerdir. Her memlekette böyle zamanlarda hürriyetlerin kısılması normal karşılanıyor da, devamlı buhran halinde olan geri kalmış memleketlerde mutlak hürriyet isteniyor.

Ancak bu memleketlerde bir tehlike vardır ve bu kolay önlenememektedir: Buhran normal hâl olduğu için, hürriyet bayrağiyle iktidara geçenler bundan yararlanarak, hürriyetlere sırt çevirme ve devamlı olarak iktidarda kalma yolunu tutabilmektedirler.

Geri memleketlerin kalkınması Birinci Dünya Savaşından sonra söz konusu oldu. Henüz tarihi 50 yılı bile bulamadı. Bu sürede birçok diktatörlük idareleri kuruldu. Bunlardan hiç biri - sosyal ve tarihsel nedenler dolayısiyle tam olamamış olmasına rağmen - Türkiye'deki kadar hürriyete yönelmiş değildi. Atatürk, bir diktatördü; bunu inkâr etmek güneşe yok demektir. Fakat hürriyete varmak için diktatörlük yaptığından, hastasına rejim tatbik eden bir doktor olmuştu. Hastalığa teşhis konulamamış ve Türk toplumu batılı zengin komşunun hastalığı gibi tedaviye tâbi tutulması ise, doktorun kabahati değildir. Henüz bu sahadaki ilmimizin noksanlığı, hattâ yokluğundandı. Neden hasta olduğumuzu bilmiyorduk. Bunu hattâ Atatürk'ün ölümünden çok sonra, demokrasiyi ilân eden Millî Şefin ve onunla beraber Türkiye'de aydın kuşağın dahi bilmediği olaylarla sabit olmuştur.

Boşuna çok zaman harcadık. Türkiye'nin hürriyete ve normalleşmeye yönelmiş devrimci yollarla kalkınması en geç 40 sene içinde tamamlanabilirdi. Fakat bunca tecrübeler geçirdikten sonra şimdi yavaş yavaş Türkiye'nin kendine özgü bir yolda kalkınabileceği fikri, kafamıza ve birazcık da hayatımıza girmeye başladı.

Ümitsizlenmeyelim; eksikliklerimizi, kusurlarımızı görmekten, söylemekten çekinmeyelim. Henüz ne politika ve ne de ekonomik hürriyet rejimine doğru yönelmiş sayılamayız. Eğer bugün Başbakan «Türkiye'de artık demokrasi yerleşmiştir; kimsenin gücü bunu yıkmaya yetmez» diyorsa demokrasiye samimî olarak inanışındandır. Buna karşı bizim «temelin tam sağlam olmadığını ve tuttuğumuz yolda tehlikeli geçitleri atlatmamış olduğumuzu» söylememiz, kötümserlik ve ümitsizlik belirtisi değil; demokrasi yolculuğumuzun selâmeti için bir uyarıdır.

Bölge Kalkınması

BÖLGE KALKINMASI TÜRKİYE'Yİ EN KISA ZAMANDA ÇAĞDÂŞ MEDENİYET SEVİYESİNE ULAŞTIRACAK TEK YOLDUR.

Feridun AKDAĞ

BU MECMUADA kalkınmamızın hem ideolojisi hem de uygulama yolları ve metodları üzerinde, altı yılı tamamlanmış bir çalışma ile, görüşlerimizi açık ve seçik şekilde okuyucularımıza sunmaya çalıştık. Daha söyleyeceklerimiz, tekliflerimiz var. Kalkınmada bize özgü yolları araştırıp bulmaya mecburuz. Meselâ, karma ekonomide, bu ekonominin devlet ve özel sektör birbirine sınırlarını kapamış iki ayrı ekonomi olmaması gerekir. Devlet daha çok sermaye koyarak, özel sektör de daha çok teşebbüs ve yönetime gücünü katarak birçok yeni işler açılabilir, ve devletin aynı zamanda piyasa kârlarına ortak olarak vergi dışı önemli bir gelir kaynağı elde etmesi sağlanabilir. Bizce böyle bir anlayış ve uygulama ekonomik ve sosyal hayatımızda ve planlı kalkınma yolumuzda çok önemli bir inkilâp yaratacaktır.

Bugün de bu yazımızla bölge kalkınmalarından söz etmek istiyoruz.

BEŞ Yıllık Planın uygulanmaya başlamasından sonra «toplum kalkınması» fikri de doğdu. Bu iş Köy İşleri Bakanlığı tarafından yürütülüyor. Gürültüsü ve gailesi çok; fakat başarı derecesi sıfıra yakın olan bu teşebbüsü yeterli bulmuyoruz. Çoğu boşuna giden, devlete yüklediği fedakârlık derecesinde olsun halka ve dâvaya faydalı olmayan Toplum kalkınma çalışmaları, uğranılan güçlükler ve elde edilen kısır neticeler karşısında, neler yapmamız gerektiği hakkında bir uyarmaya yol açabilmişse bu bakımdan yararlı olmuştur.

Bugünkü devletçilikle, devlet makinesiyle ve bağlanılan zihniyetle toplum kalkınması imkânsızdır. Planlı kalkınmanın bile ağır aksak gitmesi, birçok bakımlardan yürütülememesi bu yüzdendir. Toplum kalkınması ya da topluca kalkınma bu devletçilikle, bu makine ile, bu zihniyetle olmaz. Bunları değiştirmek uzun, çok uzun zaman ister. Bu kadar çok bekleyecek miyiz? Hayır, beklemeyelim. Pilot kalkınma bölgeleri kuralım; oralarda bu devletçiliğin, bu devlet makinesinin ve bu zihniyetin esaretinden kendimizi kurtararak, dâvamızı başaralım. Böylece yapacağımız deneme ile de devletçilikte nelerin değişmesi gerektiğini anlayarak, büyük inkılâba hazırlanmış olalım. Yani iki başlı hedefi birden elde etmeye çalışalım: Arızasız kalkınacağız; aynı zamanda devleti islâh edeceğiz.

Kalkınma Bölgeleri Nedir?

Kalknma bölgeleri; tarım, endüstri, turizm hizmetlerini de kapsayan bütün sektörlerin âhenk içinde kalkınma planları hazırlanmış ve bu planların tek elden uygulanmasına gidilmiş bölgelerdir. Bu bölgelerde plan uygulama ve kamu hizmetlerini görme organları birleştirilmiş ve bu organların yetkileri genişletilmiş olmalıdır.

Bölgeler mümkün olduğu kadar ekonomik bütün teşkil edecek yerlerde, bir veya birkaç il, ilçe ya da daha küçük sahayı kaplayacak şekilde kurulur. Pilot olarak, bir veya ikisi Doğu bölgesinde olmak üzere, İkinci Plan döneminde beş kadar bölge kurulması düşünülebilir. Doğu'daki bölgelerden biri Keban bölgesi olabilir.

Bölgelerin kalkınma planları, bütün meseleler bir arada ele alınmak suretiyle 15—20 ve gerekirse daha uzun yıllara yaygın olmak üzere hazırlanır. Planlama tarım (çeşitli şubeleriyle), orman, maden ve enerji, su, endüstri, yol, mesken, sağlık, eğitim ve kültür, güzel sanatlar ve diğer branşlarda araştırma ve inceleme yapacak yetkili Türk ve yabancı mütehassısları içine alan bir etüd bürosu tarafından hazırlanır. Bu büroya devamlı olarak çalışacak araştırma enstitüleri bağlanır. Toprağın verimini artırmak, toprağı ve mahsul cinslerini islâh etmek gibi ana problemler başta olmak üzere, bölgenin tabiî ve beşerî bütün imkânlarının en son haddine kadar kullanılmasını öngören bilimsel araştırmalara ve çalışmalara başlanır. Bölgede çok şey, belki de herşey değişecektir. Köyler, kasabalar, şehirler, gelenek ve görenekler, çalışma şekli ve temposu büsbütün başka şekiller alacaktır. Aynı zamanda bölgenin, Yurdun diğer kısımlariyle bugünkü ve yarınki ilişikleri ve bunların karşılıklı etkileri de derin bir titizlikle göz önüne alınarak bu değişiklik planlanacaktır. Hedef, bölgede kalkınma hızını Yurt ortalamasının üstüne çıkarmak meselâ, 5 veya 10 sene içinde millî geliri en azından iki misli artırmaktır.

Hazırlanacak kalkınma planları iki dönemi kapsayacaktır: Birinci dönem plan hazırlama devresinde genel planlamayı bozmayacak yatırımlar ve işlerle yetinilir. Büyük işlere girişilmez. Devlet planına göre daha önce ele alınmış ve yatırıma başlanmış işler dışında diğer yatırım projeleri de bölge planiyle birlikte mütalâa edilmek üzere geri bırakılır. Bu dönem bölgelerin özelliğine göre 2-5 yıl olarak tespit olunur.

İkinci dönem, uygulama devreleridir ki Beş Yıllık devlet planlarının sürelerine uydurulur.

Kaynak Bulma Kolaylığı

ANA çizgilerini özet halinde vermeye çalıştığımız kalkınma bölgelerinde gerek planın hazırlanması ve gerek uygulanması büyük harcamalar ve yatırımlara bağlıdır. Bunlar hangi kaynaklardan sağlanabilir?

Bu problem, kalkınmalarda tuttuğumuz çok yanlış yoldan ayrılmamız sayesinde kolaylıkla çözümlenebilir. Şimdiye kadar bir gecekondu kalkınma hamlesi içinde devlet çok hovardaca yatırımlar yapmış ve, döktüğü milyarları hep ziyan hanesine kaydederek, kalkınmadan doğan nimetler ötekinin berikinin haksız ve adaletsiz şekilde keselerini doldurmuştur. Ankara'nın imarından başlayarak, yatırdığı milyarlardan bu akılsız, bu hovarda devlet on para kazanamamış; tersine doğan değer artışlarından dolayı ayrıca harcamalarını çoğaltarak ziyan etmiştir.

Meselâ, Ankara'da daha 1923—1924 lerde şimdiki Bakanlıklar ve Çankaya'da toprağın dönümü (hem bağ bahçe halinde) 150 lirayı geçmezdi. Bu tarihlerde Çankaya'ya ancak beygir sırtında, çamurlar yoksa paldır kültür tek atlı arabalarla gidilebilirdi. Ankara, Hükümet merkezi olunca, imara başlandı. Bilindiği gibi Yansen Planı şehrin ileride 150 bin nüfuslu olacağı varsayımına dayanılarak hazırlanmıştı. Devlet eliyle caddeler açılmaya, binalar yapılmaya başlandıktan sonra, dönümü 150 lira olan yerlerin metresi 150 liraya çıktı; daha sonraları da bin lirayı aştı. Bizde ilk zenginler böyle havadan para kazanmakla doğdu.

Kalkınma dolayısiyle devletin yatırım yaptığı her yerde toprağın değeri yüzlerce misline çıktığı halde, devlet on para hisse almamıştır. Tersine emsalsiz değer artışlarını vergi dışında da bırakmış; sonra, yaptığı istimlâklerde artan değerler göz önüne alındığından, bu haksız ve adaletsiz zengin olanlara ayrıca büyük paralar da ödemiştir. Şunu da hemen belirtelim ki bu durum, hâlâ devam etmektedir.

Raman'da petrol çıkmadığı ve Batman'ın kuş uçup kervan geçmeyen bir köy olduğu devirlerde o havalide toprak bir değer bile ifade etmezdi. Beş bin dönümlük ve içinde bir köy olan koskoca araziyi 5000 liraya almak mümkündü. Fakat dağda petrol fışkırdı, demiryolu Batman'a geldi ve orada bir küçük rafineri kuruldu. MTA da Batman'la Raman arasında tanklarla ham petrolu rafineriye taşımak için 24 kilometrelik bir şoşe yapmıştı. Bu yüzden bölge şenlenmiş ve toprak dönümü bir liraya satılamazken 2-3 sene içinde 500 misli değer bulmuştu.

Bu değer yükselişinden devletin kazancı ne oldu? Arazi vergisi mi yükseltildi?

Kendi topraklarını bu yükselmiş değerle mi satarak para kazandı? Hatır; hiç biri değil. Tersine kendisine ait topraklara, kendi çıkardığı kanunlar yüzünden zilyed olarak ya da tapulu olarak, açık gözler sahip çıktılar ve üzerlerinden yol geçtiği için hükümeti dâva ederek Mahkeme karariyle cayır cayır dönümü 500 lira üzerinden istimlâk parası aldılar.

Misal binlerce, onbinlerce... Devlet yüzmilyonlar harcıyor; baraj yapıyor, tarla suluyor. Bu yüzden toprakların kıymeti yüzlerce misli çoğalıyor; ama öbür taraftan su kanalları geçirdiği bu toprakların sahiplerine yükselmiş değerler üzerinden istimlâk muamelesi bitmeden ve parası ödenmeden su kanalı yapılıyor diye Mahkeme çok kere inşaatı bile durdurma kararı vermiş, ve bu yüzden işler aylarca hattâ senelerce geri kalmıştır.

Devlet de böyle belediyler de böyle... Kayseri, gayretli Belediye Başkanı (merhum) Osman Kavuncu'nun himmetiyle bir meydan kazandı ama, sonra bu meydana sahip çıkanların her birine Mahkeme karariyle metresi bin liradan istimlâk bedeli ödemeye mahkûm oldu. İstanbul'da koskoca caddeler, bulvarlar açıldı; bu yüzden 10 lira etmeyen bazı arsalar bin liraya satıldı. Eğer tam cadde üzerinde değilse bu arsa sahipleri şerefiye bile vermedilr.

Gecekondu Kalkınmasının Devlete Zararı Çok

Gecekondu kalkınma böyle olur işte... Eğer kalkınmadan doğan artık değerlerin, haydi tamamını demeyelim, yarısını devlet toplasaydı yaptığı yatırımların en azından yarısını geri alır; yani böyle bir usulle yatırım gücünü bir misli çoğaltırdı. Şimdi kalkınma bölgelerinde bu haksız iktisapların, ki enflâsyonun ve sosyal adaletsizliklerin de başlıca kaynağı olmuştur, başlangıçta önlenmesi ve kalkınmadan doğan artık değerlerin büyük kısmını kalkınma fonuna ayıran bir usulün uygulanması şarttır. Özel mülkiyet ve tasarrufu esas olarak kabul etmiş demokratik bir rejim içinde uygulanacak usulün rejimi sarsmayacak nitelikte olması şüphesiz ilk düşünülecek noktadır. Bu temel görüşe bağlı kalmak şartiyle, çeşitli yollar bulunabilir. Meselâ 1951 yılında bir Demokrat Parti milletvekilinin Büyük Millet Meclisine sunduğu Milletçe Kalkınma Kanununda şu usul teklif edilmişti:

Kalkınma bölgelerinde (sözü edilen kanun teklifinde bölge yerine kombina tâbiri kullanılmıştı) tapulu arazi yeniden tahrir edilecek, kadastrosu tamamlanacak ve o günkü rayici tesbit edilecek; sonra ileride doğacak değer artışlarından kalkınma fonuna pay ayrılacak. Şüphesiz bu arazinin, rayiç bedel karşılığı, topluca istimlâki de yapılabilecek; yani arazi spekülâsyonu kârları kamuya geçebilecekti.

Hedefe varacak başka yollar da bulunabilir. Mesele bunlarda değil, prensiplerdedir. Kanaatimizce mükemmel hazırlanmış dört başı mamur bir bölge kalkınma planında, çok büyük ölçüde yatırımların, hiç olmazsa mühimce bir kısmını, Artık değerlerle ya da hizmet karşılığı alınacak vergi veya paylarla karşılanması mümkündür. Böyle bir karşılık olunca da sırf bölge planını uygulamak için iç kaynaklar dışında ayrıca dış yardım sağlamak işten bile değildir.

Türkiye'de herşey var, her imkân var. Bunlardan en az yararlanan bir millet olduğumuz ve akılsızca kanunlar koyarak devlet idare ettiğimiz için, elimizdeki imkânlardan yararlanamıyoruz. Oturmuşuz; sosyalizmdir, liberalizimdir diye birbirimizi yeyip duruyoyuz. İşte kalkınma bölgeleri modeli. Burada sosyalizmin de, liberalizmin de en geniş tatbikatı yapılabilir; yepyeni bir millet yapısı meydana getirilebilir. Dünyaya örnek olmamız bile mümkündür. Bunları yapmamız için nemiz eksik? Un var, şeker var, yağ var; niye helva yapıp yemiyoruz?

Çünkü bir şeyimiz eksik: Aklımız.

Allah bize akıl verirse, Türkiye ancak o zaman kalkınacak.

İDARE YERİMİZ
Cağaloğlu, Himayei Etfâl Sokak,
Aydoğmuş Han, 18 - 19
Telefon: 22 08 91 — P.K. İst. - 478

Batılılarda Haçlı Ruhu

BATI dünyasında ileri görüşlü insanların çoğunluğu teşkil ettikleri su götürmez bir hakikattir. Fakat bazı koyu hıristiyan zümrelerin kalplerinin bir köşesinde hâlâ haçlı ruhunun yaşadığını da bilmemiz lâzımdır...

Dr. İlhami MASAR

BEN 1912 senesinde Galatasaray Lisesinde öğrenciydim. Çoğu Fransız olan öğretmenlerimiz Fransız demokrasisi ve liberalizminin ruhunu bizim genç kafalarımıza işlemişlerdi. Bu sırada Balkan harbi başladı, Kura efradı yeni terhis edilmiş olduğundan, kuvveti yarıya düşmüş olan ordumuz, birkaç hafta içinde ezildi. Balkan devletleri Osmanlı Avrupasını işgal ettiler ve bu arada eski husumet hislerine kapıldılar, onbinlerce masûm Türkün kanına girdiler. Ben bu hale karşı Fransızların isyan etmesini beklerken Fransız devlet adamı "Raymond Poincaré" "Clermont Ferrand" şehrinde müslümanların ne fena insanlar olduklarından uzun uzadıya bahsettikten sonra, canlarını kurtarmaktan başka bir şey düşünmeye vakitleri olmayan Türk asker ve köylüsünü barbarlıkla itham etti ve Rumeli'nin hıristiyan devletlerin eline geçmesini övdü.

Bu hal benim çocukluğumda uğradığım en büyük hayalkırıklığından biriydi.

1908 senesine kadar Yemen vali ve kumandanı olan büyük dayım Atıf Paşa bu vaka münasebetiyle bana bir fıkra nakletti:

Yemen'e giderken kendisi Portsait'te bir İngiliz transatlantiğine binmiş. İlk akşam yemek salonuna inmek için giyinirken içeriye bir garson girmiş ve "Ekselans, size ne yemek getireyim?" diye sormuş. Dayımın cevap vermesine vakit bırakmadan da ilâve etmiş: "Salona lûtfen inmeyiniz orası Avrupalılara mahsustur, müslümanları arzu etmiyorlar" demiş.

1917 senesinde İngiliz Generali Allenby Osmanlı ordusundan Kudüs'ü almıştı. (Bakınız: Hayat Tarih Mecmuası,) hıristiyanlarca mukaddes sayılan ve eski devirlerde sayısız haçlı seferleri yapılmasına sebep olan bu şehrin zaptı hakkında ne yazıyor:

"Ancak çok önemli olaylarda çalınan Westminster Katedralinin büyük çanından Londralılara huşû veren sesler yağıyordu. Roma'da bütün kiliseler bir saat durmadan çan çaldılar. Paris'tee............"

1948 senesinde Birleşmiş Milletlerde çalışırken Boston civarında koyu hıristiyan ruhlu bir topluma tesadüf ettim. Daha sonra Amerikan hariciye nazırı olan "Dulles" in de mensup olduğu "Christian science monitor" gazetesi çağdaş insanların din telâkkilerine uymayan yazılar yazıyordu. Amerika'da tabii Truman veya Kennedy gibi bu hislerden münezzeh olanlar çoğunluğu teşkil ederler. Fakat meselâ Başkan Johnson da koyu bir hıristiyandır.

1948 senesinde Pakistan Hindistan'dan ayrıldı ve bu arada her iki tarafça, memleketin merkeze tabi vilâyetler şeklinde idare dilmeyen ve mihracelere tâbi olan kesimleri için şöyle bir karar alındı:

Her mihrace, memleketindeki halkın çoğunluğunun müslim ve gayrimüslim olduğuna bakmadan hangi tarafa iltihak etmek isterse, bu arzu yerine getirilecektir.

Bunun üzerine halkının çoğunluğu gayrimüslim olan müslüman Haydarabad mihracesi Pakistan'a iltihak edeceğini bildirdi.

Ahalisinin ekseriyeti müslüman olan gayrimüslim Keşmir mihracesi de Hindistan'a iltihak etmek arzusunda olduğunu söyledi.

Fakat Hindistan bir elçabukluğu ile

halkı müslüman değildir diye Haydarabad'ı ilhak etti. Fakat müslüman Keşmir'i, Pakistan'a devretmeye razı olmadı.

Bu dâva 20 senedir devam eder. Batı dünyası müslüman Keşmirin derdi ile meşgul bile olmaya lüzum görmez. Eğer Keşmir hıristiyan olsa idi tabiî Vietnam'da olduğu gibi kıyâmetler kopardı.

1953 senesinde bir Dünya Bankası heyetiyle Nijerya'da bulunuyor ve bu meyanda memleketin kuzeyinde yerli müslümanların başı, Maliki mezhebine mensup Emirin başşehri "Sokoto"yu ziyaret ediyordum: Bana tahsis edilmiş olan hususî uçaktan beni ve yanımdaki İngiliz asistanımı Sokoto'nun İngiliz rezidanı karşıladı. Bazı yerleri gezdik ve bu arada ertesi akşam şerefime bir suare verileceği söylendi.

Ertesi gün rezidana müslüman Emiri de ziyaret etmek istediğimi söyledim. Rezidanla beraber oturduğu kulübemsi sarayına gittik. Emire Dünya Bankası heyetinin Nijerya'yı istiklâline hazırlamak istediğini söyledim ve bu arada Türk ve müslüman olduğumdan bahsettim.

Akşam suare için beyaz smokinimi giyerken, asistanım yanıma geldi ve suarenin tehir edildiğini söyledi, ben de soyundum ve erken yattım.

Ertesi gün rezidanı görmedim, bize refakat eden Oksford mezunu yerli bir müslüman zenci: "Biliyor musunuz, dün akşam suare tehir edilmedi. İngilizler, müslüman olduğunuz için sizin aralarında bulunmanızı arzu etmemişler, suare asistanınız şerefine verildi," dedi.

Sene 1959 idi. Cebellüttarık'da idim ve Andaluzya'yı ziyaret etmek istiyordum. O-

tel kapıcısı bir otomobil kiralamamı tavsiye etti. Tren ve otobüse nazaran daha rahat edersiniz, dedi. Acentaya telefon ettim, otomobili kendimin kullanacağımı ve ertesi sabah otelin önüne getirmelerini söyledim. Pasaportumu istediler, onu da bir garson ile yolladım.

Ertesi sabah otelin önünde otomobil yoktu. Cebellütarık küçük bir şehirdir, acentaya kadar yürüdüm ve teehhürün sebebini sordum.

Memur: "Affedersiniz, ekselans, biz arabaları yalnız Avrupalılara tahsis ederiz, siz müslüman olduğunuz için müdüriyet muvafakat etmedi" dedi ve Fas'da Birleşmiş Milletler misyon şefi bulunmam ve diplomatik bir pasaporta malik olmam bile para etmedi.

VİETNAM'daki kargaşalığa son vermek için bundan on sene evvel memleketin Kore gibi ikiye ayrılmasına ve Kuzeyin Hanoi başşehir olmak üzere komünist rejime terkedilmesine ve Güney de Saigon başşehir olmak üzere bir demokrat ve Batı dostu hükûmet tesis edilmesine karar verildi. Bu vaziyetin uygulanması için bir de milletlerarası komisyon kuruldu.

Vietnam'da mühim bir hıristiyan azınlığı vardır. Kuzeydeki hristiyanlar Çinde dindaşlarının uğradığı muameleden ürkerek, bu arada kütle halinde güneye göç ettiler ve bu suretle Saigon civarında bir hıristiyan toplumu teşekkül etti. O zamandanberi Vietnam devletini bu hristiyanlar idare ederler.

Bu arada Kuzeydeki komünistler kalleşlik yaptılar, güneye ajan ve asker göndererek orasının da kendilerine iltihak etmesini istediler. Buna mani olmak için Amerika müdahale etti. Senelerdenberi devam eden Vietnam harbi işte böyle doğdu.

İşin esasında güneyliler haklıdır. Fakat işin çirkin tarafı, güneydeki hıristiyan azınlığının memleketin çoğunluğunu teşkil eden ve içlerinde herhalde komünist eğilimlilerin ekseriyette olmadığı budistlere söz hakkı bırakmamalarıdır. Amerikalılar da yalnız hıristiyanlara itimat ettiklerinden bu vaziyetten memnundurlar.

Kendi kendime hep sorarım. Vietnamdaki hıristiyanları korumak konusu olmasa idi, Amerikalılar Vietnam'da bu kadar kan dökerler miydi?...

MISIR Başkanının yanlış hesaplara istinat ederek patlamasına yol açtığı Arap - İsrail savaşında, museviler müslüman ve museviler kadar hıristiyanların da mukaddes şehri, Kudüs'ü işgal ettiler.

Harpten pek az zarar gören sol eğilimli Suriye savaşın devamını ister, çünkü zaten askerlerini ileriye sürmeye niyeti yoktur. Çok arazi kaybeden Ürdün ve ekonomisi altüst olan Mısır işgal edilen Arap topraklarının tahliyesi şartiyle barışı arzu ediyor, görünüyorlar.

Fakat ortada Kudüs şehri var. Batılı çevreler de Kudüs'ün Ürdün'e geri verilmemesi pek arzu ediliyor. Çünkü batılılar, şehir, İsrail'de kalırsa bu küçük memleketi daha iyi kontrolları altında tutabileceklerini düşünüyorlar. Hattâ bu çevreler daha da ileri giderek Kudüs'ün milletlerarası (yani hıristiyanların çoğunlukta bulundukları) bir idareye devrinden bahsediyorlar.

Yakındoğu'da belki sulh olacaktır. Fakat tahminime göre Kudüs'ün tekrar bir Ürdün şehri olması yakın ihtimal değildir.

Bütün bunları yazmamın tabii bir sebebi var: Kıbrıs'tan bahsetmek istiyorum. Kıbrıs her Türk için bir ada olmaktan çok daha mühimdir. Türklerle meskûn topraklara göz koyanlara karşı canlı bir abidedir. Biz Kıbrıs'ta onlara: "Buraya kadar, bundan daha ilerisi yok!" diyoruz.

Batılı dostlarımız da, Sovyet komşumuz da Kıbrıs'da harp olmasını istemiyorlar ve harbe mani olmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Bunu tabii görmek lâzımdır.

Fakat bunların heyeti mecmuasının, Kıbrıs gibi bir asırdır hıristiyanların elinde olan bir adanın bir müslüman devletin idaresi altına girmesini hiç bir surette arzu etmedikleri de bir hakikattir ve bunun böyle olduğunu bilmeliyiz.

Biz Avrupalı olmak istiyoruz: Nato, Ortak Pazar, Avrupa Parlamentosu ve bu kabil kuruluşlar, bizi üye olarak sinelerine almışlardır.

Buna rağmen biz müslüman olduğumuz için Batı dünyasının bir üvey evlâdıyız ve üvey evlât olarak kalacağız.

Açık Oturum..

46. Oturum :

Kanunlar ve Kadro Demokrasiden Yana mı?

Oturuma Katılanlar : Biz — Sosyolog — İdareci — Hukukçu — Tarihçi — İktisatçı — Piyasa Adamı — Kadrocu Aydın — Sosyalist Profesör — İktisatçı Yazar

BİZ — Geçen ay sayın Başbakanımızın huzurlarında yaptığımız Oturumda kendi ağızlarından demokratik hürriyet rejiminin pek veciz şekilde savunulduğunu gördük. İktidarın en yüksek noktasında yer almış oldukları için, söyledikleri bizi sonsuz sevindirdi. Türk halkı bu rejimi tamamen benimsemiştir; halka hizmet yolunda olduğumuz için bizim de bu yolda yürümemiz normaldir gibisinden konuştular. Ancak Oturumun sonlarına doğru Tarihçi arkadaşımız bir kaygısını belirterek, sayın Başbakanın bazı konuları aydınlığa kavuşturmasını rica etti. Sordukları şuydu: Acaba yürürlükteki kanunlar ve bunları uygulayan kadro bu rejime uygun mudur? Bu soruları sayın Başbakanımız, aramızda konuşulup tartışılmasını istediler. Çok doğru; sorulara biz cevap aramalıyız. Onun için bugünkü Oturumumuzu bu problemin çözümüne ayırdık.

Demokrasi halk idaresidir. Belediyelerin, illerin, köylerin, meslekî örgütlerin halk eline geçmesi, Kurulların ve kamu yönetim cihazlarının özerkliği prensibine dayanır. Henüz biz bu duruma gelmiş değiliz. Merkezî idare herşeye hâkimdir, ve bu hâkimiyetine uygun bir bünye reformu da yapılmamıştır.

Konunun bu esaslı kısmını bu Oturumumuzda tartışma dışı bırakarak, yalnızca geçen Oturumumuzda ortaya atılan "Kanunlar ve kadro demokrasiden yana mıdır?" sorununa cevap aramaya çalışacağız.

İlk söz Sosyoloğundur.

SOSYOLOG — Kanunlar üç türlüdür: Biri hürriyetleri ve hakları korur; ikincisi toplumu yönetir. Toplumun nesini? Ekonomisini, fertler ve gruplar arasında ekonomik ilişkilerin doğurduğu çatışmaları. Bir üçüncü kategori daha vardır: Devletin kamu görevlerini düzenleyen ve gelirlerini sağlayan nitelikteki kanunlar.

Batı tipi demokrasiler devlete, birinci ve üçüncü kategoriye giren konularda kanun yapma ve uygulama yetkisini veren, ikinci kategorideki konular da devlet müdahalesini reddeden bir tarihî dönemin mahsulüdür. İfadem biraz çapraşık oldu, müsaade ederseniz açıklayayım:

Demokratik özgürlük rejimlerinde devlet, hürriyetleri ve hakları koruyan, fertlerin yapamıyacağı kamu işlerini gören ve bu iki görev dolayısiyle vergi toplayıp pa-

ra harcayan bir kolektif organdır.

Demek istediğimi anlatabildim sanıyorum. Demokratik rejim, Batı toplumlarında ekonomik ve sosyal hayatın kendi kanunlarına göre yürütülebileceği inancı içinde doğdu. Devlet bu işlere kanun koyarak karışmıyacaktı. Mallar serbestçe üretilecek, her yere gönderilebilecek ve her yerden getirtilebilecek; fiatları kendiliğinden ve hiç bir düzen ve baskı olmadan kurulacak, herşey, her iş serbest olacaktı. Devlet ücretlere, çalışmadan doğan meselelere de müdahale etmeyecekti. Kısası ekonomik ve sosyal hayatın serbestliği ve tam anlamiyle özgürlük.

Ekonomik ve sosyal hayatın devlet kanunları dışında kendi doğal kanunlariyle idare edilme prensibi, siyasal özgürlük rejimine konmuş bir ad olan demokrasinin temelidir. Ne vakit ki devlet bu doğal kanunların düzenlediği âleme de karışmaya başladı; artık demokrasi yıkılmaya yüz tuttu.

İDARECİ — Anlamadım. Şimdi bütün dünyada devletler ekonomik ve sosyal hayatı düzenleyici kanunlar koyuyorlar. Sayın Sosyoloğun teorisine göre artık yeryüzünde demokrasi olmaması gerek. Oysaki var. Bir çelişme yok mu acaba sözlerinde?

BİZ — Usulümüze uymanızı tekrar hatırlatmaya bizi zorladınız. Söz kesmek yok; not alır ve sonra söz isteyerek konuşabilirsiniz. Lûtfen cevap vermeden konuşmanıza devam ediniz sayın Sosyolog...

SOSYOLOG — Zaten arkadaşım sabredip bekleseydi, bundan sonraki sözlerimde sorusuna cevap bulacaktı.

Bugün demokrasilerin kurulup yaşadıkları bütün memleketlerin en büyük meselesi, ekonomik ve sosyal hayatın devlet eliyle düzenlenme zorunluğu karşısında klâsik demokratik rejimi yaşatabilmektir. Problem bu memleketler için büsbütün çözülmesi imkânsız değildir. Nedeni açık: O memleketler, ekonomik ve sosyal düzenlerini devlet eliyle kurmamışlar, bu düzen kendiliğinden kurulmuş; yani ortada hazır işleyen bir makine var. Ama sosyal ve ekonomik tezatlar doğduğundan işlemesi yolunda değil. Demek problem güzel bir ayarlama ile çözümlenebilir.

Gelgelelim bizim gibi, bu devrenin ancak devlet eliyle kurulabileceği memleketlere... Ortada makine yok ki ayarlansın... Yeniden yapılacak bu makine; hem de devlet tarafından... Durum böyle olunca bu memleketlerde klâsik demokrasi ne kurulabilir, ne de kurulursa yaşatılabilir. Batıda ferdin siyasî hürriyeti iktisadî hürriyetinden sonra gelmiştir. Bizde ise ters yönden bir deneme yapıyoruz. Ananın çocuğu değil, çocuğun anayı doğurması nasıl Tabiata aykırı ise, ekonomik özgürlüğe kavuşmamış bir toplumda siyasî özgürlük rejiminin doğup yaşayacağını düşünmek te o kadar Tabiata ve akla aykırıdır.

HUKUKÇU — Sayın Sosyolog, sonunda ağzındaki baklayı dışarı fırlatıp attı. Bizde demokrasi olmaz deyip çıktı. Bir inançtır; saygı duyarım. Ancak bu sübjektif inançlarını dayamak istedikleri temeller, üzerine koydukları binayı çökertecek niteliktedir; buna dikkat etmediler.

Batıda iktisadî hürriyetin önce, siyasî hürriyetin ise daha sonra geldiği tezi tarihin gerçeklerine uymuyor. Siyasî hürriyet rejimi İngiltere'de 15 inci asırda kurulduğu zaman ferdin iktisadî hürriyeti henüz yok sayılabilirdi. Başlıca servet kaynağı olan toprak feodallerin elindeydi; ve köylü onların esiriydi. İngilizlerin dünya efendisi haline geldikleri 19. Asırda bile fert, iktisadî hürriyetine kavuşmuş sayılamaz. Feodal, fabrikatör olmuş ve esirlerini boğazı tokluğuna fabrikalarda çalıştırmaya başlamıştı. Şimdi durum değişmiş, fert iktisadî hürriyetine kavuşmuş ise de, bunu sağlayan tek vasıta, daha önce onun siyasî hürriyetine kavuşmuş olmasıdır.

Bay Sosyolog Tarihi kendi tezine göre

değiştirmek gücüne sahip olmadığı için üzülebilir. Ne yapalım? O da olacak. Bizim gibi memleketlerde demokrasinin olamıyacağı tezleri tarihin gerçekleriyle çürüdüğü için üzüntüleri herhalde daha fazla olmalıdır. Kendilerine tavsiyem dâvalarını savunmak için başka yollar aramalarıdır.

TARİHÇİ — Sayın Sosyologla sayın Hukukçu arasındaki fikir ayrılığı Tarihe dayandığı için müsaadenizle bu konuda ben konuşayım :

Sanıyorum ki aradaki anlaşmazlık bazı mefhumlara tarafların verdikleri mânanın farklı olmasından doğuyor. Her zaman Sosyolog arkadaşımla bu gibi konuları uzun uzun konuşmaktan zevk duyarım. Onun için birçok meselelerde fikirlerimizde tam bir paralellik vardır. Ben de siyasî hürriyetin iktisadî hürriyetten sonra geldiği kanısındayım. Ancak siyaset ve fert kelimelerinden anladığımız mâna, sayın Hukukçudan farklıdır. Siyaset deyince devlet, fert deyince devletin dışında toplum aklımıza geliyor. Devleti bir şahsın idare etmesi siyasî hürriyetsizliktir. Devletin karşısına başka grupların çıkması, ferdin siyasî hürriyete doğru adım atması ve ilerlemesi demektir.

İngiltere'de asırlarca önce bu hürriyet adımı atıldı; ilk parlâmento orada kuruldu. Artık devletin başındaki tek adam halktan istediği gibi vergi alamıyacak; hazinesini dilediği gibi kullanamıyacaktı. Çünkü devlet, toprağa sahip değildi; ancak vergi alarak yaşayabilirdi. Toprak fertlerin elindeydi. Toprağın büyük çiftlik sahiplerinin elinde değil de köylülerin elinde olması ayrı bir sosyal meseledir. Bu, siyasî hürriyetten sonra gerçekleşebilmişti şüphesiz. Ama devletin bütün toprakları, bütün geçim vasıtalarını elinde toplaması, ya da ekonomiyi ve sosyal hayatı kurup düzenlemesi gibi bir durum ne İngiltere'de ve ne de başka Batı demokrasilerinde olmamış; böyle bir dönem yaşanmamıştır.

Bugün devletin ekonomiyi tüm olarak elinde tuttuğu komünist memleketlerde demokrasi olamaz. Bunun gibi ekonomiyi devlet eliyle kurmak ve düzenlemek durumunda olan geri memleketlerde de klâsik demokrasiyi uygulamaya ve yaşatmaya imkân olamayacağını iddia etmek mümkündür.

HUKUKÇU — Yani biz demokrasiden vaz geçmeliyiz; öyle mi?

TARİHÇİ — Hayır; öteden beri savunduğumuz tezi hatırlayınız. Bize özgü bir demokrasi anlayışı ve buna uygun bir rejim... Bu konuları aramızda çok konuştuk. Tekrar mı başlayacağız?

BİZ — Lüzum yok. O zaman bir konu açılınca dönüp dolaşıp aynı lâfları etme durumuna düşeriz. Söz İktisatçıdadır.

İKTİSATÇI — Konuşmaları bir disiplin altına koymamız için şu teklifte bulunacağım:

Sayın Başbakana Tarihçi arkadaşımızın yönelttiği iki soruya cevap arayalım. Yani yürürlükteki kanunlarla bunları uygulayan kadro demokratik rejime uygun mudur, değil midir?

Sosyoloğun ayırımına göre üç türlü kanun vardır: Hürriyetleri ve hakları koruyan; ekonomiyi ve sosyal hayatı yürüten; kamu hizmetlerini ve devlet gelirlerini düzenleyen.

Birinci ve üçüncü kategorilere giren kanunlar ve mevzuat hakkında bir görüş belirtmeye yetkim yok. Ben yalnız ekonomik ve sosyal hayatı düzenleyici mevzuat üzerinde duracağım.

Problem şu :

Bu alanda kanun acaba hürriyete doğru mu, yoksa daha çok yasaklar koymaya doğru mu gelişiyor? Bu bir... İkincisi, acaba kanunlar ne gibi sebeplerle ve hangi zaruretlerle doğar ve nasıl konur? Eğer kanunlar, yasakları hafifletmekte, kaldırmakta ve hürriyet yoluna ulaşmayı hedef tutmakta ise demokratik özgürlük rejimine

uygun olur. Değilse aykırıdır. Yine eğer kanunlar, ya da daha geniş anlamiyle devlet müdahalesi, topluca hürriyete yönelmiş bir planın uygulanma aracı olmayıp, olayların zoriyle ve belirli maksatları sağlamak amaciyle yapılmakta ise o zaman demokratik olamazlar ve çok defa anti-ekonomik ve anti-sosyal nitelik taşırlar. Hattâ ekonomiye ve sosyal huzura yararlı olmak için çıkarılanlar bile topluca hesaplanmada bunlara zararlı olurlar.

Özet olarak arzedeyim :

Bizde kanunlar devlet müdahalesini gittikçe fazlalaştıran ve daha karışık ve çapraşık duruma sokan, bu bakımdan özgürlükten uzaklaşmaya yarayan bir gelişme gösteriyor, ve ancak önümüze çıkan güçlüklere ve meselelere belirli açıdan cevap vermek hedefine yönelmiş bulunuyor.

Meselâ, Millî Korunma Kanunu niçin çıktı? Harp ekonomisini düzenlemek için mi? Hayır. Ekonominin doğal kanunlarına karşı durmak için. Mal az talep çok. Normal sonuç: fiatlar yükselecekti. Korunma Kanunu bu yükselişi önlemek için yasaklar koymaktaydı. Kışın insanların üşümesini yasaklamaktan bunun ne farkı vardı? Buğday 100 kuruşa çıkmış; hayır diyordu devlet. Bunun fiatı 13 kuruştur. Zor ve baskı karşısında köylü buğday ekmezmiş; ekerse bu fiata satmazmış; Ekonominin doğal kanunları yürürlükten zorla kaldırılırsa ekonomi alt-üst olurmuş. Bunlar kanun koyucusunun düşüneceği şeyler değildir. Tek hedef fiatların yükselmemesi; tek vasıta da yasaklar ve ağır cezalar konmasıdır.

Millî Korunma zamanında devleti idare edenler, mebuslar ve hattâ Bakanlar arasında, karaborsayı önlemek için çok daha şiddetli kanunlar koymak lâzım geldiğini söyleyenler vardı. Bunlardan birine göre, İstanbul'un Köprübaşına beş on karaborsacıyı sallandırmak mümkün olsa, herşey yoluna girer; fiatlar hemen düşerdi!... Bu örneği de Size, kanunları uygulayan kadronun ne kafada olduğunu belirtmek için verdim.

Döviz tahdit kanunları, Türk Parasını Koruma kararnameleri, ithal ve ihraç yasakları, kotalar, lisanslar, daha birçokları hep bir tek hedef göz önüne alınarak yapılmakta ve uygulanmaktadır. Yapanlar bu işlerin çoğuna akıl erdiremezler. Bundan dolayı da kimseye güvenemezler; ne memura ne tüccara... Cumhuriyet Bakanlarından biri, "Ben tüccarın elini eldivenle sıkarım; onların Allah dediğine inanmam" diye övünmüştü bile... Bakan tüccara güvenmediği gibi memuruna da güvenmez. Devlet te aynı durumdadır. Bakanlara, Bakanlar Kuruluna, hattâ daha ileri gidelim Parlâmentoya da güvenmez.

Tek hedef ele alındığı için bir yasak konduğu, ya da kaldırıldığı, bir hak ihdas edildiği zaman bundan haksız yere yararlananlar ya da zarar görenler oluyor. Bu durumda dehşetli dalavereler dönebilir; bunlara kadro da iştirak edebilir. Öyle bir rejim içindeyiz ki namuslu, dürüst ve vatansever olanlar çok defa ceza görmekte; bu duygulara kendilerini esir etmemiş beceriklileri mükâfatlandırılmaktadır.

Size yüzlerce örnek verebilirim.

BİZ — Teferruata gitmeden konuşmanızın sonuna varmasını bekliyor ve bunu sizden rica ediyoruz.

İKTİSATÇI — Batı demokrasileri özgürcü (liberal) devlet realitesine dayanarak doğduğu; ve iktisadî müesseler devlet sayesinde değil, hürriyet sayesinde kurulduğu için, bugün zaruretlerle devlet müdahalesine zorlanmasına rağmen, demokratik rejimi ayakta tutabildi. Bizim bu rejime ulaşabilmemiz için devlet müdahalesinin özgürlüğe ve serbestliğe doğru yön almış bulunması; ekonomiyi yasak kanunlariyle değil, kendi doğal kanunlariyle düzenleyip yönetecek bir anlayışa ulaşmamız ve buna uygun örgütlerimizi kurmamız lâzımdır.

Bu bakımdan demokratik gelişmemizin,

şimdi burada uzun boylu sıralamaya vakit bulamayacağım nedenler yüzünden geleceğinden kaygı duyanlar arasındayım.

PİYASA ADAMI — Size başımdan geçen bir olaydan söz edeceğim :

İkinci Dünya Savaşının sonlarına doğruydu. Bu sıralarda ansızın biz de Almanlara harp ilân etmiştik. Memleketteki Almanlar 24 saat içinde yaka paça toplatılarak hudut dışı edildi. Ben bir Alman şirketinde ortak çalışıyordum. Alman ortağım gidince tek başıma kaldım. İsviçre'deki bir müşterimizden borcuna karşılık mektup içinde bir çek aldım. Epeyce bir para idi. İsviçre Bankasının çekiydi; her yerde geçerdi. İsviçre frangının resmi fiatı 33 kuruştu ama, karaborsada 80 kuruşa müşterisi hazırdı. Çekin bana geldiğini kimse bilmediği için bunu elden karaborsaya satmakta hiç bir sakınca yoktu. Ama ben oldum olası kanunlara saygılı bir insanım. Yapamadım. Merkez Bankasına götürüp resmî kurdan satmak istedim.

Hayret; kabul etmediler. Bütün ecnebi çeklerin ödenmemesi için Maliyeden emir gelmiş. Elimde çek ne yapacağız diye sordum. İsterseniz, dediler, bütün sorumluluk size ait olmak üzere çeki bize verin; yolda kaybolursa karışmayız; muhabirimize yollayalım. Oradan tahsil ettiği haberini alırsak size Türk parası karşılığını burada öderiz. Bu, çok riskli bir iş, hem de en azından üç ay beklemek istermiş. Çeki aldım ve size şimdi söylemekte bir sakınca yok, karaborsaya sattım.

Hayli para kazandım ama, tuhaf bir vicdan azabı da çektim. Düşündüm, taşındım; Maliye Vekâletinin neden böyle sakat bir emir verdiğini bir türlü anlamadım. Sonra öğrendim ki, Vekâlette bir şebeke varmış ve bu yasak dolayısiyle piyasadaki adamları vasıtasiyle çok para kazanmışlar.

Size yine başımdan geçen bir hikâye anlatacağım...

BİZ — Toplantımıza katılarak bizi aydınlatmanıza teşekkür ederiz. Yalnız artık bu konuda konuşmanızı keseceğiz. Bunlar az çok herkesin bildiği şeyler. Doğru da söylenir, yalan da... Maliyede bir şebeke kurulduğu hakkındaki beyanınız da böyle. Bizi dedikodular ilgilendirmez. Yalnız konan yasakların, alınan tedbirlerin arkasında bir çapanoğlu vardır; bu kadar göz göre ötekine berikine lokma kaptırılmaz diye kamunun kafasına şüphe girer.

KADROCU AYDIN — Sayın Sosyologun ayırımına ben de uyarak, hürriyetleri ve hakları koruyan kanunlar üzerinde söz edeceğim :

Şüphesiz ben de kanunlar derken bütün mevzuatı ve uygulamayı bir arada mütalâa ediyorum. Hürriyetleri ve hakları koruyan kanunların başında Anayasa gelir. Sonra seçim kanunları. Anayasa üzerinde bu Oturumlarda hayli durulduğunu biliyorum. Bir defasında bulundum; ötekilerini de Barış Dünyası'nda izledim. Onun için Anayasayı bir yana bırakarak seçim kanununu ele alacağım.

Seçim Kanunu ve seçim usulümüz, hürriyetleri ve hakları koruyor mu acaba?... Ben tamamen aksi kanaatteyim. Korumuyor; tersine vatandaşın en kutsal bir hakkını, seçim hakkını ortadan kaldırdığı gibi, seçilme hakkını da baltalıyor.

Seçim sistemimiz bir kepazeliktir. Demokrasi oyuniyle birlikte türemiş yeni bir parazit sınıfın hayatını ve çıkarlarını teminat altına koymak için düzenlenmiştir.

Abonelerimize

67. ci sayımızda 6. cildimiz tamamlanmış oluyor. 1967 abone bedellerini henüz ödememiş olan sayın okuyucularımızın lütfen borçlarını adresimize yollamalarını saygiyle rica ederiz.

Bu sınıf, partici sınıfıdır. Hedefi, devlet iktidarını ellerine geçirmek, devletin sağladığı sayısız nimetleri aralarında paylaşıp yararlanmak... Milletvekili, senatör olmak için aralarında ne yarış yapılıyor, neler dönüyor? Artık bunları çok kimse görmekte, bilmektedir. Yoklamalar borsa oyunu halini aldı. Şimdi cebine en azından 200 bin lira koymayan bu oyuna girişemez. Oylar, karpuz alır satar gibi tane ile alınıp satılıyor. Bugün parlamentoya girmeleri memlekete çok lâzım insanların seçilmeleri mümkün değil. Sonra oy verme usulleri? Listelerin hazırlanması, belirli sandıklardan başka yerlerde oyların geçmemesi; parti listelerinde hiç bir değişiklik yapılamaması; ne bileyim, hepinizin bildiği yasaklar yüzünden seçmen bir otomat oldu gitti. İsviçre'de bile kadına oy hakkı verilmemişken, biz hangi devlette yaşadığını, neyi ve ne için seçtiğini bilmeyen körkütük cahil kadınlara bile oy hakkı vermişiz. Yani partici esnafına istediği gibi kullanacağı oy hazineleri sağlamışız.

Olmaz böyle demokrasi... Başbakanın beğendiği demokrasi bu... Çünkü kendisi de bu yollardan yararlanarak sandıktan çıkmıştır.

SOSYALİST PROFESÖR — Bir paradoks bir başka paradoksla çözümlenemez. Bir ateş başka bir ateşle söndürülemez. Demokrasi çok eleştirilebilir. ama, kapitalist burjuva rejimi içinde bundan daha iyisi olamaz ve daha iyi duruma sokulamaz. Seçim sisteminin bugünkü haliyle, seçmen bir otomat olmuş, dedi Kadrocu Aydın. Bu sistem değişse de, yine seçmen bir otomat olmaktan kurtulamaz. Toprak ve sermaye ağaları, aracılar, kompradorlar elindedir halk... Ama demokrasinin faydası, körükörüne bağlılıktan, kölelikten kurtaracak bilinçe halkı ulaştırmasıdır. Bu da olmaktadır. Burjuva ideologlarının "geri kalmış memleketlerde demokrasi olmaz" deyip tutturmaları maksatsız değildir. Gidişin sonundan korkuyorlar. Biz çoğunluğun, halk yığınlarının ancak demokrasi sayesinde ezilmekten, sömürülmekten kurtulacağına inanıyoruz.

İKTİSATÇI YAZAR — Bir kütle uyanışı başlamıştır. Büyük şehirlerimizi çevreleyen gecekondulardan, Toroslardaki Yörüklere, Ağrı'daki göçebe Kürt aşiretlerine kadar her yerde bu uyanışı belgeleriyle görmek mümkündür. Zifiri karanlıkta, ya da gözlerimiz kapalı yaşamıyorsak, bunları görememezlikten gelemeyiz. Bir sosyalistçe uyanış değil; ama sosyalizm öncesi bir seziş halkı sarmıştır. Demokrasi bugün onun kurtuluş yolu olarak önünde açılmıştır. Seçim sistemi fena imiş; partici esnafının yararına işlermiş! Böyle de olsa halk razı; demokrasi istiyor. Çıkarcıların, sömürücülerin elinden başka yollarla kurtulmasına imkân olmadığı anlaşılmıştır. Bugün onlar karşısına çıkıyorsa, yarın da halktan yana insanlar çıkacaktır.

BİZ — Söz istemiş daha dört arkadaş var. İlimci Profesör, "Batılaşma ve demokrasi" konusunda biraz uzunca olacağını söylediği bir ekspoze hazırlamış; onu bildirecek. Atatürkçü Aydın konuşmak için adını yazdırdı. Sosyolog ve İktisatçı da ikinci defa söz aldılar. Fakat zamanımızın dolduğunu ve konunun da az çok aydınlığa kavuştuğunu görerek, bu Oturumda konuşmamalarını kendilerinden rica ettik; kabul ettiler.

Bununla beraber ele aldığımız konu, çok önemlidir. Üzerinde ne kadar durulsa yeridir. Bir başka Oturumumuzda belki "Batılaşma ve demokrasi" teması üzerinde sayın İlimci Profesörün hazırladıkları ekspozeyi ele alırız. Hepinize teşekkürler eder, ve Oturumu kaparız.

GELECEK OTURUM :

BOŞ YATAN İŞGÜCÜ

Ulaştırma Politikası ve Demiryolları işletmeciliği...

Niyazi ACUN

İLMİN ve tekniğin etkisi sayesinde modern devletler ulaştırma politikalarını karada, denizde ve havada çok geliştirmiştir.

Ulaştırma politikasını memleketlerinin askerî, ekonomik açısından geliştirmiş olan ülkelerde gezi ve nakliyat bir işkence olmaktan çıkmış; huzur, emniyet ve sür'at sayesinde mesafelerin kolayca aşılması imkânını sağlanmıştır.

Buharın itici kuvvetinin makineye tatbiki motordan önce olduğu için, forsalar ve yelkenle denizleri aşan gemi işletmeciliği yerini daha ekonomik, daha hızlı giden buhar gemilerine terketmiştir.

Buharın kara aracı olan lokomotife uygulanmasından evvel, karadan mesafeler hayvan ve hayvan enerjisi ile çekilen arabalar ile yapılmakta idi.

Rayın ve lokomotifin icadı sayesinde insan oğlu, ecdadının mesafe katetmede ve yük taşımadaki zorluğunu yenmiş oldu.

Demiryolu işletmeciliği sayesinde, karada en büyük ekonomik nakliyat, çağımızın bugünkü terakkisine hizmet etmiş ve hâlâ da etmesine devam halindedir.

Modern teknik araçlarla yapılmakta olan demiryolu işletmeciliğine geçmeden, demiryolu ve lokomotifin icadının tarihçesini birkaç satırla belirtmek isterim:

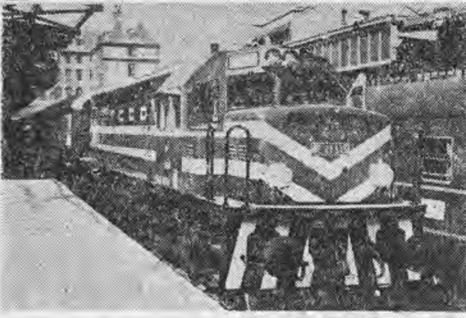
Taşkömürünün bulunup yakıt olarak kullanılmasından sonra, İngiltere'de geniş kömür ocakları açılmıştır. El ve sırt ile kömürün taşınması üretimi istenilen randımana çıkartamamaktadır. Ocaklardan kömür çok meşakkatle dışarıya çıkarılmaktadır.

Raylı yollar yapmak teşebbüsü, ilk kez İngiltere'de maden ocaklarında kömür taşımak ihtiyaciyle meydana getirilmiştir.

Devlet Demiryolları Genel Müdürü
Vedat ÖNSAL

1776 da Sheffiéeld civarında böyle bir yol yapılmıştır. Halka hizmet için ilk kez 1801 de Vandsworth ile Croydan arasında 16 kilometrelik bir demiryolu açıldı. Fakat raylar üzerinde birbirine bağlanarak küçük bir katar teşkil eden arabalar, lokomotif icad edilmediğinden atlarla çekilmekteydi. Bugün anladığımız mânadaki demiryolu, ancak lokomotifin icadından

İşletmenin yeni lokomotiflerinden biri.

sonra meydana gelmiştir. İskoçyalı James Watt'ın buhar makinesini keşfinden sonra bu makinenin raylar üzerindeki arabaları çekmesi düşünüldü. 1813 te Blackett adında bir İngiliz, İngiltere'nin Newcastle şehri çevresinde Wylam kömür ocaklarında kullanılmak üzere basit ve çok gürültü çıkaran ilk lokomotifi meydana getirdi. Blackett'in icadından bir yıl sonra George Stephenson ilk lokomotifini yapmıştı ki, bu lokomotif de ancak bir beygir kuvvetinde hız yapabiliyordu. Esas lokomotifin mucidi olan George Stephenson, icadını daha mükemmel bir hale getirmek için yılmadan çallştı, ve 1825 te daha mükemmelini yapmağa muvaffak oldu. Stockton ile Darlington arasındaki ilk demiryolu bu lokomotifle işlemeye başladı.

Bu mükemmel başarı çağımızın demiryolu işletmeciliğinin bânisi olmuştur. Lokomotiflerin tek açıdan tekâmülü hızla gelişmiş ve Amerika'da Best Frend, Fransa'da Marc Seguin gibi mühendislerin ilk lokomotife uyguladıkları yenilikler, lokomotifi bugünkü hale getiren teknisyenlere önderlik etmiştir. Lokomotiflerin tekâmülleriyle birlikte rayların da uzatılmasına devam edilmiş ve bu suretle demiryolu işletmeciliğinin büyük önemini ve kazancını takdir eden devletler memleketlerini raylarla sarmağa başlamışlardır.

Ray üzerinde ilk lokomotif yürütmenin üzerinden yüz yıl geçmeden Amerika'da 560.000, Avrupa'da 360.000, Asya'da 100.000, Afrika ve Avustralya'da 40.000 kilometre kadar demiryolu döşenmiştir.

Bu yüz yılın son ellisi içinde köprücülük ve tünel yapımı çok ilerliyerek, dünyanın her tarafında eskilerin "Acayibi seb'a" sını çocuk oyuncağı haline bırakan muazzam demiryolu köprüleri ve tünelleri yapılmıştır.

Genel ve normal demiryollarından başka özel ihtiyaçlar için üç raylı dağ demiryolları, kendilerine mahsus kablolarla çekilen hatları, dekovil sistemi denilen dar hatlı demiryolları ve nihayet havaî hatlı trenler de meydana getirilmiştir.

Rayın icadından sonra şehir içinde insan taşımak için yapılmış ve atlarla çekilen tramvaylara elektrik enerjisi uygulanınca, lokomotiflerin buhar enerjisi yerine elektrik enerjisinin tatbiki düşünülmüş ve 1895 te ilk kez Amerika'da elektriğin demiryoluna uygulanması yapılmış ve olumlu sonuç alınınca, elektrik enerisi bol olan ülkelerde elektrikle işleyen trenler yapılmıştır.

Dizel'in motorunun kuvveti de ortaya çıkınca, demiryolu işletmecileri dizel lokomotifi imaline geçmişlerdir.

Çağımızda buharlı, elektrikli ve dizel motorlu dev lokomotifler demiryolu işletmeciliğini kara nakliyeciliğinde istenilen mertebeye getirilmiştir.

Memleketimizde İlk Demiryolu İşletmeciliği

Padişah İkinci Mahmut'un ölümünden sonra 1839 da tahta jıkan büyük oğlu Abdülmecit (1823-1861) Osmanlı Padişahlarının otuzbirincisidir.

Rönesansı sayesinde Avrupa milletlerinin ilim ve teknik alanlarda ilerlemesine karşılık, Osmanlı devletinin eski kahhar varlığını kaybetmeye başlaması üzerine, memlekette bir reformun artık kaçınılmaz olduğuna inanarak, babası zamanında Hariciye Nazırı olduğu hâlde Londra'da Elçi olarak bulunan Mustafa Reşit Paşanın İstanbul'a gelmesiyle reform hareketine geçmeye karar vermiştir. Padişahlığının ilk önemli olayı Mustafa Reşit Paşa tarafından Gülhane ıslahatının ilân edilmiş olmasıdır. Tanzimat devri bu suretle başlamış oldu. Memlekette artık keyfî idare yerine kanunlar, ilim ve teknik söz sahibi olacaktı.

Memleketimizde ilk demiryolu yapıl-

masına Tanzimat imkân vermiştir. 1856 Eylülünde bir İngiliz şirketine verilen imtiyaz ile İzmir-Aydın demiryolu inşa edilmiştir. Bu ilk demiryolu 27 Ocak 1860 ta 23 kilometrelik bir kısmı işletmeye açılmıştır. Hemen aynı tarihte başka bir İngiliz şirketi, o tarihlerde sınırlarımız içinde bulunan Dobruca'da Çernoşoda - Köstence arasındaki hattı 4 Ekim 1860 da işletmeye açmıştır. Üçüncü bir İngiliz şirketi de Varna-Ruscuk demiryolunun bir kısmını; ağabeysi Abdülmecid'in ölümü üzerine 1861 de tahta çıkan İkinci Mahmud'un oğlu ve Osmanlı Padişahlarının otuzikincisi Abdülaziz (1830-1876) zamanında 1865 işletmeye açmıştır. Dördüncü bir İngiliz şirketi de İzmir-Kasba demiryolunun Manisa'ya kadar olan kısmını 1865 te, Kasaba'ya kadar parçasını da bir yıl sonra işletmeye açmıştır. Bundan sonra Rumeli demiryolu gelir ki, imtiyazı 1869 da 85 sene süreyle Avusturyalı bir Yahudi olan ünlü Baron Hirsch'e verilmişti. Bu hat 1875 te tamamlanmıştır. Bu hattın mâli yönü yürekler acısıdır. O devrin yabancı demiryolu uzmanlarının belirttiğine göre, bu hattı Baron Hirsch 190 milyon franga maletmiş ve Osmanlı Devletini 790 milyon frank borca sokmuştur. Baron Hirsch açıktan 600 milyon frank kazanarak, Avrupa'nın en büyük zenginleri arasına girmiştir. Halbuki o tarihlerde teknik elamanlarımız olmuş olsaydı, devlet hazinesi bu derece korkunç rakamlarla soyulmazdı. Memleket işlerini yabancılara bırakmanın ne demek olduğunu bu 600 milyan frank açıklamaktadır.

Bundan sonra ilk kez hükümet tarafından Anadolu hattının yapılmasına 1871 de başlanıp, 1873 te İzmit'e varıldı. Bu tarihlerde Padişah Abdülaziz Haydarpaşa-İzmit arasında demiryolu yapımına çok önem vermiş ve kendisi de çok zamanlar bu hattın yapımında işçiler arasında kazma-kürek sallayarak çalışanları teşvik ve teşci etmiştir.

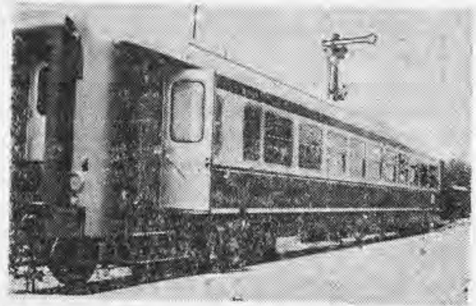
1875 te İzmit'ten Ankara'ya doğru normal ve Mudanya-Bursa arasında dar bir hattın yapılmasına başlanmıştır.

Padişah Abdülaziz 1867 de Paris ve Londra'ya seyahat etmişti. Memlekete dönüşünde Viyana'ya da uğradı. Avrupalıların kalkınmasında demiryolu işletmeciliğinin önemini takdir ederek, Viyana'lı Yahudi Baronu memlekete bu işleri yapması için çağırmıştır. Baron yaptığı projeye göre, memleketi büyük hat katedecek ve bu büyük hatta Bursa-Mudanya arasında yapılan dar yol gibi hatlar bağlanacak. Padişah dar hatların verimli sonuç vermeyeceğini söyleyerek dar hatların yapılmasından vaz geçilmiştir.

Haydarpaşa-İzmit demiryolu yapılmış ve biz işletmeyince - teknik elaman yokluğu - işletme yabancı bir şirkete verilmiştir! Bundan sonra 1465 kilometre uzunluğundaki Hicaz hattının yapılmasına karar verilmiştir. Avusturyalı Baron Hirsch'in fahiş kazancından ders alınmış ve Hicaz hattı yetişen Türk mühendislerinin yardımıyle yapılıp 1908 de tamamlanmıştır. 1911 de hükümet kendi araçlariyle Samsun-Sivas hattının yapılmasına başlamıştı.

Birinci Dünya Savaşı çıkınca bu hat yarıda kaldı. 1914 ten önce hükümetin işlettiği yegâne demiryolu Hicaz hattı iken Birinci Dünya Savaşının ilânından sonra Beyrut-Şam-Halep hattı ile, İzmir-Kasaba, İzmir-Aydın, Bursa-Mudanya hatlarına el kondu. Bir taraftan bu hatlarla Hicaz hattını idare etmek, öte taraftan Ankara-Sivas, Samsun-Sivas hatlarını yapmak üzere bir askerî demiryollar idarei umumiyesi teşkil edildi. Böylece memleketimizde büyük ölçüde devlet demiryolculuğu kurulmuş oldu. Birinci Dünya Savaşı içinde hükümet tarafından el konan demiryolları savaş bitince tekrar aid olduğu şirketlere geçmiştir.

Memleketimizin demiryolu ihtiyacı düşünülürken ormanlarımızın istikbali maalesef düşünülememiştir. Şirketlere imti-

Bir yolcu vagonu.

yazlar verilirken hattın sağından elli, solundan elli kilometre orman imtiyazı verilmiştir. Şirketler demiryolunu ormanlık bölgelerden geçirmişler; hem yollar uzamış ve hem de ormanlar tüketilmiştir.

Şirketler de kerestelik olanları ihraç etmişler; ekonomik olmayanları da, o tarihlerde kömür yerine odun yakmışlardır.

İşte Saltanat devrinden Cumhuriyet devrine kalan acı miras;

Cumhuriyet Devrinde Demiryolu İşletmeciliği

Birinci Dünya Savaşının yenilgisi üzerine, Osmanlı devleti çökmüş ve memleket galip devletler tarafından işgal edilmiştir.

Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkması ile başlayan Millî Mücadele sayesinde Türk milleti vatanını müstevli düşmanlardan temizlemiş ve saltanatı yıkarak yerine Cumhuriyet idaresini kurmuştur.

Lozan'da çizilen millî sınırlar içindeki vatan toprakları üzerinde Cumhuriyet idaresi, memleketi kalkındırmak için az zamanda çok büyük işler başararak büyük eserlerin temellerini atmıştır.

Bu büyük eserlerin içinde demiryolu işletmeciliğimiz de vardır.

Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşında ulaştırmada çekilen zorlukları gözönünde tutan Cumhuriyet Hükümetleri, demiryolu işletmeciliğine çok büyük önem vermiş ve yurdu demirağlarla örmeğe başlamıştır. Savaştan çıkmış ve hazinesi ancak her yıl milletten alınan vergilerle gelişerek yatırımlar yapılmıştır. Bu fakir bütçe ile yapılan işler ciddet takdire şayandır.

Cumhuriyet hükümeti muhtelif zamanlarda yabancı şirketlerden demiryollarını satın alarak bu hatları da Devlet Demiryolları şebekesi içine almak suretiyle demiryolu işletmeciliğimizi millileştirmiştir. Yabancı şirketlerden satın alınan veya muahedelerle devlete geçen hatlar şunlardır: Anadolu-Bağdad, Mersin-Adana, Mudanya-Bursa (dar hat), Samsun-Çarşamba (dar hat), Adana-Fevzipaşa, İzmir-Kasaba-Bandırma ve temdidi, İzmir-Aydın, Şark demiryolları, Fevzipaşa-Meydanıekber, Toprakkale-Payas, Payas-İskenderun, Erzurum -Sarıkamış (dar), Sarıkamış-Hudut (geniş) Ilıca-Palamutluk (dar). Bütün bu eski hatların toplamı 3.733 kilometre tutmaktadır. İkinci Dünya Savaşından sonra da, bir Fransız şirketinde bulunan Güney demiryollarından 405 kilometrelik hattın imtiyazı biter bitmez satın alınmıştır. Bu hattın da Devlet Demiryolları şebekesine katılması üzerine eskiden yapılıp devlete geçen demiryollarının toplamı 4.138 kilometredir.

Cumhuriyet idaresi yabancı şirketlerden demiryollarını satın alırken, diğer taraftan da fakir bütçesiyle yeni yeni demiryolları yapmağa başlamıştır. Yeniden yapılmış olan demiryollarımıza gelince onların da adları şunlardır: Ankara-Sivas-Erzurum Kalın - Samsun; Irmak- Zonguldak; Kütahya-Balıkesir; Boğazköprü-Kardeşgediği; Fevzipeşe-Diyarbakır, Yolçatı-Elâzığ, Diyarbakır-Kurtalan; Malatya - Çetinkaya; Afyon-Selçuk-Çamlık varyantı; Yeni Ödemiş istasyonu ilâvesi; Hadımkây-Kurukavak; Tunçbilek şube hattı; Malatya şehir şube hattı, Zonguldak-Kozlu; Elâzığ-Genç. Bütün bu sayılan yeni demiryollarımızın toplamı 3.516 kilometreye ulalşır. Yukarıda sayılan eski hatlar da buna katılınca 1947 yılında Devlet Demiryolları tarafından işletilen hatların uzunluğu 7.247 kilometre normal, 124 kilometre geniş ve 283 kilometre dar hat olmak üzere 7.654 kilometreyi bulmaktadır.

Hükümet askerî ve ekonomik açıdan bütçenin imkânları oranında yeni hatlar döşeyerek işltemeye açmıştır. 1947 de 7.654 kilometrelik demiryolu on yıl sonra 1957 de 7.805 ve 1966 yılında ise hat uzunluğu yeni ve ek hat yapımı ile 8008 kilometreye ulaşmıştır.

Yapılması ihtiyaç olan gerekli İkinci beş yıllık plâna teklif edilen demiryolu hatları da şunlardır: Van gölünün Batısından Tatvan'a kadar uzanan hat; gölden feribotlarla vagonlar Van'a geçecek, Van'dan İran sınırında Kotur'a ulaşacaktır. Maraş-Osmaniye; Kalın-Irmak; Esenkat-Arifiye; Karadeniz Ereğli'si-Adapazarı ve Trakya'da Pehlivanköy-Edirne ve Bulgar sınırı. Bu hatlar daha ziyade ekonomik

yönden önem taşımaktadır. Yalnız, Trakya'da demiryolu Yunan sınırından geçmektedir. Yunanlılar güçlük çıkarttıklarından bu hattın güzergahı sınırlarımız içinden geçerek Bulgaristan'a varacaktır.

Cumhuriyet idaresinin demiryolu yapımı ve işletmeciliği politikası yurt kalkınmasında kendine düşen büyük hizmetleri fazlasıyle sağlamış ve sağlamaktadır.

Ulaştırma Politikamız ve Demiryolu İşletmeciliğimiz

Diyebilirim ki, ilk insan uygarlığı yol sayesinde olmuştur. Yol insan vücudunun kan damarıdır. Eğer yol olmasaydı, insanlar bulundukları yerde yerinde sayarlardı.

Modern insanların toplumsal yaşantısında ulaştıma politikası gelişmeseydi, bugün dünyamızı bir baştan bir başa katetmek ve bölgelerin * çeşitli ürünlerini bir memleketten veya bir kıtadan bir kıtaya nakletmek aslâ mümkün olamazdı.

Bu gün dünyamız ulaştırma politikası ve modern tekniğin terakkisi sayesinde bir futbol topu kadar kçülmüştür.

Kara, deniz ve hava yolları her gün dev hıziyle gelişmektedir. Sürat, emniyet ve konfor sayesinde mesafeler kolayca ve rahatlık içinde aşılmaktadır.

Hükümetimizin modern tekniğin icablarına önem vererek ulaştırma politikamızı bizden ileri memleketler seviyesine getirmeğe çalışmaktadır.

Üç büyük ulaştırma işletmeciliğini devlet yapmaktadır :

1 — Devlet Demiryolları
2 — Devlet Denizyolları
3 — Devlet Havayolları

Deniz ve hava yolları işletmeciliğinin dışında kalan karayolu ve demiryolu yapımını Bayındırlık Bakanlığı yapmaktadır.

Kara yollarında devlet işletmeciliği yoktur. Devlet Kara yolları yapar ve asfaltlar. Bu yollarda özel araçlar hiç bir masraf yapmadan işler. Yollar bozulunca yine Karayolları tâmirini yapar.

Halbuki, bunun yanında demir yolu inşaatı vardır. Bayındırlık Bakanlığı demir yolunu yapar ve Devlet Demiryollarına hattı işletmek için devreder. Kara yollarında olduğu gibi, demir yolu hattının tâmiri ile uğraşmaz. O itibarla demiryolu ile karayolu arasında yol bakımı birbirinden ayrılmaktadır.

Karayolları üzerinde ticarî işletmecilik yapan taksi, otobüs ve kamyon nakliyatı ucuz tarifelerle demiryolu işletmeciliğinin karşısına en büyük rakip olarak çıkar.

Demiryolları işletmeciliği otobüs ve kamyon işletmeciliği ile kıyas kabul etmeyecek derecede masraflı bir işletmeciliktir. Özellikle bizim memleketimizde. Yurdumuzun çok dağlık oluşu sebebiyle demiryolu işletmeciliğine muhtacız. Yılın yarısı memleketimizde kıştır. Kışın dağlık araziyi aşmak ancak demiryolu sayesinde mümkün olmaktadır. Otobüs ve kamyon rekabeti karşısında hükümetin yeni bir ulaştırma politikası izleyerek bir ulaştırma kanunu çıkarması zamanı gelmiştir. Aksi halde

Sıvasız Binalar

ANADOLU şehir ve kasabalarını gezenler çok yerde görmüşlerdir: beş altı katlı, muazzam binalar yapılmıştır; herşeyi tamamdır; içinde oturulmakta ya da çalışılmaktadır; fakat sıvaları yoktur. Beton kirişlerin üstünde altında delikli kırmızı tuğlalar olduğu gibi durur. Yeni yapılan evler de böyle... Paraları yetişmedi diyor insan, ama, birazcık küçültselerdi binalarını, paralarına göre yapsalardı, elbet dış sıvayı da tamamlarlardı.

Görünüşleri çok çirkin oluyor tabiî ama, kimsenin bunu yadırgadığı yok. Ne yapanlar, ne oturanlar, ne sokaklardan gelip geçenler, ne valisi; ne belediyesi bu çirkinliği görmüyor; düzelsin demiyor. Fakirlikten değil bu iş, zevksizlikten, görgüsüzlükten.

Böyle binalar görecek idiysek keşke Anadolu şehirlerimiz ve kasabalarımız eskiden olduğu gibi kerpiç binalarla dolsaydı. Yüz kat daha iyi olurdu.

demiryolu işletmeciliğimiz bu rekabet karşısında daima zararla kapanacaktır.

Devlet Demiryollarının kazancını Maliye Bakanlığı almaktadır. Başlı-başına müstakil bir işletmecilik olmadığını görmekteyiz. Devlet Demiryollarının Maliyeye kazancını vermesi artık demode olmuş bir sistemdir.

Karayolu ile insan ve yük nakliyatından Devlet Demiryolları en büyük fedakârlıkları yapmaktadır. Tenzilâtlı târifelerin uygulanması, kazancının en büyük fedakârlığıdır. Yılın dört mevsiminde toprakaltı ve topraküstü servetlerimizin taşınması ancak demiryolu ile mümkün olmaktadır.

İlerideki bahislelrde göreceğimiz veçhile, demiryolu işletmeciliği otobüs ve kamyon işletmeciliğiyle kıyas kabul etmeyecek derecede güç, masraflı, sorumlu bir işletmeciliktir. Bu işletmenin karşısına çıkan frenleyici rekabete artık bir son vermek için, hükümetin hazine menfaatlarını gözönünde tutarak, bir ulaştırma kanunu çıkartması gerekmektedir. Dünyanın hiç bir memleketinde karayolu nakliyatında otobüs ve kamyon nakliyatı bu derece ucuza yapılmamaktadır. Modern memleketlerin ulaştırma sistemlerini inceleyerek, demiryolu işletmeciliğimizi bu rekabetten kurtarmak lâzımdır. Bu sayede Hazine de Karayollarına verdiği yüz milyonların karşılığını almış olacak ve bu suretle yeni yeni yollar inşa edecektir.

GELECEK YAZI
DEVLET DEMİRYOLLARI

Ruh Hastalığı ve Rehabilitasyon Sorunu

RUH hastalıklarını sosyal bir konu olarak ele almış ve değerli etüdlerini Birinci Millî Rehabilitasyon kongresine bir tebliğle sunmuş olan Psikanalist Dr. KESKİNEL'in, geçen sayımızda çıkan yazısının sonunu bu sayımızda veriyoruz...

Yazan: Psikanalist Dr. M. Kemal KESKİNEL

PSİKİATRİK rehabilitasyonun psikanalizle elele vererek uygulanması suretiyle ruh hastalarının tedavi olunabileceğini belirtmiş bulunuyoruz. Bunu şimdi misallerle izaha çalışalım:

Freud'un hastası olan bir genç kız, çok sevdiği babasını kaybetmiştir. Kızın ablası evlidir. Genç kızın eniştesine şiddetli bir eğilimi vardır. Yalnız bu eğilim, uzun süre aileler içinde görüldüğü gibi masum bir samimiyet şeklinde tezahür etmiştir. Babanın ölümünden sonra genç kızın ablası hastalanıyor; ve annesiyle hemşiresinin bulunmadığı bir sırada ölüyor. Genç kız, ölenin yatağına yaklaştığı zaman içinden şu korkunç fikir geçiyor: «Şimdi serbest kaldı, artık benimle evlenebilir». Kimsenin haberi olmadan eniştesine karşı beslediği aşkı ifşa eden bu fikre vicdanı derhal itiraz ediyor, ve şuur altına itiyor ve olmamış telâkki ederek unutuyor. Ancak bir müddet sonra kız hastalanarak histeri krizleri geçiriyor. Hasta bu utanç verici olayı psikanaliz tedavisi esnasında hatırlayıp aynı heyecan ve ıstırap içinde yaşadıktan sonradır ki, iyileşiyor.

Bizim Freud'unki gibi ilk demonstratif hastamız, evli iki kız çocuğuna sahip bir anne olup evinde bizi muayeneye çağırdıkları zaman 9 aydanberi, komplet idrar retansiyonundan muzdaripti. İstanbul'un çeşitli otoriteleri tarafından yapılan tedaviler bir sonuç vermemişti. Urolog Dr. Regaip Şen'in isabetli bir görüşle sinirsel olduğunu teşhis ettiği hastada tarafımızdan yapılan incelemeler esnasında, manifeste ettiği gelinlik fantazisi gözümüzden kaçmadı. Menopoz bozukluklarının ve osteomyelit ameliyatının sexi unuturduğu, kısır sosyal davranışlı ve bir o kadar tutucu ve mağmum aile atmosferinde ego'su zayıflayan hasta, ruhî rekresyonla kendini gelin adayı kızının yerine koyuyordu. Pâberti devresinde kendini annesinin yerine koyduğu gibi.

İdrar tutulması ve birikmesi «retantion» ise burada karında glob halinde gebe kalma arzu ve fantazisini temsil ediyordu. Freud'un hastası genç kızın vicdanınca kabule mazhar olmayan şuuraltına tıkılıp unutulmaya çalışılan arzu, kızın eniştesine karşı duyduğu sevgiydi. Bizim hastamızda ise şuuraltına itilmiş olan yüz kızartıcı arzu,

satıhta müstakbel damadına karşı, derinde ve eskiden babaya karşı duyduğu seksüel arzulardı. Ve tatmin yolunu kızıyla idantifiye olmak, gelin olmak, gebe kalmakta buluyordu. Gebe kalmak ayrıca seksüel arzunun nihaî hedefine varması, üreme içgüdüsünün doyurulması demek oluyordu.

Burada uyguladığımız rehabilitasyon, kolayca tahmin edileceği gibi, psikanalizle meydana çıkan gelin olma complexinin paralelinde olup hastamızın kızının evlenme hazırlıklarında aktif bir rol alması olmuştur. Profesör Dr. İsmet Çetinyalçın'ın Siyataljisini tedavi ettiği hastamızın iki yıldanberi hiçbir mixion (idrar etme) şikâyeti yoktur.

İkinci vak'amızı, psikanaliz tedavisi esnasında meydana çıkan ve her tedavi devresine tutulmuş birer ayna demek olan yaptığı resimler vardı. Hastamızın defalarca çizdiği konulardan biri olan bu deniz resminde azgın, korkunç ve hiçbir çıkışa imkân vermeyen, umutsuz dalgalarda ifadesini bulan gerçek, hastamızın şuuraltına hâkim olan ödip complexinin yarattığı Castration: iğdiş olma korkularının kılık değiştirerek deniz fobisi şeklinde temsil edilmesinden ibaretti.

Otorite-hasta, «baba-oğul» figürleri arasındaki ilişkiyi tasvir eden bu resmin yorumu esnasında hastamız, ruh haletini, Paskal'ın «Kâinat o kadar büyük ki, ona nisbetle bir zerre olduğumu hissettikçe korkuyorum» sözleri ile ifade etmişti.

İkinci resimde denizin sıkıştırdığı kayalar, hastada, babanın büyüklüğünün ruhuna yaptığı baskıyı, «claustrophobie-kapalı yerden korkmayı» dile getirmektedir.

Üçüncü resim daha çok korkunç bir canavara benziyen boğaya hâkim olamıyan matador, ressamımızın hayat mücadelesini kendinden daha kuvvetliye karşı yaptığını belirtmekteydi.

Dördüncü resimde hasta, castrasyon korkularının asıl müştakını teşkil eden suçluluk kompleksinin kendisine karşı duyduğu superego figürlerini temsil eden Madlen sokağındaki tapınak ve haçla compromise (sulh anlaşması) yaptıktan sonradır ki, beşinci ve sâkin deniz kıyısı resminde hastanın complex ve korkularını likide edebilmiş olduğunu görüyoruz. Ancak fidanların sun'i intizamından hastamızda henüz ruhî stabilizasyonun yaratılmamış olduğunu anlıyoruz.

Altıncı resimde saksıda çiçekler bu stabilizasyonu daha belirli bir şekilde ifade eder. Burada resimlerini incelediğiniz vak'amız daha önce çeşitli ilâç tedavileri yanında, bizim zamanımızdakinin birkaç misli resim yapmakla rehabilite edilmiş olduğu halde, iyi olamamıştı. Bizimle yaptığı çalışmalardan olumlu sonuç alınmasının sırrı rehabilitasyonla psikanalizin birlikte yürütülmesidir. Mukavemetler kırılıp şuuraltına inildikçe meydana çıkan complexleri doğuran olay ve inanışlar, hasta tarafından yerine göre sıkıntı, yerine göre heyecanla yaşanmış, resimler bu hissi uzatan veya konsantre eden birer âmil teşkil etmiştir.

Psikiyatrik rehabilitasyondan şunu anlıyoruz ki, tıpkı resim yapmak gibi, kitap yazmak, artist hele baş artist olmak, seyahate çıkmak, jimnastik veya çeşitli sporlarla vücut geliştirmek akla uygun görünen birer rehabilitasyon telâkki edilebilir. Ancak bütün bu araçları kullanırken, hastanın şuuraltı dünyasını bilmek, ona ve meydana çıkan ruhî komplekslere göre, bir rehabilitasyon aracı seçmek zorundayız. Hastaları, güney sahillerinde dinlendirmek, veya Avrupa seyahati tavsiye etmek yerine, onları seyahatten alıkoyan kompleksin eve, baba veya anaya bağlılık olduğunu tesbit etmek, çocukluğa fikse olmuş hasta için ana kucağının hâlâ bir shelter (koruyucu), bir sığınak teşkil ettiğini göstermek ve yaşatmak, bundan bağlarını çözerek hastayı bağımsız hale getirmek, gerçek anlamda şifaya kavuşturmak demektir.

Ve yine inferiotoritesi olan bir hastanın, kabiliyet ve cesaretini geliştirerek, öğrenciyi öğretmen, işçiyi patron, kiracıyı ev sahibi ve yolcuyu direksiyon kullanan arabalı durumuna getirmek, bizim de inandığımız tatbik ettiğimiz ego kalkınması ve rehabilitasyon metodudur. Ancak hastalarımız olmuştur ki, bunların ne köşk maliki olması ne firma sahibi olması ve ne de kendine ilim veya san'at pâyeleri verilmiş bulunması inferiorite kompleksleri üzerinde olumlu bir etki yapmamış; hastalıklarını iyi etmemiştir. Buna mukabil psiko-analizle inferioritesinin nedenlerini gören, yaşıyan

bir hastamızın satın aldığı cins bir köpek «hükmedilen yerine hükmeden» ruh haleti yaşamasını sağlamak suretiyle tedavide yardımcı rol oynamış; ruhî sebebe bağlı başağrılarının geçmesi sebeplerinden biri olmuştur.

Klinik hayatımızda sık rastladığımız yanlış bir tutum, seksüel problem hattâ empotansını tesbit ettikleri kimselere ana-babaların, hattâ meslektaşlarımızın yaptığı evlenme, eğer evli ise hamile kalıp çocuk sahibi olma tavsiyeleridir. Burada evliliğe bir rehabilitasyon, bir tedavi yolu, yani tedavi aracı gözüyle bakılmaktadır. Bazılarının görüşüne nazaran, evlilik müessesesi, delikanlıyı, profesyonel kadının dezonore eden soğuk muamelesinden kurtaracak ve masum meşru kızın şefkati, seks kabiliyetini tahrik eden bir vasıta olarak kullanılacaktır. Halbuki, vak'aların büyük çoğunluğunda teşebbüs, olumsuz sonuç vermekte ve empotant hastanın duyduğu inferiorite ve tereddüt, iffetli ve seviyeli eş karşısında daha da belirli bir mahiyet kazanmaktadır.

Bu teşebbüs, hastalara bir realite şamarı gibi çarpmaktadır.

Halbuki seksüel empotansın sebepleri de mazideki şokan hâdiselerde yatmakta; çocukluğa fikse olmaktan başka bir mânâ taşımamaktadır. Evlenmeyi bir rehabilitasyon olarak kullanmadan önce, psikanaliz aracılığıyle empotansı yapan kompleksleri arayıp bulmak ve hastayı onların baskısından kurtarmak icap edecektir. Evlenme, ancak bu yapıldıktan, yani hasta kendini kudret ve yeterliliğini, analizin aynasında tanıdıktan, bir seks ve üreme hevesi duyduktan sonraki tatbikat safhasında bir rehabilitasyon olarak kullanılmak gerekir.

Rehabilitasyona, mekanik bir gözle, halterde adale geliştiren âletler, sikletler misali ruhu geliştiren bir araç gözüyle bakmamalı; hastalığı yapan âmilleri meydana çıkararak, o âmillerin «complekslerin» tatmini sadedinde yardımcı bir araç olarak kullanmalıdır. Bir başka deyimle, rehabilitasyon, psikanaliz tedavisine paralel olarak uygulanmalıdır.

Avâre Gençlik!..

GENÇLERİN boş zamanı çoktur. Tahsilin uzaması ve yılın yarı zamanı üniversitelerin ve okulların kapalı kalması gibi nedenler yüzünden gençlerimiz hayatta çalışamıyorlar. Onların boş zamanlarını doldurmak, memlekete ve kendilerine yararlı kılmak, onların kendilerine güvenç ve inançlarını artırmak için ne yapıyoruz? Amerika'da sosyoloji araştırmacılığı ve öğretmenliği yapan arkadaşımızın bu çok önemli konu üzerindeki yazısının uyarıcı olmasını temenni ederiz...

Yazan: Belkis Halim VASSAF

BUGÜN bütün yeryüzünde gençlik tarih boyunca görülmemiş derecede bir kaynayış, memnuniyetsizlik göstermekte ve özellikle Batı memleketlerinde suç işleyen çocuk ve gençlerin sayısı artmış ve artmakta bulunmaktadır. Yine tarihin hiç bir devrinde gençlik ve problemleri toplumun dikkatini bugünkü kadar çekmemiştir. Birleşik Amerika Devletlerinni çözmeye uğraştığı söylenen yedi büyük problem arasında gençlik de yer almaktadır.

Gençlerin bu huzursuzluğunun, kaynaşmasının sebebi nedir? Ve gidiş nasıl bir düzene sokulabilir? Bu iki sorunun cevabı şüphesiz ki, toplumdan topluma değişecek, farklı olacaktır.

Bugünkü dış dünya, toplum yaşama şartları bazı yerlerde daha çabuk, bazı yerlerde daha yavaş olmakla beraber, her yerde şimdiye kadar görülmemiş bir hızla değişmektedir. Fakat iç dünyamızın, görüş ve davranışlarımızın değişmesi o kadar çabuk olamıyor, ve dış dünyada olup bitenlere ayak uyduramıyor; geride kalıyor. Hele muayyen görüşlere, yaşayışa alışmış olan yetişkinlerin ruhî hallerini, iç dünyalarını değiştirmeleri daha uzun sürüyor ve bazen mümkün bile olamıyor. İç âlemle dış âlem arasındaki mesafe gittikçe uzuyor. Biz kovaladıkça o kaçıyor. Rahat ve huzur içinde yaşayabilmemiz genç, ihtiyar hepimiz aradaki mesafeyi kısaltmaya uğraşmakta ve "zamana uymıya" çalışmaktayız.

Değil dünyada, fakat dünyaya göre pek yavaş ilerleyen gelişmemiş ülkeler arasında sayılan memleketlerde bile, son birkaç kuşak içinde yer alan politik, ekonomik ve sosyal değişikliklerin hepimizde ve hele gençlerde istikrarsızlık yaratmamasına imkân yoktur. Sosyal değişiklikler ne kadar çabuk olursa, sosyal nizamın ahengi de o kadar bozulur, ve değer yargıları sarsılır. Bir toplum olarak bugün neye inanıyoruz? Kıymet ölçülerimiz nelerdir? Çocuklarımıza evlerimizde, okullarımızda neler öğretiyoruz? Önlerine hangi idealleri veriyoruz? Kime, hangi millî veya milletlerarası kahramanları benimsemelerini, taklit etmelerini, kime ulaşıp yetişmelerini istiyoruz? Atatürk'ü bile yere vuranlar, heykelini kıranlar olmuştur içimizde. Ahlâk kurallarımız nedir?

Tanıdığım bir iş adamı esasen bozuk olan ticaret ahlâkının hiç kalmadığından şikâyet ediyordu. Dine inanan bir dünya içerisinde yaşıyoruz. Batı Avrupa'da halkın % 35 inin, Amerika'da ise % 65 inin kiliseye gittiği söyleniyor. Bizim dinî inançlarımız —safsata, prejüje, bâtıl inançlar değil— gerçek akidelerimiz nedir? Çocuklarımıza bu hususta neler öğretiyoruz?

Gençlik üzerinde kıymet hükümlerimizdeki bu karışıklığın etkisinin derinliğini kavrayabiliyor muyuz? Amerika'da Hipi hareketinin bugünkü kıymet hükümlerine bir isyan, bir ayak direnme olduğunu kabul edenler var.

Şunu da unutmamalıdır ki, gençler yetişirken yalnız topluma ve toplumda olan değişikliklere değil, aynı zamanda kendi bünyelerinde normal olarak yer alan değişikliklere de ayak uydurmak zorundadırlar. Kendilerinin kim olduğunu anlamak, kendilerini bulmak, kendi kabiliyetlerini ölçmek, bağımsızlıklarını kazanmak, ve delikanlılar kendi erkeklerini ispat etmek ve ona inanmak isterler. Gençlik bir taraftan bünyesindeki bu değişikliklere alışmaya, kendini bulmaya uğraşırken, bir taraftan da kendi iç âlemi ile dış âlem arasındaki mesafeyi kısaltmaya ve ona yetinmeye çalışmaktadır. Gençliğe bu gayretlerinde kim önderlik edecek?

ÖTEDEN beri bu iş yetişkinlerin üstüne düşen bir işti. Onlar gençlere nasihat eder ve yol gösterirdi. Fakat dış âlemde olan değişiklikler yalnız iç âlemimizle arasındaki mesafeyi uzatmakla kalmamış; gençlerle yetişkinlerin arasını da her zamankinden daha fazla açmış, ve büyüklerin gençlere ulaşmasını daha da zorlaştırmıştır. Bunlardan başka bugün sinema, radyo, televizyon (bizden başka her yerde),ilâncılık, her türlü yayınevlerinin içine kadar sokulmuş, telefon, posta sisteminde yapılan ilerlemeler okumak yazmak öğrenenlerin sayısının kabarması haberleşmeyi artırmış; yollar, otomobil ve her çeşit taşıt araçlarıyle seyahatlerde artan kolaylık insanları birbirine daha yakınlaştırmış, onların dış dünyasını genişletmiştir. Bugün yetişmekte olan gençlerin oluşumuna (etraflarındaki büyüklerden fazla) bu genişleyen, büyüyen dış âleminin etkileri en büyük faktör olarak sayılabilir. Dünyanın her tarafından gelen bu seslerle her yerde gençliğin, yetişkinlerin kutsal saydığı kıymet hükümlerini sarstığı görülüyor. Hippi'leri, Amerika'nın materyalist felsefesinin doğurduğuna inananlar çoktur.

Bugün yetişmekte olan gençliğin tepkileri, eskiden olduğu gibi yalnız kendi dar çevresinden değil, global çevreden gelen etkilerin bir sonucudur. Memleketimizde endüstrileşme teşebbüsleri, köylerden şehirlere olan akın, aile yapısının değişmesi, okul ve öğretim anlayışımız, gençlerin yetişmesine etken olan sosyal değişikliklerden bazılarıdır.

Eskiden birisini methederken "aile terbiyesi var" derdik. Gençlerin kıymet hükümlerinin kristalleşmesinde büyük rolü olan ailenin değişmekte olduğunu görmekteyiz. Artık kaynanalı, kaynatalı, görümceli, damatlı, gelinli, halalı; teyzeli; amcalı; dayılı ailelerden uzaklaşmış veya uzaklaşmakta; ve yalnız karı - koca ve çocuklardan ibaret olan aileye doğru gitmekteyiz. Bu iki aile tipinin yetişmekte olan gençler üzerine yaptığı ve yapacağı sosyal etki elbette birbirinden farklıdır. Bizde aile, küçülmesine ve etkisinin değişmesine rağmen, başka toplumlardaki gibi çöküntü hailnde de-

Tevfik Fikret Komünist miydi ?

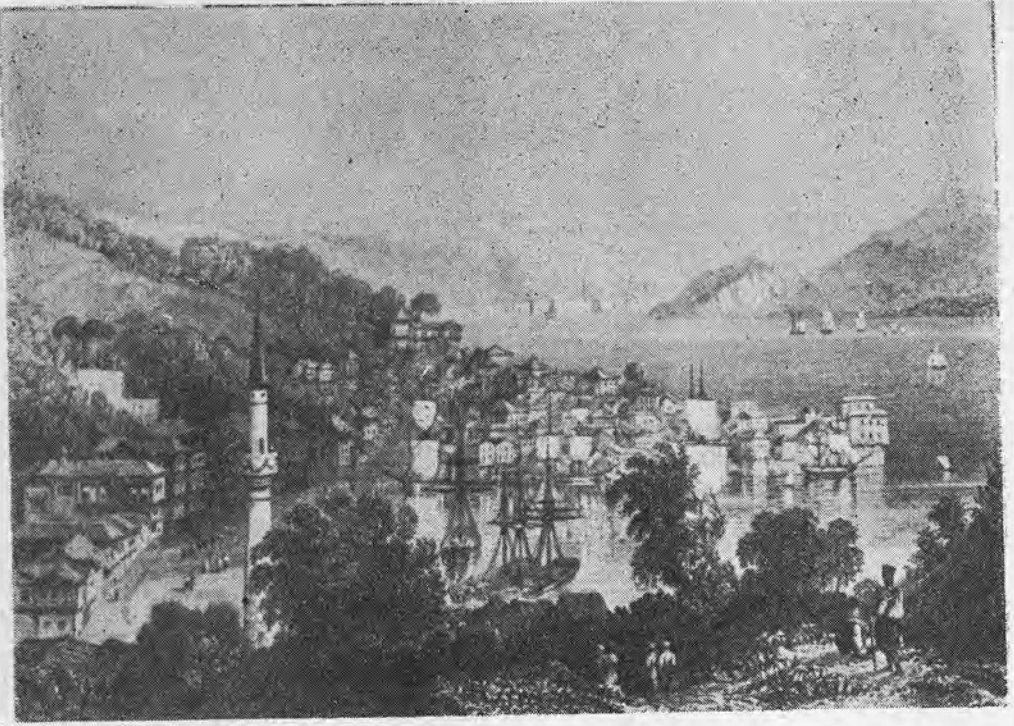
BÜYÜK Türk şâiri Tevfik Fikret'in 100. doğum yıldönümü dolayısiyle anma törenleri yapıldı; Fikret hakkında yazılar yazıldı; Onun şiirleri tekrar dile getirildi. Şiirlerinden Fikreti komünist bir şâir, Nazım Hikmet'in bir öncüsü gibi gösterenler de oldu, burjuva hürriyetçisi gibi tanıtanlar da çıktı. Bunlar Fikret'in sanatına kaynak olan ilhamlarının milletinden geldiğine, onun dert ve ıstıraplarının tutuşturduğu alevle yaşadığına alâmet; ululuğuna misal... Düz ovalara değil, dağlara benzer bu gibi adamlar... Zirvesine ulaşılmadan anlaşılmaz. Nitekim Fikret, hayatında da anlaşılamayan adamdı. «Ne Rab, ne ibad» dediği için vaktiyle din düşmanı ilân edildiği gibi, «Vatanım ruyi zemin, milletim nev'i beşer» dediği için de komünist diyenler çıktı. 100. yılı dolayısiyle yapılan anma töreni dolayısiyle şimdi O'nun hakkında aynı şeyler söyleniyorsa, Fikret'i hâlâ anlamamışız demektir.

ğildir, ve henüz çocuk ve genç üzerindeki kontrolünü kaybetmemiştir. İstediğimiz, ve yeteri kadar olmasa bile, okula giden çocuklarımızın ve bilhassa yüksek öğrenim yapan ve yapmak isteyen, okumak için ailesinden uzaklaşan, şehirlere taşınan gençlerimizin sayısının günden güne kabarması da, onların yetişmelerinde ailenin rolünü değiştiren ve belki de etkisini azaltan faktörlerdendir. Bugünkü toplumda gençliğin kendini bulması, sosyal olgunluğa varması ancak ailenin çevresi dışına çıkmasiyle mümkün olabiliyor.

BUGÜNKÜ sosyal bünyemizde çocukların çalışmalarının yasak olması, öğrenim zamanının uzaması, okullarımızın, Üniversitelerimizin yaz aylarında kapılarına kilit asmaları, çocukluk ve gençlik çağlarını uzatmış, boş zamanı artırmış ve onları daha uzun yıllar için sadece tüketici durumuna koymuştur. Buna, askerliğini yapmamış gençlerimizin'de devamlı bir işe sarılamamaları halini de katabiliriz. Okulu kapalı, başka hiç bir işte çalışma fırsatı verilmeyen, başka hiç bir faaliyete davet edilmeyen gençlerimize öğrenici rolünü kabullenmekten başka bir şey düşmüyor. Bu yüzden birçokları belki de "işe yaramazlık" duygusuna kapılmaktadırlar. Gençlerimizin bu boş vakitlerini doldurmak, kendilerine, keselerine, hem de memlekete yararlı olmak ve onların kendilerine inanç ve güvenlerini artırmak için, yetişkinler ve toplum onlara ne hazırlıyor? Ne gibi fırsatlar veriyor ve ne yapıyor?

Delikanlı dediğimiz gençlerimizin taşan enerjilerini harcayacak, atılganlıklarını destekleyecek ve olumlu sonuçlara doğru çevirecek bir saha gösteriyor muyuz? Şartları hazırlıyor muyuz? Gençliğin bu en kıymetli kaynaklarından toplumun faydalanmasını sağlamak için ne yapıyoruz? Onları toplumun içerisine karıştırmıyor, toplum içinde toplum dışı tutuyoruz. Toplum içinde başarı duyusu tatmalarına fırsat vermiyoruz ve onlardan derslerine çalışmak, hazırlanmaktan başka bir şey beklemiyoruz. Sadece ders hazırlamak, sınıflara girip çıkmak, bilgi toparlamak, onların kaynayan kanını tatmin etmeye, ileride toplumun içinde alacakları sorumluluğu karşılamaya yetişir mi? Onlara erkekliklerini duyurmak, tüketici olmaktan kurtarmak, toplumun içinde sorumlu bir rol almak için ne gibi kapılar açıyoruz?

Sosyal, politik ve ekonomik bünyemizde olan değişiklikler yüzünden yetişkinlerle gençlerin birbirleriyle olan münasebetlerine, artık öteden beri alışık olduğumuz gözle bakamayız, ve o yoldan yürüyemeyiz. Toplum içinde gençliğe lâyık olduğu yeri verebilmek için teşkilâta ihtiyaç var... Bunu Rusya'da, faşist İtalya'da ve Nazi Almanya'sında olduğu gibi hükûmetten beklenmemelidir. Bu teşkilâtı hükûmetin ister istemez taraf tutan etkisinden uzak olmalı, demokratik prensiplere dayanarak halktan doğmalıdır. Bu da kendi içimizdeki genç veya yetişkin bütün aydınlarımıza ve bu ihtiyacı duyan ve görenlere düşen bir vazifedir.

İstanbul Esnafı

II

İSTANBUL'un eski Müslüman - Türk esnafının ahlâkı — Peştemal Kuşatma ve Çırak Çıkarma Merasimi.

Yazan: Reşat Ekrem KOÇU

İstanbul'un Eski Müslüman Esnafının Ahlâkı

ESKİ esnaf şeyhlerinin tekke şeyhleri ile karıştırılmamasını söylemiştik. Fakat eski teşkilâtı içinde esnafın dinî tarikatlarla yakın münasebeti vardı. *Ustalar, kalfalar bir şeyh tarafından irşâd edilir; onlar da çıraklarını o irşâda göre terbiye ederlerdi. Bu tesir altında eski İstanbul esnafında doğruluk ve kazanç hakkına kanaat iki büyük meziyet olarak yerleşmişti. Zanaat ehli imalâtını istenilen, aranılan evsafta yapar ticaret ehli de tartı ve ölçüde hilesiz ve ancak meşrû kârını alarak satardı. Yüz yıllar boyunca esnaf arasından bu ahlâk prensiplerine riayet etmeyenler elbet ki çıkmıştır. O gibiler de her esnaf*

zümresinde evvelâ kendi loncaları tarafından hükümete ihbar edilir, tâkib olunur ve cezalandırılırdı. Ünlü Fransız coğrafiya bilgini Elisée Reclus (1830-1905) «Géographie Universelle = Cihan Coğrafiyası» büyük ve çok meşhur eserinde: «Türkün faziletleri o kadar büyüktür ki, hattâ kendisine ihanet eder. Namuslu, sözüne sadık olduğundan borcunu ödeyebilmek için son derece çalışır. Hıristiyan tefeciler de bundan istifade ederek ona ömrünün sonuna kadar esir edecek ikrazlarda bulunurlar. Türk hiç bir zaman aldatmaz, o kadar namuslu ve doğrudur ki aynı işi yapan dükkân komşuları rumlar, Suriyeliler, İranlılar ve Ermeniler Türklerin bu iç saflığı ile alay ederler, onları acınacak bulurlar...» (O.N. Ergin - Mecellei Umûri Belediye.

Büyük İtalyan edibi Edmondo de Amicis de (1846—1908) İstanbul seyyahatnâmesinde İstanbul esnafından bahsederken şunları yazıyor: «... Rum, müşteriye seslenip çağırır; eliyle koluyla işaretler yaparak dâvet eder; Ermeni, biraz daha temkinlidir; Yahudi, malını kulağa fısıldayarak arz eder. Türke gelince, sessiz, müşterisini sadece bakışlariyle çağırır. Bir Türke, söylediği fiat için, sakın bir az aşağı olmaz mı diye pazarlığa girişmeyin; bunu kendisine hakaret sayar ve: —Ben hırsız mıyım ki önce sizden hakkım olmayan fahiş bir para isteyeyim ve sonra pazarlığa girişeyim!...» der.

Yine Osman Nuri Ergin yazıyor:

«Benim de feyz aldığım Darüşşafaka mezunlarından köprü mühendisi Ethem, ikmali tahsil için İngiltere'ye gitmişti. Onun naklettiğine göre Birmingam şehrinin Ticaret Odasında bir duvarda şu yazı asılıymış: *«Hakikî Türklerle her hangi surette olursa olsun istediğiniz ticareti yapabilirsiniz; fakat şarkın rumları ile ermenilerinden katiyen sakınınız...»*

İstanbul Kadılığı sicil defterlerinde eski İstanbul esnafının ahlâk nizamı üzerine güzel örnekler kayıtlıdır:

«Dokumacı esnafı kethüdâsı ve yiğitbaşısı ve ihtiyarları mahkemeye gelerek Perdahcılar Hanındaki ipekçi Nikoli veledi Mavridi'nin evsafı bozuk bez dokuyup sattığından şikâyette bulunmuşlar. Nikoli mahkemeye celb olunup suçunu itiraf etmiş, bundan böyle evsafı bozuk dokumayacağını taahhüd etmiş, dükkânında böyle bez çıkarsa cezasına razı olduğunu söylemiştir. Dokumacı esnafı da şikâyetlerini şimdilik geri almışlardır.»(H.1206,M.1792).

Büyük Yeni Han
(Allom Gravürü'nden)

«Kılıççı esnafının kethüdâsı ve yiğitbaşısı ve sair ustaları mahkemeye gelerek kılıççı esnafından Hüseyin bin Hasanın sakız ağacından yaptığı kılıç kabzalarını siyaha boyayarak abanoz kabzalı kılıç diye sattığını ve müşterileri aldattığını şikâyet etmişler, Hüseyinin suçu sabit görülmüş, kılıççı esnaflığından ihrac edilmiştir...» (H. 1138, M. 1726).

Esnafın bu gibi dikkati neticesidir ki hükümet, hak ve vazifeleri arasında bulunan murakabeyi her esnaf zümresinin kendisine terketmişti.

Eski esnafımızda en büyük ahlâk zaafı, sanat sırrı üstündeki kıskançlığı olmuştur, El ile işlenen zanaatlarda uzun tecrübeler-

le elde ettikleri ince, büyük hünerleri namlı ustalardan çoğu sanat sırrı olarak saklamış; en sadık kalfasına, hattâ öz evlâdına bile öğretmeden kendisiyle birlikte götürmüştür. Bunun acı ve ibret verici bir misalini Ebüzziya Tevfik Beyin Rodos Zındanı hâtıraları arasında okuyoruz:

Derviş Ali adında bir terlikçi ustası sokakta kimsesiz kalmış Riza adında zekî ve çok güzel bir çoğuğu evine almış. Oğlancık, bekâr hayatı süren Derviş Ali'nin uşağı olmuş; hâmisi terlikçilik sanatını öğretmeden işi onun çalışmasına bakarak öğrenmiş. Bir gün Derviş Ali bir iş için evden ayrıldığında Riza onun yarım bıraktığı bir çift terliği, ustasının işinden farksız olarak dikip tamamlamış ve takdir görme ümidi ile Derviş Ali'yi heyecanla beklemiş. Terlikçi gelmiş, terlikleri görmüş:

— Bugün buraya kim geldi?... diye sormuş.

— Kimse gelmedi.

— Bunları kim dikti?

— Ben!

Bir kesilmiş terlik teki vermiş ve:

—Al şu tığı iğneyi eline, gözümün önünde dik de göreyim!... demiş.

Oğlan süratle ve mükemmelen dikmeye başlayınca:

— Peki... inandım, bırak demiş.

Ve ertesi sabah:

— Ben bir şeyi istersem öğretirim, sen istemediğim halde bu sanatı bakarak öğrendin; hattâ usta olmuşsun; iki usta bir arada işlemez!... diyerek oğlancığı aldığı sokağa atmış.

Bu zekî ve güzel çocuk, önce hamam külhanlarına düşüp külhanbeyi, sonra da yaman bir kalpazan olmuş ve müebbed kürek zecası ile Rodos Zindanına atılmış. Çok acıdır.

Eski esnafta görülen meziyetlerden biri çırağın kalfasına, kalfanın ustasına, ustanın da loncası ihtiyarlarına kesin, sonsuz itaatıdır. Zaten eski toplum hayatı terbiyemizde bir çocuğun mektebte muallime, dükkânda ustaya teslim edilirken: «Eti senin, kemiği benim» denilirdi.

Çırak çocuğun içtimaî mevkii ne kadar yüksek olursa olsun o mevki hoca ve usta önünde hiçe inerdi. Evliya Çelebi'nin naklettiği şu fıkra hakikat olmasa bile, eski esnaf hayatında bir terbiye örneği olarak çok şirindir:

«Kuyumcular esnafına şöhret veren Birinci Sultan Selim ile oğlu Kanunî Sultan Süleyman'dır. Çünkü bu iki padişah kuyumculuk tahsil etmişlerdi. İstanbul'da Unkapanı'nın iç yüzünde Kostantin adında bir rum kuyumcu vardı, ki Sultan Süleyman'ın ustasıydı. Birgün Kostantin çırağı şehzâdeye kızmız; «sana bin değnek vuracağım» diye yemin etmiş. Şehzâdenin anası Sultan Süleyman'ın suçunu af ettirmek için Kostantin'e bin altın göndermiş; usta da bu altınları alıp ondan saç teli kadar ince beyaz tel çektirmiş ve Sultan Süleyman'ı falakaya yatırarak çıplak ayaklarının tabanlarına iki defa vurarak yemininden kurtulmuş...»

İtaatsizliği veya herhangi bir suçu görülen çıraklar ustası tarafından loncaya şikâyet edilir; ve çırak oğlana loncada falaka dayağı atılırdı. Suç ağırsa dayak da pek yaman olur. Oğlan dayaktan sonra da yola gelmezse meslekten atılırdı.

Esnafda bu tiaat, esnaf çıraklarının ve kalfalarının yeniçeri taslakçısı olmasından sonra bozulmuştur. İleride anlatacağız.

Esnafın sekir verici içkiler kullanması da en büyük kusurlardan, esnaflığa asla yakışmayan hallerden bilinirdi. İçki içen, beş vakit namazda ihmali görülen çırak ve kalfalar tembih ile uslanmazlarsa, lonca kararı ile işten derhal atılırlardı. Esnafın arasında ayyaşlığın yayılması da yeniçeri taslakçılığı ile başlamıştır. Yine o zamandan sonradır ki esnaf çırakları ve kalfaları arasında okur yazarların sayısı hemen hiçe inmiştir. **Esnaf çıraklarının okutulması yeniçeri ocağının kaldırılmasından, 1826 dan sonra İkinci Mahmud tarafından ele alınmıştır.**

Peştemal Kuşatma ve Çırak Çıkarma Merasimi

TANZİMATTAN önceki esnaf hayatında bir zanaata, işe intisab eden çırak çocuğun, delikanlının, o zanaat, iş için kabul edilmiş çıraklık müddetini tamamlayarak kalfasının ve ustasının tensibi ile aynı zanaata mensup bir heyet huzurunda meslekî bir imtihanla, zamanımızın diploması yerine beline bir peştemal kuşa-

tılırdı. Peştemal kuşanan çırak oğlan kalfa olur, o zanaatın, işin loncasında kayıtlı esnafından sayılır idi.

Esnaflık Gedik usulü ile sınırlanmış olduğuna göre, müstakil dükkân sahibi usta olması bir dükkân gediğinin mahlûle çıkmasına kalırdı.

Biar kalfa, ya vâris bırakmadan ölen ustasının yerine, yahut aynı zanaat, iş üzerinde diğer bir ustanın ölümü üzerine, mensub olduğu lonca erkânınca ustalığa lâyık görülürse ikinci defa olarak bir de ustalık peştemalı kuşanırdı. Esnaf arasında bu ustalık peştemalı kuşatma merasimine «Çırak Çıkarma» denilirdi.

Çırak çıkarılan, yani dükkân sahibi olan kalfa da peştemal kuşanır iken, islâmî akide ve geleneklere dayanan esnaflık ahlâk ve terbiyesinden bir imtihan verir, bu vesile ile bir nevi tarikat ayinine benzeyen merasim yapılırdı.

Tanzimattan önceki devirde her müslüman esnaf zümresinin, kadim hâtıralara dayanarak dinî bir tarikat ile yakın münasebetleri vardı. İslâmî esnaf teşkilâtı, islâmî akide ve geleneklere dayanan esnaflık ahlâk ve terbiyesinin esaslraı, ve peştemal kuşanma, çırak çıkarma gibi merasim, bir nevi esnaf ilmihali diyebileceğimiz kitablarda tesbit edilmişdi ki, evvelce kaydettik, o kitaplara «Fütüvvetnâme» adı verilmiştir. Çırak çıkarma merasimindeki imtihan, işte bu Fütüvvetnâmelerdeki malûmat, bilgi üzerinden olurdu.

Esnaf peştemalını hamam peştemalından ayırdetmek için, müteassıp, titiz yazarların elinden çıkmış eski metinlerde, esnafa kuşatılan peştemal, aynı anlamda «Şed» kelimesi ile ifade edilmiştir. Fütüvvetnâmelerde de bu kelime kullanılmıştır.

Evliya Çelebi, Fütüvvetnâmeleirn kaydı ile kendi müşahedelerini birleştirerek çırağa Peştemal, Şed kuşanma merasimini şöylece anlatıyor:

«Evvelâ o esnaf zümresinin nakibi, şâkirdin (çırak) *sağ elini kendi sol eline alıp mecliste hazır* olanların huzurundan geçirip seccâdesinde oturan Pirin (şeyhin) önüne getirir ve:

— Esselâmü aleyküm yâ ehlüşşeria!...» der.

«Pîr de:

— Aleykümüsselâm yâ ehlüttarika vel mârifet vel hakikat!...» diyerek dört kapu selâmlarını ifa ederler (Dört kapu: Şeriat, Tarikat, Mârifet, Hakikat).

«Sonra şâkird besmele çekip geri geri giderek kapu yanına varır ve orada durur. Şâkirdin sağ tarafında nakib ve sol tarafında çavuş olduğu halde tekrar ortaya gelirler ve şâkird meclis huzurunda zanaatı, işi üzerine mârifetini (yaptığı bir eseri) arz eder. Makbûle geçerse meclisi teşkil edenler!...

— Bu zâti posta müstahak gördük. Allah mübarek eyleye!» der.

«Fatiha okunur. Allahu Ekber Allahu Ekber diyerek Peygamberimizin dört yâri aşkına zikredilir. Kerbelâ Şehidleri ve Oniki İmam yâd olunur. Nakib, yüzyetmiş tarikatın kurucularını teker teker yâd ederek ruhlarını şâd eder. Sonra Şâkirdi ustasına teslim eder.» Ustası da artık mânen evlâdı olan şâkirdini tekrar meydana getirerek kendi belindeki Şed'i (Peştemalı) şâkirdin beline bağlar. Sağ el sağ ele, iki baş parmakları dışarda kalmak üzere biat ve ahd ederler (sadakat yemini verirler). Sonra mecliste bulunanlardan biri «İnnellezine yebâyuuneke...» âyeti kerîmesini tilavet edip Fâtiha ile merasim bitmiş olur. Pîr şâkirdi önüne alır ve şu nasihatta bulunur:

— Ey oğul!... Evvelâ harama bakma, yalan söyleme, haram yeme, haram giyme, haram içme, ekmek tuz hakkına ihanet etme; ihtiyarları hor görme, uluların önünden gitme, sabretmesini bil, tahammül etmesini bil, bir şey koymadığın yere el uzatma, emanete ihanet etme, kanaat sahibi ol!... diyerek bu sözlerinin kulağında küpe olması için şâkirdin kulağını çekerek ensesine bir tokat atar, ve:

— Gaafil olma, gözünü aç, gün akşamlıdır!...» der.

Yine Evliya Çelebi, kalfayı çırak çıkarmada, dükkân sahibi usta yapmada bağlanan şed için, bunun ayrı bir tören olduğunu aydınlatmadan, belirtmeden şunları yazıyor:

«Ustanın şâkirdi (çırağı) beline bağladığı şedden gayri bir şed daha vardır. İpekden, kutnudan, sofdan bu ikinci şed şâkirdin (şâkird kelimesi burada artık çırak değil, kalfadır) beline değil, sağ koltuğu altından ve sol omuzu üstünden geçirilerek hamaylı tarzında bağlanır. Bu şed bağlan-

dığı zaman meclisde hazır bulunanlar:

— Yürü Allah yardımcın olsun postun mübarek olup kazancın helâl olsun! diye hayır dua ederler.

«Şâkird besmele çekerek kendi pîrinin, nakibinin, çavuşunun ve kethüdasının ve meclisde misafir olarak bulunan sair esnaf pirlerinin ve esnaf âmirlerinin ellerini öper, sonra arka arka yürüyüp kapudan edeble çıkar ve bu meclisde bulunanlar için bir ziyafet verir. Benim üstadlarımdan gördüğüm budur, Fütüvvetnâme de böyle yazar.»

Evliya Çelebinin ikinci şed tâbirinden şöyle bir mânâ çıkarmak mümkündür. İlk sahne bir çırağın peştemal kuşanma merasimi olmakla beraber, aynı tören kalfaya ustalık peştemalı kuşatılmasında tekrar edilerek de, fakat kalfaya ikinci bir şed, peştemal da hamaylı gibi bağlanmaktadır.

Evliya Çelebinin kullandığı «Post» kelimesi, dükkân, tezgâh, iş anlamındadır. Bir kalfa usta olurken Fütüvvetnâme ile verdiği imtihanda sorular ve cevaplar muayyen olup şunlardı:

— Eşrefi mahlûkat olan beni Âdemin ciddi Âdem Safiyullahdan Hâtemülenbiya efendimiz hazretlerine kadar peygamberler hangi sanatı işlediler?

— Hazreti Âdem ekinci ve çiftçi idi, Hazreti Şît kazzaz ve hallaç idi, Hazreti Hûd tüccar idi, Hazreti İbrahim Halep'te sütçü idi, Mekke-i Mükerrem'de Kâbe-i Muazzamayı yaparken mimar oldu, Hazreti İsmail avcı idi, Hazreti İshak çoban idi, Hazreti Yusuf zındanda günlerini bilmek için saat yapardı, Zülfükül Peygamber ekmekçi idi, Üzeyir Peygamber bahçıvan idi, Hazreti İşmûil tercüman, Hazreti İlyas çulha idi, Hazreti Davud zırh, Hazreti Süleyman hurma yaprağından zenbil yapardı, Ermiya Peygamber cerrahdı, Hazreti Daniyal falcı idi, Hazreti Lokman hekimdi, Hazreti Yunus balıkçı idi, Hazreti Musa çobandı. Hazreti İsa seyyahdı; Mefhari Mevcudat efendimiz de mücahidi fi sebilillâhdı.

— Sanat sahibi olmak için ne lâzımdır?

— Söz sahibi ve şed sahibi olmak lâzımdır...

— Söz kimden kaldı?

— Efendimiz Muhammed Mustafa'dan kaldı...

— Şed kimden kaldı?

— On kişiden kaldı: Hazreti Âdem cennetten çıkınca melâiklerden utanıp edeb yerine incir yaprağı kuşandı, ikinci Hazreti İbrahim Kâbeyi yaparken şed kuşandı, üçüncüsü Nuh Peygamberdir ki gemi yaparken kuşandı, dördüncüsü efendimizdir ki Mirâç gecesi şed kuşandı, beşinciden onuncuya kadar Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Ali, Hazreti Hamza; Hazreti Halid bin Velid, peygamberden mezun olup şed kuşandılar...

— Şedin mânâsı nedir?

— Şeytani nefis ile daim mücadele edip vesveseden kurtulmadır...

— Sanat karındaşlığı kimden kaldı?

— Hazreti Âdemden kaldı ki Cebrail Aleyhisselâm ile karındaş oldular.

— Dört kapu selâmı nedir?

— Şeriat, Tarikat, Hakikat, Marifettir.

— Marifet nedir?

— Kendi nefsindeki eksikliği bilmektir.

— Bunu bilmeyenin kazandığı para ne olur?

— Haram olur...

Evliya Çelebi kaydetmiyor, Fütüvvetnâmelerde yazılıdır; çırak oğlan kalfalık imtihanında meclis huzuruna mutlaka yalın ayakla çıkardı. Eşiği atlamadan yüksek sesle şu kıt'ayı söylerdi:

Eşiğinde komuşum ben cânü ser
Tâ vücudum ola safi hem çü zer
Eşiğinde hâcetim budur benim
Kim kılasın ben fakire bir nazer

Sonra eşiği, önce sağ ayağını atarak atlardı, ve:

Selâmü aleyküm ey erenler
Ki dünya varlığını terk edenler.

derdi. El öpmek üzere Pîrin (Şeyhin) önüne vardığı zaman da şu kıt'ayı söylerdi:

Şem'i tevfiki hidayetdir yüzün
Sureti Hakdan işaretir yüzün
Ehli tevhîde beşarettir yüzün
Haccü ihrâmü ziyarettir yüzün

Bu merasim esnaflığın Tariki Fütüvvet-Hirfetler devrine âiddir. Hiç bir kayıd olmamakla beraber Loncalar devrinde terk edilmiş olduğunu zan ediyoruz.

GELECEK YAZI:

Esnafın Mesîre Eğlenceleri
Esnaf Nizâmı
Ordu Esnafı, Esnaf ve Yeniçerilik...

Bugünkü Almanya

Dr. İlhami MASAR

1— Almanlar Amerikanlaşıyor

Bu memlekete her gelişimde insanları daha amerikanlaşmış buluyorum: Öğrenciliğim zamanındaki ağırbaşlı Noel şarkıları ve Noel şenlikleri bir tarafa bırakılmış, Amerikan Noel müziği çalınıyor ve televizyonda danslar gösteriliyor.

Herhalde Almanya'da yüzbinlerce Amerikan askeri bulunduğu için olsa gerek, Almanlar bütün diğer memleketlerden daha fazla Denizaşırı dostlarımızın âdetlerini benimsemişler! Bunların başında israf geliyor. Bir dostum ev taşınırken eski elbise dolabını, güzel radyosunu ve birçok bizim seve seve satın alacağımız ufak tefek eşyasını, nakliye parası değmez diye olduğu yerde bıraktı; koca bir jambon parçasını, zaten iki günlük diye, çöp tenekesine attı. Yirmi sene evvel 250 gr. kahve için deli gibi sevinen Almanların bu âdetlerini kavramak bana güç geliyor.

Ekonomideki 1966 - 1967 durgunluğu hemen hemen atlatılmış; Noelde rekor derecesinde hediyelik mal satılmış. Fiatlar her sene yükseliyor. 10-15 sene evveline nazaran iki misline çıkmış. Öğrenciler bile lokantalarda beş mark (15 lira!) dan aşağı yemek yiyemiyorlar. Oda ve pansiyon fiyatları da ona göre!...

2— Siyasal Partiler

Memleketin iki büyük partisi, Hıristiyan Sosyal Birliği (CAV - CSU) ve Sosyalistler (SPA) memleketi bir koalisyon hükûmeti ile idare ettiklerinden beri, üçüncü parti, Serbest Demokratlar boyuna rey kaybediyorlar; şimdi biri aşırı sağcı, diğeri aşırı solcu iki parti 1969 parlâmento seçimlerinde, parlâmentoya girmek için çaba sarfediyorlar. Bunu, anayasaya göre ancak umum oy sayısının yüzde beşini alan partiler başarabiliyorlar.

Adolph Thalden'in aşırı sağcı (NFB) partisi bütün sağcı elemanları içine alacak bir çorba olmuş. Eyalet seçimlerinde mahallî oyların yüzde beşinden fazlasını elde ederek eyalet meclislerine zaten girmiş olan bu parti 1969 parlâmentosuna elli mebus sokmak istiyor.

İşte partinin sloganlarından bazıları: Almanya Almanlara! — Tarihî Alman toprakları iade edilmelidir! — Milletimiz ecnebilerin tesiri altında karakterini kaybediyor! — Biz siyaset askerleriyiz. Kendimiz için bir şey istemiyoruz! — Morali düşük gençlik kontrol altına alınmalıdır! — Irz düşmanları hadım edilmelidir! — Kalblerde yine Allah korkusu yer almalıdır!

Böyle kulağa hoş gelen, fakat esasında ırkçı ve irticacı sloganlarla parti, çok şey kazanmayı ümit ediyor.

Bu aşırı sağcı parti yanında, yine demokrasiyi yıkmak gayesi gizli bırakılan bir "Demokrat sol" partisi kurulmak isteniyor. Bu teşekkül daha "NFD" gibi kuvvetlenmemiştir. 1969 seçimlerinde parlâmentoya girme şansları da küçük görülüyor. Almanya'da komünist partisi kurmak yasaktır. Bu sebepten dolayı Sosyalist Partisine (SPD) girmiş olan fakat partinin koalisyona girmesinden gayrimemnun olan sol kanat mensupları, Rus dostluğu eğilimli sulh dostları, anti Vietnamcılar gibi cemiyetlerin azaları, daima kaynaşma halinde olan bazı yüksek tahsil gençleri, bu partinin çekirdeğini teşkil ediyorlar.

Bakalım aşırı sağ ile aşırı sol 1933 de olduğu gibi Alman demokrasisini yıkabi-

lecek mi? Bir ekonomik kriz gelmediği müddetçe bu pek mümkün görülmüyor.

3— Kıbrıs Meselesi

Kıbrıs meselesini, Almanlar maalesef anlamamışlar. Birçokları Kıbrıs'tan hâlâ haçlı şövalyelerin adası diye bahsediyorlar, hıristiyan çoğunluğu olan adayı Türklerin saptetmek istedikleri sloganı dillerde dönüyor.

Almanların aklı başında olan çoğunluğu hâlâ çok dindar! Noelde kiliseler doldu, taştı. Mürteci eğilimli gazeteler sık sık İslâm birliğinden bahsediyorlar ve bir hıristiyan ileri karakolu telâkki ettikleri Kıbrıs'taki Türklerin problemleri ile pek alâkadar olmuyorlar.

Aklı başında olan basın, Türkler Avrupa'ya karşı düşmanca hareket etmezler, sözünü daima tekrar ediyorlar ama, Kıbrıs olayları, onları da sinirlendiriyor.

Geçenlerde, bir cemiyette, siz İtalyan Güney Tirol'daki Almanca konuşan azınlık ile alâkadar oluyorsunuz da bizim milletlerarası anlaşmalara dayanan tutumumuzu neden hoş görmüyorsunuz dediğim zaman, seslerini çıkaramadılar.

4— Arap - İsrail Problemi

Almanlar bundan 2-3 sene evveline kadar Araplara karşı sempati duyarlardı... Mısır Başkanı, lüzumsuz tecavüzkâr hareketlerle bu sempatiyi maalesef öldürmüştür. Almanlar gülünç buluyorlar. Süveyş Kanalının kapalı kalmasına rağmen, Batı dünyasında işlerin yolunda gitmesinden memnunluk duyuyorlar. Kudüs'ün İslâmların elinden çıkmasına üzülene burada tesadüf etmedim. Ürdün Kralı Majeste Hüseyin'e karşı herkesin hâlâ sempatisi var ama, bu Cemal Abdülnasır'a karşı olan igbirarı karşılayamıyor. Mısır Başkanı çok kalp kırmıştır. İsrail'e karşı, toprak bütünlüğü, mülteciler meselesi gibi haklı dâvalarda, taraftar kazanmak için çok çalışması lâzımdır.

5— Bir Kitabın Tepkileri

Bilmem okuyucularım arasında Fransız yazarı "Servan Schreiber"in "Le défi américain" isimli kitabını okuyan var mıdır? Kitapta kısacası şu görüş ortaya atılıyor:

"Endüstri, bina duvarları ve makinalar, demek değildir. Sanayii devletleştiren gelişmemiş memleketler bu hakikatı çoktan anlamışlardır. Bilgisiz idare edilen fabrikalar pahalı ve fena istihsal ettiklerinden dolayı milleti zenginleştirmezler, bilâkis fakirleştirirler. Bugün araştırma ve bilgi Amerika'da toplanmıştır. Her milletin en iyi elemanları da Amerika'ya gidiyor."

Bu sözlerin mânâsı şu olabilir: Bugüne kadar kapital işçiyi kullanmıştı, bundan sonra araştırma bilgisi kapital ve sanayii bir işçi gibi kullanacak ve işin kaymağını alacaktır.

Servan Schreibere göre Amerikalılar "Know how" (nasıl yapmalı) tezleri ile Avrupa sanayiini gittikçe daha fazla kontrolları altına almaktadırlar. Avrupalıların (Rusya dahil) akılları başlarına gelmezse 15-20 sene sonra, neokapitalizm de tarihe karışacak, bir yeni "neo" doğacak ve Amerikan hegemonyası bir hakikat olacaktır.

Bu vaziyet aklı başında olan Almanları da düşündürmeye başlamıştır.

Bu mesele tabiatiyle şimdilik bizi alakâdar etmez. Biz iyi kötü daha fabrika duvarları dikmek mecburiyetindeyiz!

6— Konsoloslarımız

Çağlayangil'i tebrik ederim. Verdiği sözü tuttu, eski Menemencioğlu okulu görüşü artık tarihe karışmaya başlamıştır. Konsoloslarımız Türk vatandaşını insan gibi kabul ediyorlar. Bu seyahatim esnasında Belgrad başkonsolosu bay Cengiz Yavuzcan ve Münich başkonsolosu bay Gündüz Tunçbilek'e işim düştü. İkisi de meselem ile alâkadar oldular ve bilhassa bana nezaketle muamele ettiler.

7— Bir Alman Darülâcezesi

Benim vaktiyle bir Alman kadın sekreterim vardı. Şimdi 75 yaşına varmış olduğundan Münich civarında bir "Altersheim — ihtiyarlar bakımevi"nde oturuyor. Müessese Hilton oteline benziyor. Odalarda her istediğin var, kalorifer, banyo, televizyon... Yemek listesine baktım; ağzımın suyu aktı. Kadının 200 mark ihtiyarlık maaşının üstüne devlet sosyal servisleri 150 mark ekleyerek kendisinin burada yaşamasını temin ediyorlarmış. Etraf çiçek

içindeydi. Okuyucularıma, bu yazıyı okuduktan sonra bir de bizim Darülâcezeyi ziyaret etmelerini tavsiye ederim.

8— Almanya'da Türkçe Radyo

Alman radyoları her gün saat 18.00 - 18.45 arası vatandaşlarımız için Türkçe yayın yapıyorlar. Memleket haberleri, alaturka müzik insana bu yabancı ülkede çok hoş geliyor.

Herhalde ramazan olsa gerek, radyo, iftar saati, Kadir gecesi, bayram namazının kılınacağı yerler hakkında uzun uzadıya neşriyat yaptı.

Ben dinin insanları uyutan bir vasıta olduğuna inananlardan değilim. Hele İstanbul sinemalarını dolduran haylaz gençleri gördükçe, bunların Allah korkusuna ihtiyaçları olduğuna inanıyorum. Fakat biz lâik bir devletiz. Resmi makamlar tarafından yürütülen bir radyo yayınında dinle alâkalı mevzuların çerçevesi daha dar olmalıdır. Almanya'daki Türkçe radyo yayınlarını dinlediğim zaman karşımda İslâm dini üzerine kurulmuş Suudî Arabistan radyosu var, zannettim!...

9— «Das Wahre Gesicht der Türkei» İsimli Kitabım

Zannederim ki Türkiyemiz hakkında Alman lisanı ile bir kitap yayınlayan ilk Türk benim. Kitabı İstanbul'da bastırdım ve baskı pek iyi olmadı, fakat kabı güzel oldu.

Kitapta biraz fazla bir cür'etle şu iddiaları ortaya atıyorum. Bunu yapmama sebep, memleketimiz hakkında yabancılar tarafından yazılan kitaplarda Anadolu çocuğunun kültürüne hemen hemen hiç yer verilmemesinin âdet olmasıdır:

1 — Anadolu dünya medeniyetinin ana beşiklerinden biridir.

2 — Elenler büyük şeyler başarmışlardır. Fakat Anadolu'da yabancı bir müstevli olarak kalmışlardır.

3 — Türkler Anadolu halkını Türkleştirmişlerdir.

4 — Selçuklular ve Osmanlılar Anadolu'da o zamana göre ideal ve toleran bir devlet kurmuşlardır.

5 — Avrupa tarihi ise ön planda Osmanlıların çirkin inhitat devrini tekrarlar dururlar.

Alman dostlarım, bu görüşü bir türlü benimseyemiyorlar. Tabii Türkiye'de sosyal hayat ve yeni Türkiye kesimleri hakkında itiraz eden yok!

Asyalılar "Kurtuluş" Oyununa Kanmıyorlar

Yazan: Thanat KHOMAN

Tayland Dışişleri Bakanı

DÜNYAMIZIN küçük devletleri, nükleer silâhların yayılmasının doğuracağı tehlikelerden habersiz olmamakla beraber, 1960 lardaki saldırgan davranışlara benzeyen askerî ve siyasî serüvenlerden daha çok çekinmektedirler.

Millî sınırlar ötesine yapılan silâhlı tecavüzler şeklinde olmasa dahi, Çağdaş yayılma siyaseti, bize göre, 1930 lar Nazi Almanyası'nı güttüğü açık saldırı siyasetinden ancak şeklen farklıdır.

Saldırı, günümüzde uygulanan şekliyle daha sinsi görünüşlü olmakla beraber hiç bir zaman daha az tahrip edici değildir. Hattâ, aramızdaki daha az bilinçlileri saptırıp, aldatmaktan başka uyuyan nefret ve önyargıları heyecana getirmeye yönelen çeştli propaganda usulleri ve taktikleriyle mücehhez olan modern saldırı araçları, eskiye nazaran, daha öldürücü ve daha tehlikelidir.

Kuzey Vietnamlılar ve onların Komünist âlem içindeki destekleyicileri Viet-Kong'un işbirliğiyle Güney Vietnam'a karşı yedi yıldan beri yürütülmekte olan fetih harbinin aslında bir millî ayaklanma -veya onların deyimiyle. «bir kurtuluş savaşı» olduğuna dış dünyayı inandırma çabası içindedirler.

Ancak bu iddialarına, ne Güney Vietnamlıları ne de cinayet mahalline olaylara bizzat şahit olabilecek kadar yakın bulunan kimseleri ikna etmekte muvaffak olamamışlardır.

Bu denli propagandaya inanmak gafletine düşenler, ancak olaylara çok uzak kalmış olanlardır. Aklı başında herhangi bir Asyalı'ya sorun: Komünistlerin Vietnam'da girişmiş oldukları harbin eski usul koloni fetihlerinin günün şartlarına uydurul-

muş bir Komünist vizyonundan başka bir şey olmadığını söyleyecektir.

Bu yeni moda «kurtuluş» oyunu sadece Vietnam Cumhuriyeti'ne değil, bir düzineyi aşkın Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkesine yönelmiştir. Ve Taylan gibi bu ülkeler de bu aldatmacanın ardındaki tehlikelere tamamen vakıf ve oynanan bu oyuna karşı durmaya Taylan gibi kararlıdır.

Bazı çevreler, her nedense, bu «kurtuluş» oyununu oynayanlarla uyuşma cihetine gidilmesi ve misilleme hareketlerinde bulunulmaması fikrini savunuyorlar. «Kurtuluş» hareketinin öncülerinin can ve mallarının bombardmandan zarar görmesini protesto ediyorlar. Buna karşılık, her nasılsa, «kurtuluş» oyununu oynayanların vahşiyane davranışları «bombardmana son verin» türünden gösterilerde bulunanların infialini uyandıramıyor bir türlü. Yani, Kuzey Vietnamlı veya Viet-Kong'lu saldırganların hayatlarının Güney Vietnam'daki kurbanlarınkinden daha kıymetli olduğu mânâsını mı çıkaracağız bu iddia ve protestolardan?

Kendi kendilerini barışın savunucusu olarak adamış bu kimseler Kuzey Vietnam'ın bombardman edilmesine derhal son verilsin diyorlar. Böyle bir davranış karşısında Hanoi'un kesin olarak ne gibi bir mukabelede bulunma tasarısında olduğunu sormak akıllarına gelmiyor herhalde. Genellikle iyi niyetle hareket eden bu insanlar aslında farkında olmayarak Kuzey Vietnam'ın sözcüsü durumuna düşüyorlar. Buna karşılık Kuzey Vietnam, kendi şartlarına istinat etmeyen hiç bir uzlaşmaya taraftar görünmemektedir.

Kanaatımızca, Vietnam harbi meselesi hürriyet müdafileri kendi aralarında bir birlik tesis edebilinceye kadar bir hâl çaresine kavuşamayacaktır. Kuzey Vietnam'daki saldırgan rejim, bölünmüş bir milletten, bir kerre için dahi olsa bir zafer koparabilmiştir. Ve Kuzey, karşısına çıkan milletlerin bağrına ve aralarına şüphe, bölücülük ve huzursuzluk tohumları ekebildiği müddetçe kendileri için zaferin tekerrür etmeyeceğine ikna edilebilmeleri son derece güç olacaktır.

Aramızda birlik tesis edinceye ve şaşmaz bir kararlığa varıncaya kadar temin edebileceğimiz hâl çareleri olsa olsa geçici ve muhataralı bir barış şeklinde olacaktır.

Harb, bir kaç şekilde sona erdirilebilir.

Saldırganlar, girişmiş oldukları serüvenin neticesizliğini görüp, komşularına yöneltmiş oldukları sızıntı ve müdahale politikasından vazgeçebilirler. Vietnam'da barışın teessüs etmesini samimî olarak arzulayanlar Hanoi'yu girişmiş olduğu serüvenin mânâsızlığı hususunda ikna etme gayretlerinde işbirliği etmelidirler.

İkinci bir ihtimal, uzlaşma yoluyla varılabilecek bir hâl çaresi olabilir. Böyle bir çözüm yolu, herşeyden önce karşılıklı görüşmelerin ve uzlaşma gayesiyle görüşmede bulunan tarafların samimiyetini icap ettirir. Ne var ki, Hanoi'un tavırları böyle karşılıklı ve dolaysız görüşmeler ihtimalini saf dışı bırakır bir mahiyet arzetmektedir.

Şu halde, bir üçüncü ihtimal, ilgili devletlerce düzenlenebilecek çok taraflı bir konferans olabilir. Meselâ, Hindiçin meselesiyle ilgili olarak yapılmış bulunan Cenevre Konferansı'nın yeniden toplanması gibi. Böyle bir ihtimal ise, Konferans başkanlarından ideolojik ittifakları bir yana itmesini, saldırganlara silâh temin etmek suretiyle ateşi körüklemektense barış amaçlarına hizmet etmek olan vazifesini yerine getirmesini ve bir yandan da lider devlet olarak Hanoi'yu —mesele ile ilgili olup anlaşmaya rıza göstermeyen tek tarafı— ikna etme cihetinde nüfuzunu kullanmasını icap ettirmektedir.

Bu hitimallerden —yani uzlaşmanın dolaylı olarak veya dolaysız yani doğrudan doğruya görüşmeler yoluyla sağlanması veyahut çok taraflı bir konferans vasıtasıyla temini— hangisi tahakkuk ederse etsin, netice, ihtilâfın adilâne ve sürekliliği temin edilmiş bir hâl çaresine kavuşturulması şeklinde tezahür etmelidir.

Küçük devletlerin bağımsızlıklarının güvenlik altına alınmasını beklemeleri ancak Güney Vietnam'ın hürriyetinin garanti edilmesiyle mümkün olabilir.

GELECEK SAYIDA :

«İNSANIN İNSAN TARAFINDAN SÖMÜRÜLMESİ...»

Yazan: Alexander C. Chukayef

Görüyoruz' işitiyoruz; ve anlıyamıyoruz!..

EGE bölgesinde gördüklerimiz —İzmir'in liberalizmi, yapmacık ve realite dışı bir şeydi — Meseleler önümüze çıkınca herkes kitap okumaya başlamıştı — Ege'nin kooperatifçilik dâvası ve bunda tutulan yanlış yol — Köylünün toprak dâvası nasıl çözümlenebilir? — Herşey devletten bekleniyor — Denizli'nin suları bulaşık; yıkmalı, kurutmalı, öyle kullanmalı! — Tembellik bütün halkımıza yaygın bir hastalık; bundan nasıl kurtuluruz? — Seyahatte Gazi'nin yanında ondan uzaklaştırılarak yalnız kalmış adamın hikâyesi.

Yazan: Ahmet Hamdi BAŞAR

UŞAK'ta şeker fabrikasını gezerken, barometre adamlardan (merhum) Salih Bozok'un ağzından :

"— Hamdi Bey; ne yapmışsın? Çok kızdı. Sen ekmeğe vergi koyalım demişsin." lâflarını işittikten sonra geçirdiğim ruhî buhranı kendi kendime yenmesini becerdim. Gazi'nin gözünden düşürülmüştüm. Etrafı beni çıtır çıtır yemişlerdi. Doğrusu ben de bunu hak etmiştim. Gazi'den başka hiç birine ehemmiyet vermiyordum. Gazi ile Ankara'daki çiftlikte ilk karşılaştığım 1926 senesi Ağustos ayının 18 inci günü edindiğim intiba, o günden sonra hayalimde büyüdükçe büyümüştü. O, herşeye kaadirdi; herşeyi görür ve bilirdi. Aldatılamaz, tesir altında bırakılamaz, hiç birşeye boyun eğmezdi. Seyahatte hastalandığını, İstanbul'dan profesörler getirildiğini işittiğim zaman şaşkına dönerdim: Niye hastalığa mağlûp oluyor, onu yenemiyor diye!... Bütün hayatımda hiç değişmeden çocuk kalmış taraflarımdan biriydi belki bu sarsılmaz inancımın kaynağı... O'nun da bizim gibi, Tarihte gelip geçen kudret sahipleri gibi herşeyden önce bir insan olduğunu düşünmeliydim. Şu seyahatte O'nun ve etrafiyle yakından temas ettikten sonra olsun, çocuksu hayal âleminden hakikat dünyasına gözümü çevirebilmeliydim. Sivas'ta valinin ziyafet sofrasında, cin gibi zeki olmakla ün salmış, Şükrü Kaya bey:

"— Paşam, emredersiniz liberalizmin tarifini genç iktisatçımız Hamdi bey yapsın" diye ansızın beni nutuk çekmeye zorlaması, korumasından mıydı? Ya afallayıp kalsaydım? Ya hoşa gitmiyecek lâflar etseydim? "Bir işe yaramazmış, aldanmışız" yargısı hakkımda o zaman verilecekti.

Daha seyahate başlamazdan önce, Halk Fırkasının meşhur 40 ları arasına seçilmem hakkında Gazi'nin verdiği emri, o toplantıya başkanlık eden Ali beyin (Ali Çetinkaya) oya koyarak red ettirmesini ve sonra beni görünce:

"— Sana iktisadî program yaptıracaklarmış. Onun için seyahate katılıyorsun" diye alay etmesini de, akıllı olsaydım, mânalandırabilirdim. Kim bilir daha kimler benim için neler söylediler; neler yaptılar? Seyahatte Gazi'ye en yakın olmak ve en azından Fırka kâtibi Umumîliğine getirilmek için herşeyi yapan Recep (Peker) beyi niye hafife alıyor, beğenmiyordum?

(1) Bu yazı serisi 50. sayımızda başlamıştır

zaman, bu kadarını ummuyordu. Hattâ beklediği, karşı gösteriler olacağı, yapılacak açık hava toplantısında Fethi beyin çok az dinleyici bulacağıydı. Ama, olanlar, bütün beklenenleri ve umulanları altüst etti. Fethi bey İzmir'de bir kurtarıcı gibi karşılandı. Bu şehrimiz Türkiye'nin —sanayisiz— Mançesteri, burjuva yatağı, Halk Fırkasının devletçi politikasının karşısında, Türk liberalizminin merkeziydi.

İçine girince anlamakta gecikmedim: Bu liberalizm, bu devletçilik aleyhtarlığı, olayların akışı içinden doğmuş bilinçli birşey değildi. Çok yüzeyde basit görüşler ve etkiler altında meydana gelmişti. İzmir'de ne bir fikir hayatı, ne de Batı ile direk temas kurmuş bir millî ticaret hayatı var. Büyük ticaret İngilızlerin elindeydi. Bizimkiler onlara imrenmişler; liberal olmuşlar gibi geldi bana. Genç bir tüccar, İngiltere'de okumuş bir iktisatçı Şerifzade Remzi beyle tanıştım. Zeki, bilgili adam; fakat körü körüne İngiliz liberalizmine âşık...

İzmir'de kuvvetli bir Türk tüccarı var mı? İstanbul'la kıyaslanırsa var ama, bunun olması Bölgenin ihracat yapan karakterinin normal bir sonucu... Tütün, üzüm, incir, pamuk, meyankökü ve daha birçok ihraç mallarımız üretici bölgelerden toplanıp İzmir'e getirilir; burada işlenir ve ihraç edilir. Rumlar gitmezden evvel bile üreticinin büyük çoğunluğu Türk olduğu için, mal toplayıcılar arasında Türklerin rolü önemli olmuş. Hele Bölgeden Rum üreticiler ve şehirden de Rum tacirleri gittikten sonra, bunların yerlerini Türk üreticiler ve Türk tüccarı doldurmaya başlamış. Fakat Türk tüccarı henüz doğrudan doğruya Avrupa'ya mal satacak duruma pek gelememiş. Yaptığı iş daha çok aracılık ve spekülasyon: Köylüden ucuz mal alıyor; bunu İzmir'de ihraç edilebilecek hale koyuyor, ve İzmir'deki ecnebi alıcılara satıyor. Tabii hepsini yapan bir adam değil: İhracatçı tüccar İzmir'deki Ciro'ya mal satar; ihracatçı tüccara aracı filan tüccar köylüden topladığı malı satar. Bu üç kademeli ticaret zinciri boynuna geçirilmiş ve hepsinin ensesini şişirmek yükünü yüklenmiş olan köylü de inim inim inler. Tam bir koloni ekonomisi içinde İzmir... Bizim İzmir-

O, ilk günlerde sığınmam için bana kanatlarını bile açmıştı. Kapı'da kıdemi vardı; eşit olamazdım ama, bir adım gerisinde, onun yürüyüşüne uyarak gitseydim, Gazi'nin yanında belki benim koruyucu meleğim bile olurdu; başıma bu belâ gelmezdi. Oysa ki ben, onunla fikir mücadelesi yapıyor; çok defa da sözlerim ve hareketlerimle onu küçük gördüğümü hissettiriyordum.

Seyahate her Bakanlığın en ileri gelen bir adamı katılmıştı. Ben onların üstündeydim, yani doğrudan doğruya Gazi'nin müşaviriydim. Hiç biriyle ciddî bir mesele konuşmuyordum. Açık söyleyeyim, onlar için akılları ermez diyordum! Düpedüz budalalık, çocukluk... Sen bir dâvanın peşinde misin? Memleketin kaderine hâkim olan en büyük Adamımıza birtakım tekliflerde mi bulunacaksın? Her kuvvetten yararlanacaksın. Yüksekten bakmayı bırak, şımarık!... Kendini ne sanıyorsun? Arkadaş arkadaş onlarla konuş; dâvana hepsini inandırmaya çalış; sana yardımcı olsunlar. Yapacağın teklife Gazi, kimseye danışmadan "Evet" mi diyecek sanki? İşte memleketin buğday dâvasını tam zamanında çözecek, içine kendi kendimize yuvarlandığımız dünya buhranı çukurundan bizi kurtaracak, kalkınmamızın yolunu açacak bir teklifin onlar tarafından ne hale kondu? Sen ekmeğe vergi konmasını isteyen bir adam oldun, çıktın.

UŞAK'tan sonra trenimiz sabaha karşı Çığıl istasyonunda Gazi'nin uyanması için beklerken, uzaktan güzel İzmir'in siluetini görüyor, ve böyle düşünüyordum. Kendime gelmiş, ruhî bunalımdan, ümitsizlikten kurtulmuştum. Kabahat benimdi, Gazi'ye kendimi tekrar beğendirecek ve mutlaka hazırladığım raporu okutacaktım!

Gazi, İzmir'de Kordon Boyunda, eski adı Naim Palas olan Konağa misafir edildi. Bizler de otellere dağıldık. İzmir'de değil ama, Ege Bölgesinde epiy kalacağız. Aydın, Denizli, Manisa, Balıkesir ve civarı gezilerinde İzmir merkez olacak. Zaten şehir olarak ta İzmir çok önemli. Burası Serbest Fırka liderini çok parlak şekilde karşıladı. Fethi (Okyar) bey bile ilk nutkunu vermek için İzmir'e gitmeye karar verdiği

DÜZELTME

57 ci sayfanın sağındaki sütunu sol tarafa alınmak üzere okunması rica olunur. Özür dileriz.

li Türk burjuvamız da, ecnebi ve Türk olmayan burjuvanın yerini doldurmak için düzenin bozulmasına karşıdır: "Devletçilik memleketi batırıyor; kurtuluş çaresi liberalizmdedir" diyor.

İZMİR'e vardığımız gün, ayağımın toziyle hemen işe başladım. Piyasayı dolaştım; birçok kimseyle görüştüm; halkın nabzını yoklamaya çalıştım. Akşam Konağa gelip sofraya çağırılmamı nafile bekledim. Kimse bana "buyur" demedi. Gazi'yi bile göremedim. Yalnız bir aralık Recep beye ayakta rastladım ve sordum:

"— Bana Paşa'nın ne emri var? Kendilerini görmek istiyorum". Yüzüme sert sert baktı... Bu kadar gözden düşmüş bir adamın, kovulup yerine iade edilmesini beklemesi gerekirken ,hâlâ Gazi'yi görmeye ve emir almaya çalışmasına şaşırmış bir hali vardı. Kısa kesti:

"— Paşa'nın size bir emirleri yok. Burada serbestsiniz. Bir şey olursa ben size haber veririm.

"— Ama tam benim çalışacağım bölge burası; her halde boş duramam."

"— Size bir ricamız olursa haber veririz. Siz istediğiniz gibi tetkikler yapınız. Bunlardan ayrıca faydalanacağımıza şüphe yoktur" dedi ve ayrıldı.

Bundan sonra İzmir'de ve bütün Ege bölgesinde Gazi'nin seyahat heyetinin yaptığı tetkiklerden hiç birine çağrılmadım, ama, dâvetsiz misafir gibi onlara karıştım. Sonra da işin arkasını bir an bırakmadan tetkiklerime devam ettim.

Eğer İzmir tüccarı teknik, tecrübe, sermaye, teşkilât bakımlarından mükemmel olsaydı, belki Türkiye'nin Mançesteri sayılan bu şehirde liberalizmin, yüz sene eskimesine rağmen, yeniden canlanmasına bir mâna verecektik. Fakat görüyoruz ki, ihracatımızın bu en büyük kapısını açık bulundurmak için yine devletin yardımına ve tavassutuna ihtiyaç var. Sırf tüccarca düşünceler ve dilekler dahi böyle: Yeni mahreçler bulmak, dış ticaret bankası kurmak, tüccara kredi temin etmek, standardizasyon işi ile uğraşmak gibi birçok meseleler devlete yükleniyor. Kaldı ki, Bölgenin asıl dâvası üreticiyi ilgilendiriyor. Çiftçi kredisizlikten kırılıyor; para bulmak üzere murabahacının, şehirdeki tüccarın kucağına düşüyor. Bu şekilde üretici daha önce borçlandığı için tüccarın emrinde çalışmakta, ve kaderini onlara teslim etmiş bulunmaktadır.

Üzerinde uğraşılacak meselelerin çokluğundan ziyade bunların prensiplerle halledilmek zorunluğu, İzmir'de birtakım doktrin dâvalarının konuşulmasına yol açıyordu. Dâvaların başında kooperatifçilik geliyor. Kooperatif hareketi, buraları için, tamamen yabancı sayılmaz. Aydın İncir Müstahsilleri Kooperatifi, bütün Umumî Harp esnasında başarılı işler yapmış. Vakıa bu kooperatif üreticilerden ziyade tüccarın idare ettiği bir şeydi. Fakat hiç olmazsa kooperatif fikrinin yayılmasına ve tanınmasına yardım etmiş. Şimdi bütün müstahsilleri kredi, istihsâl ve ticaret kooperatifleri kanalıyle biraraya bağlamak, geniş bir kooperatifleşmeğe gitmek yolu üzerinde tetkikler yapılıyor. İzmir'de bir iki zat, bu arada eski Ziraat Bankası müdürü İsmail Hakkı (Veral), raporlar veriyor. Bu konuyu incelemek için birtakım nazariyeleri, doktrinleri basit şekilde de olsa bilmeğe lüzum var. Bazı arkadaşlar Ş. Kaya beyin tercüme ettiği İktisadî Doktrinler Tarihinden ve diğer el kitaplarından acele bilgi toplamağa, evvelce okuduklarını tazelemeğe mecbur kalıyorlar. Bunların başında Recep Bey geliyor.

Kordonboyu'nda Gazi'nin ikametine tahsis edilen Gazi evi alt salonunda her gün toplantılar yapılıyor. Bunları Recep bey idare ediyor; Gazi de toplantılarla yakından ilgileniyor. Eğer seyahate ben öteyi beriyi gezip bir miktar hava almak için iştirâk ettirilmemişsem, bu işler en çok benim konum olmalı. Fakat hiç birşeyle alâkadar edilmiyorum. Tesadüfen bulunduğum toplantılarda bana söz düşmüyor; herkesin fikri soruluyor; herkes söylüyor, yalnız bana sorulmuyor.

Fakat eminim ki bu seyahat bittikten sonra büyük meseleler konuşulacak!... Şimdi herkesin yaptığı sadece hazırlanmaktan ibarettir. O zaman ben de kooperatif konusunda elbet fikirlerimi söylemek için fırsat bulacağım.

VERİLEN raporlarda köylünün üç ayrı kooperatif tipi vasıtasiyle teşkılâtlanması teklif ediliyor. Bunlardan biri

kredi kooperatifleridir, ki ana banka olan Ziraat Bankasının himayesinde, ortaklarına kredi açar. Âdeta Bankanın köylere kadar yayılmış, formalitelerden mümkün mertebe kurtulmuş, daha basitleşmiş şube ve ajanlarından başka şeyler değildirler. Düşünülen ikinci tip, istihsâl kooperatifleridir. Bunlar ortaklarının muhtaç olduğu istihsâl vasıtalarını, malzemeyi, ziraat âletlerini sağlayacak. Bu suretle kredi ve istihsâl safhalarında köylü teşkilâtlandırıldıktan sonra geriye üretilen malın topluca satışa arzı ve bunun için de malı hazırlama ve satma işlerinin birelden yapılması gelmekteydi. İşte bu işleri de satış kooperatifleri yapacaktır.

Bu üç ayrı örgüt altında kooperatifleşmek bana hayli güç ve karışık geliyor... Nazariye, hayatın üstünde konuşmaya başladı; başka memleketlerden misaller getiriliyor; kooperatif âlimlerinin fikirleri ortaya atılıyor; neticede "üç ayrı iş safhası için üç ayrı kooperatif tipi lâzımdır" deniyor.

Fakat köyü ve işi bu ayrı ayrı kooperatifler, parçalamaz mı? Bunları idare edecek adamları nereden bulacağız? Eğer köyde bu üç kooperatif bir idare altında birleşecekse neden üç ayrı örgüt yapalım? Benim fikrim, tek kooperatif altında her üç işi birleştirmek. Köyün, bütün olarak kredi istihsal ve satış işlerini yapacak bir kooperatifi olmalıdır. Kooperatifler kökte bir olur; fakat her iş için ayrı birlikler veya şirketler kurarlar: buğday alım ve satımını tanzim için Buğday Müstahsiller Birliği yapılmasını nasıl düşünüyorsam, üzüm, incir, tütün vesaire satışını bir elden yapmak üzere birlikler de kurulabilir. Kooperatiflerce kurulacak birlikler, bütün ticareti ve ihracatı kendileri mi yapmalı; yoksa bunlar malları derleyip toplıyarak, icabında işleyip hazırlıyarak tüccara ve tüccar birliklerine mi satmalıdırlar? Bu nokta ayrıca düşünülür. Meselenin esası bir köy ve istihsal sahasında tek bir kooperatif meydana getirmektir. Bu kooperatif topluca istihsal yapan, tarlaları müşterek süren ve işleten tam kooperatif şeklinden, sadece ortaklarına kredi ve malzeme temin eden basit şekle kadar çeşitli genişlikte kurulabilir.

Kooperatif konusu sadece köylüyü piyasaya hâkim kılmak, onu murabahacının ve tüccarın esiri olmaktan kurtarmak için düşünülmemelidir. Bu, aynı zamanda demokratik millet örgüsünün önemli bir kısmını teşkil eder. Memduh Şevket'le en çok bu nokta üzerinde konuşuyoruz: köyde kooperatif, şehirde sendika ve birlik halinde çalışanları birleştiren, demokratik bir millet örgüsüne ihtiyaç var. Milletin iktisadî temel yapısı bu olduğu gibi, siyasî millet binası da bunun üzerine kurulur. Zaten iktisadî devletin başlıca yeni uzviyetleri de bunlar olacaktır.

Konunun yalnız büyük çizgileri bakımından kavranması için uğraşıyoruz. Teferruata, hattâ esasa ait birçok meseleleri şimdilik deşmekten çekiniyoruz. Memduh Şevket:

"— Kooperatifin başına köyde yine ağa geçecek" diyor. Ben köyde sosyal bir işi olduğu için (ağa)nın yaşadığını söylüyorum. Fakat şimdi ağa kollektif bir sorumluluk almadan kendi hesabına bu vazifeyi yapıyor; yarın kooperatiflerin başına yine ağa geçecekse, hiç olmazsa bu sefer kollektif şuuru düşünmeğe ve bu noktadan bir mesuliyet yükü taşımağa mecbur kalacak.

KONUYU basitleştirmek, kolay içinden çıkılır sanmak şüphesiz ki hata... Eğer kooperatifleri bir inkılâp vasıtası olarak kabul etmez de, sadece piyasada nâzımlık yapmak, köylüyü şundan bundan kurtarmak için kuralım dersek, bu işin sonundan benim ümidim yoktur. Çünkü o zaman kooperatif köyde ağanın, şehirde tüccarın ve memurun menfaatine aykırı hareket ettiği takdirde yaşayamamak zorundadır. Yaşamak için ya tüccara ya da ağaya, yahut hükûmete arkasını dayayacaktır. Yani kooperatifler ya tüccar ve ağa veyahut hükûmet memurları tarafından idare olunacaktır. Onun için kooperatifleşmeyi, inkılâbın başlıca dâvası olarak ele almak, kooperatifi halka mal etmek, bu yeni müesseseyi ahlâkı, ananesi, usulü tam ve mükemmel olarak alıp, yaymak lâzım. Bu bahisler ise, birkaç fikir münakaşası veya tedbirle, içinden çıkılıp halledilecek şeyler değil!... Kafalarımızı düşünme kudretinin

son haddine kadar yorsak bile, inkılâpçı bir görüş bütün meselelerimize hâkim olmadan, ve idealist, bilgin, faziletli bir inkılâp kadrosu kurularak memlekete yayılmadan kooperatif dâvasını halletmemize imkân yok.

Köylerde benim düşündüğüm kooperatif bir köy ortaklığı, bir köy birliğiydi. Kafamda bir program tasarlamağa çalışıyordum. Kooperatifleri idare edecek, köyü kalkınmağa götürecek eleman yetiştirmek lâzımdı. Köyden, şehirden ilk hamlede meselâ kooperatiflerde çalışacak 1000 kadar adam seçerek bunları 6 ay veya bir sene sürecek bir kursta yetiştirmek işi derhal yapılmalı; sonra bu iş çekirdekten adam yetiştirecek bir programa bağlanmalı, diyordum. Kooperatiflere idealist adam lâzımdır. Yurt işlerinde feragatle, fedakârlıkla çalışmaktan zevk alan insan yetiştirmedikçe inkılâp yaşayamaz, ve devletçe hiçbir iş başarılamaz. Köy kooperatiflerini ağaların, tüccarın, memurların eline teslim etmemek için adam meselesine büyük önem verilmelidir. Sonra bu kooperatifler tam bağımsız olarak çalışmalıdırlar. Köy halkından başka idareye kimse karışmamalı; onlar ne isterlerse o yapılmalıdır. Köylü kendi çiftinde, çubuğunda, işinde ve gücünde istiklâl sever. Onu sahasında efendilikten hükûmet emrinde bir nevi memurluğa götürecek müdahalelerden kaçınmak lâzımdır. Onun için köy kooperatifleri köylünün kendi malı olmalı, bir hükûmet emri ve zoru gibi karşılanmamalıdır.

Ege Bölgesinin Dertleri

YALNIZ İzmir'de kalmıyoruz. Vardığımızın ikinci günü Cumaovası köyüne gittik. Her yerde gördüğümüz buhranın çeşitli şekilleri buralarda da var. Mahsul düşmüş; köylü ne yapacağını şaşırmış; her şeyden şikâyet ediyor. Buralarda dönümü 500 kuruşa tarla kiralanırmış. Köylü, büyük arazi sahiplerinin tarlalarını kira ile tutarak işliyor. Şimdi arazi sahipleri de köylü gibi sıkıntıda. Çünkü mahsul düşünce kiralar da 5 liradan (50 - 100) kuruşa düşmüş. Buna karşılık bütün köyün evvelce 4 bin lira olan arazi vergisi iki sene evvelki tahrirde 24 bin liraya yükselmiş.

Aldığımız notlara göre, bir dönümden 100 - 120 kuruş vergi alınıyor. Anlaşılan vergi takdiri, arazinin yüksek fiatlarla kiraya verildiği bereketli bir senede yapılmış!

İzmir'e vardığımızın üçüncü günü sabahı Aydın'a gitmek üzere trene bindik. Bir gün sonra da Aydın'dan Denizli'ye hareket ettik. Şubatın beşinde tekrar İzmir'e dönmüş bulunuyorduk. Ertesi günü Balıkesir ve havalisini dolaştıktan sonra ayın sekizinde İzmir'e döndük ve ayni gün, akşama doğru Ege Vapuruyla güney illerimizi dolaşmak üzere İzmir'den ayrıldık.

Bütün bu dolaştığımız yerler, Batı bölgemiz, memleketimizin en zengin yerleri, İstiklâl harbi sırasında düşman işgali altında kalmış; yanmış, yıkılmış; eski yerleşmişlerden olan Rumlar gitmiş, bunlara bağlı iktisadî faaliyetler şimdi Türkler tarafından görülmeye başlanmış...

Bu bölgenin kalkınması için devletin yapacağı çok işler var. Aydın'a giderken, sıtma yuvası bir bataklıktan geçtik. Buraya Cellât Gölü diyorlar. Gerek burası ve gerek nehirlerin taşıp bastıkları ve göl ve bataklık haline koydukları birçok kıymetli topraklar hastalık yuvası olmuş. Bataklıkları kurutmak ve nehirleri düzenlemek yoliyle kazanılacak toprak daha yüz bin kişiyi geçindirir. Bütün Ege bölgesinde her yerde ilk plânda görüşülen konu, toprak dâvasıydı. Bu davayı kurutma ve yeni toprak kazanma büyük ölçüde halledecek.

Bu bölgede birçok köylerde köylüyü topraksız gördük. Köylü kira veya ortaklıkla başkalarının topraklarında çalışıyor. Büyük çiftlikleri alıp, istimlâk edip uzun vâdelerle bedellerini köylüden alarak onlara dağıtmak lâzımdır, diyorlar. Daha şuracıkta önümüze çıkan bir iki mesele devletin omuzlarına yeni vazifeler yükledi. Bataklıkları kurutmak, nehirleri tanzim etmek, sulama yapmak, köylüye arazi dağıtmak ancak bugünkü devlet bütçesini beş misline çıkartmakla mümkündür. Halbuki her yerde yine ayni şikâyet, vergilerin ağırlığı şikâyeti karşısında kalıyoruz.

Parasızlık ve imkânsızlık içinde büyük işleri düşünmek bile akla gelmiyor. Tetkik

edilen şeyler sadece günlük tedbirlere, yapılabilecek şeylere ait. Oysaki bunlar da o kadar çok, hükûmete o kadar masraf kapısı açacak şeyler ki! İşte Denizli'de sular bulaşık, bu yüzden hastalık eksik değilmiş! İşitiyoruz; fakat ne yapmalı? Bu bulaşık su yerine temiz su getirmek yalnız Denizli'ye ait ve özgü bir iş değil ki... Bütün kasabalarımız böyle... Yalnız Denizli suları bulaşık olsa bile sadece bu iş beş on milyon liranın kapısı. Arazi kurut, nehir tanzim et, şimendifer yap, kredi ver, mektep yap, fabrika yap diye her gittiğimiz yerde hükûmetten istenen işleri bir toplasak, milyarları bulur. Buna Denizli'ye temiz su vermek gibi işler de koyunca yekûnun ne derece kabaracağı anlaşılır.

Onun için parasızlık ve imkânsızlık karşısında sadece söylenenleri dinliyoruz. Denizli'de Belediye ziyafetinde şehir suyunun bulaşık olduğundan şikâyet eden bir zatın sözlerini dinleyen Sıhhiye Vekâleti Müşteşarı Doktor Hüsamettin bey (merhum) kulağıma fısıldadı:

"— Yıkamalı, değil mi efendim?"

Sofra lâtifesi şeklinde cevap aldı:

"— Temizledikten sonra kurutmalı, değil mi efendim?"

İşin lâtife konusu olmasından başka da çıkar tarafı yoktu. Zâten aramızda bu gibi lâtifeler sık sık yapılmaktaydı. Buna da sebep, seyahatte Denizyolları hareket müfettişi olarak bulunan Paşa Kâzım'dı. Neşeli, sevimli bir nükte adamı olan Paşa Kâzım, ciddî meselelerle daima yorulan kafalarımızı açar, seyahate bir neşe havası katardı. Bu hava o kadar yayılmıştı ki Doktor Hüsamettin bey gibi gayet ağır başlı bir zat bile, nihayet bir şikâyet karşısında nükte yapmaktan kendini alamamıştı.

Ege bölgesindeki tetkiklerimizde göze çarpan önemli bir konu da, amelesizlikti. Meselâ, kazalar hariç, Denizli'de ancak 150

Raif Balcı Kaza Geçirdi

MECMUAMIZIN Dış Münasebetler Şefi Raif Balcı ve nişanlısı Müjgân Uzmar, İzmir'e giderlerken Karamürsel dolaylarında bir otobüs kazası geçirerek ağır bir şekilde yaralanmışlar; İzmit Devlet Hastanesiyle Gölcük askerî deniz hastahanesinde başarılı birer ameliyat sonunda hayata kavuşmuşlardır

Arkadaşımı ve nişanlısına ameliyat ve tedavi sırasında büyük ihtimam ve ilgi gösteren İzmit Devlet Hastanesinde Op. Dr. Ruhi Derman, Hem. Saadet Sezgin, Gültekin Çetin, Hatice Atan; ve Gölcük askerî deniz hastanesinde Yarbay Op. Dr. Veli Akkuş, Dr. Teğmen Burhan Menteş'e sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Raif Balcı, 2 ay kadar çalışamıyacaktır. Arkadaşımıza ve sayın nişanlısına geçmiş olsun der, ve tez şifalar dileriz.

bin dönüm toprak ekiliyor. Pamuk ekmeğe uygun birçok toprakları boş gördük. Sebebini bize "amelesizlik" diye anlattılar. Oysaki gerek kasabalarda, gerek gezdiğimiz köylerde birçok insan boş duruyor; can sıkıntısından çoğu sokaklarda çömelerek oturmuşlar; değneklerle yer kazıyorlardı. Aydın'da da ayni şikâyet ve ayni durumla karşıalştık. Demek amelesizlik, adam azlığından ziyade tembellikten doğuyor. Az çalışıyoruz; çalışmağı bir felâket gibi görüyoruz. Avrupalı olmak için onlar gibi çalışmamız lâzım.

Tembellik konusu toprak davasından daha önemli. Çünkü bu olay bizi Garptan ayıran, doğal servetler ve imkânlar üzerinde aç ve sefil yaşamağa mahkûm eden nedenlerin başında geliyor. Bir kanun yaparak, para bularak taprok dâvasını halletmek mümkündür; fakat tembellik millî bir felâket halinde ise ve iliklerimize kadar yayılmışsa bundan kurtulmamız kolay değildir.

Bütün seyahat esnasında kafamı dolduran önemli bir konu da bu oluyor. Acaba tembelliğin sebebi iklim mi? Din mi? İdare mi? Yoksa daha başka bir şey mi?

Bunların hepsi ile ilgili tarafı var. İşin kârlı ve zevkli olmaması, harcamanın ve zevkin günah sayılması, gözü tok bir millet olmamız, efendiliği ve başımıza buyruk olmayı herşeyin ve hattâ rahatımızın üstünde tutmamız, vesaire vesaire, bu millî hastalığın sebepleri arasına girer. Fakat bütün bunların üstünde büyük bir sebep var: Avrupa'yı bugünkü çalışkan ve medeni hale sokan iki büyük tarih devrinden uzak kalmak ve onları yaşayamamış bulunmak. Avrupa bedevî halden bugünkü hale geçmek için iki büyük devir atladı: Feodalizm ve Kapitalizm. Her iki devir de h a l k ı olgunlaştırdı; çalışmaya zorladı. Derebeylik rejiminde halk toprağa bağlı ve çalışmaya mecburdu. Derebeylik yıkılarak kapitalizm gelince, bu çalışmaya alışmış halk hür olarak kapitalistin emrinde yeni bir baskı devrine girdi. Derebeylik rejimi Avrupa halkını cemaat halinden cemiyet haline soktu. Bu rejim ayni zamanda aşiret hayatının sonudur.

Tembellik derdimize böyle teşhis koyunca, bundan kurtulmak için de devletçilikten başka çare olmadığını anlarız. Ancak devlet baskısı sayesinde ve devletçilik yoliyle tembellikten kurtulabiliriz. Bunun içinse, evvelâ devlet kapısının bir tembellik yuvası halinden çıkartılması lâzım.

Ege bölgesinden ayrılırken, kanaatlerimin daha da kökleştiğini anlayarak, dâvam bakımından kendimi hayli kuvvetli hissetmekteydim. Türkiye'de istihsali harekete getirecek, halkı çalıştıracak, kazanma yollarını açıp teminata bağlayacak, aynı zamanda insanın insan tarafından ve insafsızca sömürülmesini önleyecek bir devletçilikten başka hiç bir yolumuz yoktu. Devletçilik, rejimimizin temeliydi. Serbest Fırkanın, ya da Şerifzâde Remzi Bey gibi liberal tüccarların liberalliğine teslim olmak bir felâketti. Böyle bir liberalizm, Türkiye'nin yok olması; bu değilse kalkınamaması, ya da en aşırı bir uca kucak

açması demekti. Öte yandan devletçiliğin tek yol olmasından doğacak büyük tehlikeyi de önlememiz lâzımdı. Osmanlı kapıkulu zihniyetinde, iktisada akıl erdirmeyen, kısır ve dar görüşle memur kadrosunun eline de teslim olmamalıydık. Türkler, şimdiye kadar, yalnız devlete bağlı tek örgülü bir toplumdu. Daha doğrusu Osmanlı devrinde bu duruma düşmüştü. Hızla iki örgülü bir toplum haline gelmek; yani mülkiyet ilişkilerinden doğan iktisadî hayatın fertler elinde kurulup işlediği, devlet otoritesinin karşısında mülkiyet otoritesinin çıkabildiği bir millet olmak varacağımız hedefti.

Şimdi İzmir böyle bir oluşun eşiğine girmişti. Tüccar yetişmeye başlamış; toprak isteyen köylü çoğalmış; sömürücü aracı grupların yerine kooperatifleşme özlemi doğmuştu. Bütün bu oluşları devletin hızlandırması, dengeleştirmesi ve doğacak sosyal ve diğer problemleri karşılaması lâzımdı.

Bunları düşündükçe, herşey olacak, olabilecek gibi geliyordu bana...

Gazi başımızdaydı. O, yapacağı devrimlerle, Türk toplumunu temelden, bünyeden değiştirecek Tek Adamdı.

Seyahat devam ediyordu, ve ben henüz O'nun yanından uzaklaştırılmış değildim. "İlk hedefiniz Akdenizdir" demişti; ilk hedefe varmıştık. Şimdi Ege Vapuruyla Akdeniz'e doğru açılıyorduk.

GELECEK YAZI:
GÜNEY İLLERİMİZİ
DOLAŞIYORUZ...

(Basın : 10112 - A - 20087)